ID 28799259

Ђоме Ђоји

№ 550а

СЛАВНИ ДОКТОР МАТЕЈА

Еркман Шатријан

М. 11039.

К. 117.

СЛАВНИ ДОКТОР МАТЕЈА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА * БЕОГРАД *

С француског Ђ. В. ТОДОРОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ
КЊИЖЕВНИ
СЕМИНАР

Београд
Штампа Гавр. Давидовића и Комп., Дечанска бр. 6
1903.

I

У малом шумовитом сеоцету Грауфталу, које је на граници Елзаса и Вогеза, живео је још изодавна један од оних познатих сеоских лекара, који још и дан-данас иду са власуљом на глави, у дугачком огртачу, у кратким чакширама и у обући са сребрним прећицама. Звао се Франц Матеја. Од својих предака наследио је стародревну кућицу, воћњак, нешто мало ораће земље у брду, неколико јутара ливада у долини, а додате ли овом скромном наслеђу јаја, млеко сир, а и по коју кокош, што су му, из захвалности, почешће доносили сељани: то би онда било све имање Францово — што уједно беше и сувише за исхрану његову, њего-

вог коња Бруна и његове старе служавке Марте.

Франц Матеја беше прави тип оних некадашњих доктора медицине, доктора богословије и философије из ваљане немачке школе; његово је лице изражавало спокојство и простосрдачност; уз то се страсно занимао метафизиком. И док ви осећате, мислим задовољство читајући Кандида или Осећајно Путовање, дотле он налажаше задовољство у читању Богословско-Политичког Уговора од Баруха Спинозе, или у Монадологији Лајбницовој. Сем тога он се бавио и физиком и хемијом.

Једном напунивши пуну боцу воде петичастим брашном од ражи, опази он наскоро, после једног или два месеца, где из ражи постадоше јегуље, а из ових још мноштво других. Услед овог открића раздраган Матеја, мишљаше, да ће се и људи

моћи онда стварати из брашна пшеничног, пошто се из брашна раженог излегоше јегуље. Али размишљаіући мало боље о томе, увиде доктор да ће се то моћи извршити лагано и поступно: прво ће се из ражи излећи јегуље, из јегуља остале сваковрсне рибе, из риба рептилије, четвороножне животиње и птице; најзад тако идући све по закону непрекидности доћиће се и до човека. Ово развиће назива он лествицама бића. Како је он уз то знао грчки латински и многе друге и друге још језике, то седе и написа величанствено дело у шеснаест свезака под насловом: Палингенезија Психолошко - Антропо-Зоолошка, у којој објасни произвољно стварање, преображање тела и лутање душе, позивајући се на Браму, Вишњу, Сиву, Исиса и Озириса, Талеса Милеског, Хераклита, Демокрита, најзад и на све космо-

ЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕ

лошке философе, како старе тако и нове.

Осем тога посла он неколико примерака тога дела немачким университетима, али се човек мора највише чудити томе што већина философа примише његов метод; уз то постаде и члан дописник Хирушког Завода у Прагу, Краљевске Академије Наука у Гетингену и ветеринарски саветник Ергеле у Вирцбургу.

Охрабрен овим, намисли Матеја да приреди и друго издање своје Палингенезије, и да уз то дода и јеврејске и сирске забелешке, како би сам текст био што боље објашњен.

Али тад га потсети његова стара служавка, нека промућурна жена, да је већ потрошио скоро половину свога имања штампајући то велико дело, и да ће уз то морати продати и кућу и воћњак и ливаде те да могадне наштампати те

сирске забелешке; она га преклињаше да помисли мало и на земаљске ствари да утиша ту своју антропо-зоолошку жестину.

Ова оштроумна примедба узнемири јако Франца, но ипак не даде својој служавци за право, уздахну дубоко и махну се славе.

Већ има доста времена како Матеја не мисли више на то; сад живи животом свих људи: јутром појаше коња те обиђе своје болеснике, па се позно у вече враћа сав изломљен од умора; у вече би пак, место да по ваздан седи у својој књижници, излазио у врт те чистио свој хладник од маховине, а дрвеће од гусеница; по том би окопавао поврће. После вечере долазили су му на разговор учитељ Жан Клод Вахтман и пољак Христијан и још неколико других суседа. Сели би тако за сто, па би о свачему причали, а Матеја о својим бо-

лесницима; затим би се у мрклу ноћ лепо разишли да сваки мало отпочине, те да сутра може опет приопути на рад.

Тако протицаху дани, месеци и године, а Франц још никако да заборави ону своју страст, живећи овако мирно и тихо. Често лутајући сам по шуми, осећао би тад свој нехат и тада би тек он узвикнуо: „Франче, та твоје место није у Грауфталу, та сви они којима је биће над бићима дало могућности да прозру у саме тајне наука, ваља да служе човечанству...“ А кад буде још дошао дан страшнога суда, шта ли ћеш ти онда одговарати самоме Творцу, који ће загрмети:

„Франче Матеја, ја сам те обдарио највећим даровима, ја ти допустих да прозреш и у божанска и у човечанска дела, ја сам те још од почетка векова одредио да будеш жижа правоверне философије.

Шта си радио?... Неће ти ништа помоћи, кад се будеш правдао тиме, што си морао да надгледаш болеснике: таква ништавна дужност, није за тебе, други ће је вршити.... Иди, Франче, иди, ти ниси достојан поверења које сам ти указао; осуђујем те да сиђеш на најнижи ступањ лествица бића.«

Неки пут би се јадник тргао из сна и викао: „Франче, Франче, ти си доиста крив!«

Сирота стара служавка тада би дојурила сва уплашена:

— Али шта вам је, Боже мој!

— Није ништа, није ништа, одговорио би Матеја, ружно сам нешто сањао.

Но овако душевно стање самога доктора не потраје дуже, јер га све више обузимаше жудња за метафизиком.

Једнога дана враћајући се у овоје сеоце, а идући обалом Зинаје, срете

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

једног од оних продаваца Јеванђеља и календара, који слазе чак и у брдске крајеве да би могли распродати своју робу.

Тада Франц, кога је била оставила жеља за старим књижуринама, сјаха с коња, и стада разгледати књиге, што их је продавац носио.

Неким чудним случајем овај је имао један примерак Антропо-Зоологије, које се није могао отрести већ неких петнаест година, а видећи да Матеја разгледа то делце са очинском љубављу, стаде му говорити како се сад та књига веома тражи, те је због тога нестаје, па је већ и веома ретка.

Силовито је куцало срце Франчево, а рука му је дрхтала.

„О велики Демијурго! Велики Демијурго шаптао је он, та и овде познадох твоју велику мудрост: преко неуких ти нас мудре опомињеш на своју дужност“.

Када Франц стиже у Грауфтал био је у великом узбуђењу, лутао је тамо амо без циља, а безброј му мисли ројио му се у глави. Да ли да иде у Гетинген, или да иде у Праг? Да ли да прештампа Палингенезију са оним новим забелешкама, и да ли ће га свет укорити за његову равнодушност односно Антропо-Зоологије?

Све га је то мучило, збуњавало, али како му сва та средства изгледаху врло спора, а немогући онако нестрпљиво дуже да чека, то намисли да ради и он по примеру некадашњих пророка, то јест да иде да проповеда своју науку по целоме свету.

II

Кад се Франц Матеја одлучио да поучи свет својом науком, обузе му душу неко чудно, необјашњиво спокојство.

Баш беше тад повечерје Св. Бо-

нифација, око шест часова: жарко сунце обасјавало је долину Грауфтала и бацало зраке са ведра неба на непомичне врхове тананих јела.

Добричина сеђаше на некој стародревној столици, наслоњачи својих предака, крај малог, са оловним окнима, прозора, поглед му луташе по мирном засеоку и по магловитим бреговима.

Сељани су косили траву у сеновитом крају шумском, жене, па чак и стара Марта, превртаху сено својим вилама, певајући старе сеоске песме.

Зинзела је тихо жуборила у пуном од шевара кориту и жубор се јасно разлегао по ваздуху; читава поворка патака пловила је уз реку и по каштo би крекнула својим уњкавим гласом; кокоши су куњале у сенци покрај зидова, на двоколицама, дрљачама, плуговима и осталим земљорадничким справама; буцмаста се дечурлија ваљала и играла на прагу

пред кућом кровињаром, а пси чувари с њушком међ шапама као да беху сустали од несносне жеге.

Овај тихи призор узбуди срце Матејино и ћутљиве сузе оквасише части достојне образе његове; обухвативши својим рукама већ оседелу главу, наслони се лактовима на прозор и отпоче јецати као мало дете.

Многих се милих успомена онда сети: овај сеоски стан, дом његова оца; и ова мала градина где је одгајио воћке и засејао и најситнију биљку и ово старо растово покућанство већ поцрнело временом; све га је то потсећало на његову тиху срећу, његове обичаје, пријатеље, и на детињство му и као да га сваки од тих мртвих предмета преклињаше дирљивим гласом да га не напушта и као да му пребациваше на његову незахвалност и тужи га у напред за његову усамљеност у свету.

И срце је Франц Матејино чуло сво те гласове и при свакој новој успомени врцаху му још више сузе из очију.

Уз то, кад помисли на ово јадно сеоце, чији је у неку руку био једини заштитник, кад би кроз сузе погледао на свака од оних вратаоца где се устављао да би кога утешио, или чинио услуге и олакшао невоље људске, када би се сетио оних руку, које се дотицаху његових и свију нежжних захвалних погледа којима га благосиљаху, тада би тек осетио тежину своје одлуке и не би тада ни помишљао на свој одлазак.

„Шта би тек рекао Христијан Шмит, мишљаше он, чију сам жену спасао ужасне болести, и који ми довољно већ не уме да искаже своју захвалност!? Шта би тек рекао Јаков Зимер, кога сам сачувао од пропасти, јер немађаше ни кршене паре, да би могао да поново сазида своју житницу?!

Шта би рекла стара Марта, која се брине о мени као права мати, која ми сваког јутра доноси моју каву и павлаку, крпи ми чакшире и чарапе, која неће пре лећи док не види да ли сам се добро покрио и да ли ми стоји добро памучна капа на глави? Сирота Марта! Још јуче ми је исплела топле чарапе и сама сашила дванаест нових кошуља! А шта би тек рекао Ђорђе Бренер, који ми донесе пре петнаест дана дрва за зиму па још честити човек ништа за то не хтеде да прими! Шта би тек рекао Ђорђе Бренер кад би чуо да ће му његова дрва други неко погорети? Љутио би се; та то је човек псеће нарави, неће ни зашто да чује, па ме неће никако пустити да идем".

Тако размишљаше Франц Матеја, и да се није тако чврсто и непоколебљиво одлучио, сигурно би клонуо услед толиких препрека.

Али у колико се клонило сунце Фалбергу и по долини се ширила ноћна свежина, осети он како му опет обузимају душу ведрина и спокојство; очиму беху управљене небу с љубављу, а последњи вечерњи зраци осветлише његово чело; те изгледаше као да се тихо моли; Франц Матеја размишљаше о огромном значају његовог система по будућа поколења, и само га Мартин долазак могаде прекинути у узвишеном размишљању.

Он чу кад уђе његова стара служавка у кујну, како остави у куту крај врата виле, и како узе посуђе да припреми вечеру.

Овај шум у кући што допираше до њега, кораци Мартини које би познао међу хиљаду других, брујање са засеока, песма пластилаца и косача што се весело враћаху својим кућама, мали прозорчићи који се осветљаваху једно за другим, све је то још више заносило добричину;

он изгледаше као да није жив; прекрштених руку, погнуте главе слушао је он пажљиво ово нејасно брујање: „Слушај ове миле гласове, говораше он, јер их можда ни чути више нећеш никада, никада!“

Од једном отвори Марта врата, она не спази лекара те повика:

— Јесте ли ту, господин докторе?

— Да, Марта, овде сам одговори Матеја дрхтавим гласом.

— Боже мој, господине, како можете тако да седите у помрчини?! Одох да вам донесем светиљку.

— Не треба, волем више да ти кажем овако... Волем више да ти кажем... Ходи... Чуј ме!

Матеја не могаде ни речи више изговорити; његово је срце бурно куцало; мислио је: ако јој будем видео лица, кад јој будем казао .. оно што треба да јој кажем... биће ми веома тешко...

Марта осети по говору докторовом, да ће чути какву страховиту вест и колена јој заклепаше.

— Господин докторе, рече она, шта вам је?! глас вам дрхти!

— Али, ништа... ништа, мила моја, драга моја Марта... није ништа... Седи ту... крај мене.. имам нешто да ти кажем...

Али и сад не могаде све до краја да изговори.

Пошто поћута неколико тренутака рече:

— Ти ми нећеш за то замерити... не треба зато да ми замериш.

Стара служавка онако у страху отрча да донесе светиљку; кад се врати опази Матеју бледа као смрт.

— Господине, повика она, та ви сте болесни, вама није добро, ја то видим.

Али славни доктор већ имаде времена да се прибере; светла му се мисао појави у памети: „Ако будем

могао да убедим Маргу, све ће онда бити добро и из тога ћу онда увидети, да се ни цело човечанство неће моћи одупрети говорништву Франца Матеје.

Чврсто убеђен у то он се диже:

— Марта, рече он, гледај ме право у очи.

— Господин докторе, одговори стара служавка запрепашћена, гледам вас.

— Е лепо, пред тобом је Франц Матеја доктор медецине са факултета стразбуршког, дописни члан Хируршког Завода у Прагу, и Краљевске Академије Наука у Гетингену, мајнски саветник Ергеле у Вирцбургу, а некада, страховити стицајем околности, и хируршки мајор друштва Шиндерхан".

Овде застаде мало доктор, да би дао времена Марти да увиди сву величину његових титула, затим продужи:

— Франц Матеја, једини изналазач славни психолошко-антропо-зоолошке науке, која је узбудила цео свет, запрепастила незнање, раздражила завист, и задивила васколики свет! Франц Матеја чувар судбе људске и космолошке философије, основане на трима природним царствима: биљном, животињском и човечанском! Франц Матеја који већ петнаест година чами у лењости, и чија му неваљала савест сваког дана пребацује да се безобзирце мане система софизма и жалосног уплива предрасуда о будућности људског рода.

Марта је од страха дрхтала, јер још нигда не беше видела свога господара тако узбуђеног.

Славни философ на против опази са задовољством забуну код своје служавке.

Он отпоче са још већом жестином:

— Докле ли ћеш носити на себи Матеја ту страховиту одговорност? Докле ли ћеш већ заборављати на узвишену задаћу коју ти даде геније? Зар не чујеш глас који те зове? Та зар не знаш, да онај који хоће да се попне уз лествице бића, ваља да испашта, јер ко испашта тај и заслужује?! Незнање и софизам узалуд се дижу против тебе! Напред, напред, Франче Матеја, по твоме путу благотворне клице антропо-зоологије, а твоја ће слава, бесмртна као истина, расти из дана у дан, заштићавајући увек својим лишћем будућа покољења! Ето, зато, Марта, рекао сам ти да ми спремиш торбу; рећи ћу уз то и Николи чизмару, да поправи Бруново седло; даћеш још и двогубу мерицу тој сиротој животињи, а ја ћу још у свануће отпутовати да проповедам своју науку целоме свету.

Чувши ово Марта у мало што не паде на леђа: она мишљаше да је њен господар вероватно полудео.

„Шта, господин докторе, промрмља она; зар ће те нас оставити, зар ће те нас напустити?! Ох не! То није могуће... ви који сте тако добри!

— Ви кога сви тако воле село! ви на то и не помишљате!?

— Морам, одговори Матеја; морам, то ми је дужност.

Марта не рече ништа; изгледаше да се је већ предала судбини; и као обично простре чаршав, постави сто и донесе доктору вечеру, која се тога дана састојала из кокоши на пиринчу, и лешника место посластица; Франц Матеја, као да је какав глодар, веома је волео лешнике. Марта трпаше преда њ сваковрсне и најлепше; сама беше исекла пиле и даваше му понајлепшу парчад, пунила му је чашу до врха и гледаше га меланхолично као да га је жалила.

Пошто вечераше посветли она Матеји до његове собе, намести му постељу и погледа да ли му је памучна капа под подглавником.

Све је било бело, чисто и уређено; судић од порцулана на орману и боца свеже воде у судићу. мало сјајно огледало што сијаше између два прозора, књижница што се састојаше из Антропо-Зоологије у шеснаест свезака, латинских писаца и нешто медицинских књига, све је то наговештавало да је ту вредна домаћица.

Пошто се уверила да је све у свом реду, отвори Марта врата, рекавши своме господару „лаку ноћ!“ тако дирљивим гласом да славни философ беше тиме до дна душе потрешен. Он хтеде да загрли ту добру жену и да јој рекне: „Марта, добра моја Марта, ти не можеш знати колико се Франц Матеја диви твојој уздржљивости и преданости судби, та он ти прориче највећу судбу будућно-

сти"; али бојазан од каквог дирљивог призора умири његово велико узбуђење; он се задовољи тиме што јој још једном препоручи да дâ двогубу мерицу овса Бруну, и да га пробуди у свануће.

Добра жена отиде лагано, а славни доктор Матеја, срећан овом победом леже у своју постељу пуну перја.

За дуго не могаде заспати, и понови у памети све догађаје овога тако значајног дана, и све последице важне у антропо-зоолошком систему; разне слике, призивања, оличења мртвих ствари виле су му се непрестано по памети, докле најзад не задрема и слатко не заспа.

III

Бледи зраци јутарњег сутона једва осветљаваху мали засеок Грауфтал кад се Франц Матеја пробуди. Црвени певац Христине Бејерове, ње-

гове суседе, трже га из сна својим јутарњим појањем баш у опом тренутку, када му Сократ и Питагора ставише на главу бесмртне вепце.

Овај добри предзнак беше га веома расположио, те он потом навуче чакшире и отвори прозор да би удисао чистога ваздуха. Али и сами можете замислити како је било велико његово изненађење кад опази на неколико корака од уласка учитеља Жана Вахтмана, где се шета горе доле са некаквом хартијом у руци, и маше руком некако чудновато.

Још се већма зачуди доктор, кад виде да је Жан Клод у празничним хаљинама, са великим тророгим шеширом на глави и обући ципелама са сребрним прећицама.

— Учитељу Клоде, шта радите ту тако рано?, ослови га он.

— Читам, одговори озбиљно учитељ не збунивши се ни најмање, читам једну беседу што сам је сâм на-

писао и која ће и најснажније срце разнежити.

Држање тела и величанствен поглед Жана Клода узбудише Франца Матеју и он се узнемири.

— Господине Клоде, рече он узбуђеним гласом, знам ја вашу даровитост и велики разум, но будите тако добри да ми дате да видим ту вашу беседу.

— Чућете је, господине докторе, чућете је кад и остали буду на окупу, одговори Клод Вахтман, и остави хартију у велики џеп свога црног капута; пред свима ћу тек читати ово узор дело, плод мога учења и мога великога бола.

Изговарајући ове речи, учитељ изгледаше величанствен а Франц Матеја пребледе.

„Марта, Марта, промрмља он, шта си учинила? Немогући да ме поколебаш својим сузама, ти си се ко-

ристила мојим сном и узбудила цело село!«

Ах! Славни се доктор Матеја није варао; његова неверна служавка беше већ свима казала, и вест о његовом одласку разнесе се по целоме крају.

Ђорђе Бренер, дрвосеча, доиста не почаси ни часа, погледа зазорљиво на кућу докторову и седе на камени праг до врата, по том дође Христијан млатилац жита, чији сваки покрет изражаваше жалост; за тим Катела Илмит, сестра млинарева; најзад све сеоце, жене, деца, старци, као да су дошли ка какав погреб.

Матеја, сакривши се иза прозора, дрхтао је гледајући како се диже бура; испрва је мислио да збуни ту неуку масу, која немађаше ни појма о три природна царства, и да је натера да се сама застиди уелед свога себичлука, доказавши јој очигледно

да Франц Матеја дугује свету, и да му његов божанствени геније не допушта да векује у Грауфталу да тиме учини страховиту неправду људском роду; али му најзад његова природна мудрост поможе те измисли план како величанствен тако и оштроуман: он се одлучи да уђе полагано у кујну, из кујне у шупу и пошто оседла Бруна да се спасе на задња врата.

На овакав оштроуман план мораде се и сам доктор насмехнути, и већ у себи престављаше запрепашћење учитељ-Клодово који мисли да ће да ухвати зеца на самом леглу, док напротив он ће већ тада бити далеко на брду.

Одмах навуче своје нове вунене чарапе, своје велико мрко јапунце, своје велике свакидашње чизме са мамузама великим као точкови у часовнику, потом натуче на главу свој вунени шешир са великим ободом, у

коме изгледаше веома величанствен, и отвори веома опрезно врата. Али пролазећи кроз кујну сети се на срећу Антропо-Зоологије, те се брзо пожури натраг па је стрпа у џеп.

Славни доктор ражали се што не могаде понети свих у четвртини штампаних, шеснаест свезака, али у глави је имао скоро толико двогубих, како забелешке и додатке тако и поправке и мноштво нештампаних и чудноватих радова као резултат своје нове науке.

Најзад, пошто погледа и последњи пут у своју књижницу, оде дршћући у шталу, као какав несрећни заробљеник који бежи од својих гонитеља неверника.

Кроз окна на маломе прозорчићу долажаше у велико већ светлост те се даде опазити величанственост и самога Бруна.

Бруно беше снажан дежмекаст ајгир, масивна врата, широких гру-

ди, лепих колена, укратко достојна и снажна потпора сеоског лекара.

И сваки би доиста могао рећи, гледајући где пролази Матеја и Бруно: „Ево заиста најлепше животиње и највећег философа у целој земљи“.

Франц Матеја мишљаше, како га је већ Бог створио онако мудра и паметна, да је коњ већ позобао своје две мерице овса; те му за то без икаквог премишљања намести узде и велики бакарни самар, стрпа потом своју књижицу у бисаге, затим, што у једно и показиваше жељу да измакне беседи Клода Вахтмана, изведе коња у шталу, диже мотку и отвори двокрилна врата.

Али како се тек сада доктор разљути и огорчи, кад опази пред вратима сакупљено све сеоце, коме беше на челу Жан Клод Вахтман, на десној страни Хибер ковач, а на левој Христијан Бауер. На мах поцрвене у лицу, а из очију му, које

беху обично благе и замишљене, сад севаху муње племените срдбе.

Брзо скочи у седло и повика:

„Склоните се!“

Али се светина не покрену, а Францу се чинило као да му се сваки подсмева и као да га још чика да изађе.

„Хајте, пријатељи, склоните се мало, рече он мало блажијим гласом; морам да обиђем своје болеснике по брдским крајевима.“

Ову лаж, која се ни мало не слагаше са његовим системом, једва могаде изговорити; но ипак сељаци који знађаху за његову доброту, не осврташу се ни мало на то.

— Знамо ми већ за то, повика дебела Катарина, правећи се да горко плаче, знамо ми већ за то! Марта нам је све казала: хоћете да изађете из нашег села.

Матеја хтеде одговорити на то, али Жан Клод Вахтман махну руком

свима да уђуте; затим стаде баш спрам доктора, да би га могао боље стрељати својим очима, извуче достојанствено своје наочаре из кутијице, натаче их на свој велики нос, и озбиљно разви хартију, затим погледа још једном по скупу да би га опоменуо да пази, па онда отпоче звучним гласом читати ово узор-дело, заустављајући се код сваке тачке и запете и машући рукама као прави беседник:

— Када велики Антиох цар Ниниве и Вавилона намисли да иде из своје краљевине и да освоји свих пет делова света, па да тако побере лаворике, рече му његов пријатељ Кинеја:

„Велики Антиоше, славни потомче толиких краљева, царе Вавилона, Ниниве и Месопотамије, земље што се находи између Тигра и Еуфрата, великодушни и непобедни ратниче, умилостиви се те саслушај речи

твога пријатеља Кинеје, човека разумна, који пада ничице пред тобом и који ти може дати само добре савете.... Шта је слава велики Антиоше, шта је слава? Таштина слична густој сенци, коју не може ништа одржати. Слава! Млатило човечанства, што садржава у себи кугу, рат и глад, пустош и срам! Шта! Славни Антиоше зар хоћеш, да напустиш жену своју, великодостојну краљицу пуну врлина, и своју децу која крше руке и горко плачу?! Шта! зар би могао имати такво неосетљиво и пакосно срце те да гурнеш у пропаст пустоши овај народ који те обожава, ове одрасле жене и људе, ову одојчад, ове старице са седом, као снег, што са брда иде косом, и чији си ти у неку руку и отац?! Ти чујеш њихове узвике... њихов плач... њихов...«

Он не могаде довршити, јер се од једном заплака светина, жене јецаху,

људи уздисаху, деца викаху и одасвуд се беше чуло јецање.

У тај мах пропе се Клод Вахтман на прсте и погледа лево и десно, да би видео да ли свако савесно врши свој задатак. Он опази малог Нака Пориса, неваљалог дечка, који се беше успузао на лествице на шупу и држаше за реп сурог мачка старе Марте, који је тужно маукао, и припрети му прстом, но овај мали угурсуз, сећајући се његових заповести отпоче тад викати тако јако као да то беше труба страшнога суда.

Клод Вахтман уживаше доиста у својој слави, од које још нико не виде већу.

Лице у Франца Матеје показивало је забуну; но међутим кад чу како Кинеја говори великом Антиоху, осмехну се неприметно, он пође још мало напред тако да је сад Брунова глава била мало даље од светине.

Жан Клод махну руком и сви од једном заћуташе.

„Славни доктор Матеја, отпоче он, ми слични са становницима Вавилона...“

Али у тај мах Франц Матеја и не сачекавши крај, ободе од једном Бруна, који јурну као вихор преко ограда, вртова, жетве и цбунова, ништећи са једних купус, са других репу, жито или овас, укратко као какав бесомучник.

Светина је викала за њим, али он се не осврташе ни мало на то, већ јахаше брзо кроз велике општинске рудине.

Жан Клод који је имао дугуљасто и као восак жуто лице, диже у вис своје дугачке руке и повика:

„Та нисам свршио; нисам још ни прочитао о Навукодоносору, како је претворен у говече због охолости. Слушајте дакле...! Жаче!... Хиберте!... Христијане...!..

Али га нико не слушаше, све се село дигло у хајку за Матејом, урлали су, звиждали су, пси су лајали, мислио би човек да је смак света.

Наскоро опазише славног доктора, где се у галопу пење уз Фалберг, потом преплива Зинзелу, држећи се о врат Бруну а скутови од његова јапунцета лелујаху се по ваздуху докле је год јурио.

Најзад га нестаде у шуми, а сељаци се погледаху запрепашћени.

Жан Клод хтеде да настави наново своју лепу беседу, али му сваки презриво окрете леђа говорећи:

„Шта нам вреди та твоја беседа, кад већ изгубисмо нашег доброг доктора? Ах! да смо то знали држали бисмо коња за узду!«

И ето како извојева славни доктор Матеја себи слободу, једино помоћу јуначке своје одлуке и свога присуства духа и снажних ногу Брунових.

IV

Можете већ представити радост Матејину када се виде слободан од Жана Клода и свију других. Удаљена вика из засеока ишчезе наскоро, а у шуми настаде гробна тишина.

Тада добричина, захвативши Богу на свему, отпусти узде Бруну и јахаше лагано Северском косом.

Сунце беше у велико одскочило када он стиже на велики друм. Ма да је препека била страховита, ма да је се сав ознојио и ма да је Бруно застајкивао да би попасао што траве покрај стазе, не опази славни философ баш ништа од свега тога.

Он гледаше себе на врхунцу своје славе, како ништи све софисте идући из села у село из варошице у варошицу, и како сеје по свету добродетељне клице своје Антр опо-Зоологије.

„Франц Матеја, повика он, та тебе је сам Бог за то одредио! за

тебе је сачувана та слава, да усрећиш род људски; из тебе ће засијати вечита светлост! Погледај ове простране пределе, ова села, мајуре, засеоке и кроваре, сви они очекују на твој долазак. Свуда се види потреба за нову науку, основану на трима природним царствима; још су свуда људи у сумњи и неизвесности! Франче! ја ти рекох без икакве сујете и без лажне скромности, да је Биће над бићима на тебе свој поглед упрло... Напред! напред! и твоје ће име као Питагорино, Мојсејево, Конфучијево и других славних законодаваца, прелазити с потомства на потомство докле траје сунца и месеца!

Славни доктор размишљаше тако из дубине своје душе и силазаше низ косу Фалберга, пуну хлада од јела, кад га од једном тргоше из његова сна неки радосни узвици, смех и уњкави звуци са виолине.

Он се находио тада на две миље од Грауфтала, на домаку крчме код „Роштиља“ где су долазиле парохијанке из манастира Св. Јована да једу омлете са сланином и да поиграју са својим драганима.

Било је доиста баш тада много света у крчми; косачи у кошуљама са рукавима и сељанке из суседства у кратким сукњама витлаху се као ветар око хладњака, скакали су, лупали ногама, изводили разнолике игре и викали тако да се небо већ проламаше.

Куку Петр, свирач, онај славни Куку Петр, син Јокела Петра из Луцелштајна, дочекиван са почашћу по свима крчмама, пивницама и свима гостионицама у Елзасу, добри и весели Куку Петр, беше сео на једно поиско буре, на сред ове веселе крчмице, у својој великој ћоци од грубе чохе, украшеној великим челичним пуцадима као новцем од

шест ливара, са својим свежим и пуначким образима и у својој вуненој капи са великим плавим пером; свируцкао је рђаво неку стару ваљку и уједно представљао сам цео оркестар у „Роштиљу“.

Вино, пиво, ракија од трешања, све се лило по столу, а снажни пољупци давани без много тајности увеличавали су још више и онако велику општу радост.

Покрај свих брига који је имао ради светске будућности и цивилизације, не могаде се ипак Франц Матеја одржати а да се не задиви овом лепом призору; он се заустави иза хладника и смејаше се из свег срца забуни заљубљених, на које наилазаше уз пут кроз алеју од грабића.

Али док се доктор занимао љубопитним проналасцима, скочи од једном свирач са свога бурета и поче викати гласом који се орио:

— Ах! ах! ах! докторе, добри докторе, Франче! па то сте ви, господине докторе. Али но, пустите ми ви остали, да пријем и да вам доведем проналазача чистилишта душа и преобраћања људи у кромпире.

Треба знати да је славни доктор и философ несмотрено саопштио Куку Петру своја проматрања психолошко-антропо-зоолошка не бојећи се и да ће му овај издати његов систем неприличним говором.

— Ах! ви баш изненада дођосте доктор Матеја, узвикну он излазећи из хладника, живела радост!«

И бацајући своју капу у вис, прескочи јарак и ограду и ухвати Брупа за узду.

Сад наста општа радост, јер сви ови добри људи познаваху Матеју.

„Уђите да попијете коју чашу вина, докторе! — Не, чашу трешњеваче. — Овуда докторе!..

Један га ухвати за јаку други за руку, трећи за скут од хаљине, викали су, жене се смејаху, а једини Франц не знађаше ни где му је глава.

Одведоше у хлад његовог коња, дадоше му мерицу овса и после два минута седео је славни философ већ између Петра Бенца чувара лова и Тобије Милера, крчмара. Пред њим је играо Куку Петр час на једној час на другој нози, онај чувени „Хопсер“ Луцелштајнски са доиста невероватном радошћу.

„Та узмите мој кондир, викаше Тобије.

— Господин докторе, говораше мала Сизела, ви ћете из моје чаше пити, јел те?

И њене усне, раширивши се у дивотан осмејак, допуштаху да се исмеђу њих виде њени као снег бели зуби.

„Да, дете моје, муцаше добричина чије су се очи блистале од среће — да

још те с каквим задовољством. Некога пљесну по рамену:

Господин докторе јесте ли доручковали?

— Не пријатељу.

— Хеј, газда Тобије, омлет са сланином за доктора!«

Најзад после неколико тренутака сви седоше на своја места: младе девојке са својим пуначким рукама на столу, којима додираваху руке својих драгана, старци крај својих пехара, а маме с прећу грабића.

Куку Петар даде понова знак за игру и ова отпоче.

Славни философ хтеде одмах да проповеда своју науку, али увиде да га ова младеж, занета весељем, неће баш тако пажљиво слушати.

Када наста одмор, између два галопа, дође опет Куку Петр да искапи своју чашу и узвикну:

„Али, доктор Франче, ноге ће вам опет утрнути, него узмите једну од

оних лепих кокошчица, па хајд напред! Погледајте ону малу Гределу, ону онде, гле како се витла, ох, како је то дражесно! Какав стас! Какве очи! Какве лепе ноге! Гредело! ходи овамо. Та зар вам срце то не вели?

Млада се сељанка приближи смешећи се; она беше дивна са својом црном капицом и у свома кадифеном јелеку, који баше сав посут блиставим шљокицама.

„Шта хоћете Куку Петре? рече она осмехујући се враголасто.

— Ето шта хоћу, рече свирач, ухвативши је за њен округласти подбрадак румен и свеж као бресква; шта ја хоћу?... Ах, да ми је тек сад двадесет година... да нам је тек сада двадесет година, а чика Матеја?«

Он је поглади по обрашчићу и уздахну из дубине душе.

Мала обори стидљиво очи и муцаше плашљивим гласом:

„Хоћете да се шалите, Куку Петре... доиста, хоћете да се шалите.

— Да се шалим?! боље реци, моја лепа Гредело, да плачем... Ах! да ми је двадесет година, како бих се шалио, Гредело, како бих се шалио!«

Он часом заћута тужно, па се потом окрете Матеји, који беше до ушију поцрвенио.

„Збиља, доктор Франче, повика он, где ђаволу идете тако?! Требали сте да пођете чим сте се разбудили, да би били у прибрежју још пре подне.

— Хоћу да проповедам своју науку, одговори Матеја простодушно.

— Вашу науку! узвикну Куку Петр избечивши очи, вашу науку!«

Он застаде неко време као запрепашћен; али одмах прснувши у смех узвикну:

„Ха, ха, ха, лепа шала, лепа шала. Ха, ха, ха, доктор Франче, нисам никад доиста мислио да сте тако шаљив!«

— Шта вам је то тако смешно?! Толико пута рекох у Грауфталу, да ћу пре или после отпутовати! То ми се чини сасвим појмљиво.

— Ах да! ви ћете дакле да проповедате своју науку?

— Тако је.

— Ви сте намерни да објавите ваш пропороћај душа, ваша преображања биљака у животиње и животиња у људе?

— Да, момче, и још много што шта друго, исто тако значајно, о чему не имађах времена да ти испричам!

— Али. реците ми, јесте ли се бар снабдели ћемером? То је врло важан предмет при бесеђењу.

— Ја!? узвикну Матеја, кога обузе племенита срцба; та ја нисам понео

ни кршене паре! ни паре! Кад је човек поштен, он је увек довољно богат.

— Увек је довољно богат... понови свирач; гле! гле! то је баш смешно... то је тек смешно!

Сељаци се окупише око њих и ма да не знађаху шта је у ствари, ипак увидеше по лицу Куку Петра, да се нешто необично догодило.

Од једном поче свирач играти, машући весело капом и при том узвикну:

„А-ха, пристајем... допада ми се!“

Потом окренувши се гомили, која га је са чуђењем гледала рече:

„Погледајте ме добро, ви други. Ја сам пророк Куку Петр... Ха! ха! ха! ви се не надасте томе, па чак ни ја сам! Ево мога господара... ићи ћемо да проповедамо по целоме свету!... Ја ћу да идем напред: крен-крен! крен-крен! крен-крен! Свет долази, ми проповедамо преобраћај душа: то ласка свету и хе-хеј добро

УНИВЕРЗИТЕТ
КЊИЖЕВНИ
СЕМИНАР

се једе, добро пије, и хеј, хеј! овде се час спава, час шета, и хеј хеј! и хеј хеј!

Он је скакао, викао, разбацивао се, мислио би човек да је полудео.

„Чича Матеја, викао је он, ја ћу с вама, нећу вас више ни остављати!«

Славни доктор мишљаше да он то баш не говори озбиљно, али кад га виде да се попе на буре и повика громорито, о томе није ни сумњао.

„Знајте, да се сад душа људи и жена, место да се вазнесе на небо као некада, враћа у животињска тела, а душа пак животињска иде у биљке, дрвеће или поврће, што зависи од њихова владања. Место да смо ми дошли на овај свет помоћу Адама и Еве, као што многи вели, ми смо најпре били купус, цвекле, репа, рибе или какве друге животиње са две или четири шапе, што је

вероватније и у шта се може пре веровати. То је све пронашао славни доктор Матеја, мој учитељ; а нас ће веома зарадовати, ако то будете испричали својим пријатељима и познаницима.“

Потом сиђе Куку Петар са свога бурета, замаха својом вуненом капом и оде те седе достојанствено крај Матеје, узвикнувши:

„Учитељу, све напуштам да би могао за тобом да идем!“

Матеја, занет белим вином, поче плакати. — „Куку Петре, узвикну он, је те пред небом проглашавам за свога првог ученика. Ти чек бити први камен новога здања основаног на трима природним царствима. Твоје су речи потресле моје срце; ти си достојан да посветиш свој живот овој племенитој ствари.“

И он га пољуби у оба образа.

Сви сељани беху тим призором запрепашћени. Али када видеше како

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

свирач мету своје ћемане у торбу, почеше од једном гунђати, и једино из поштовања према Францу Матеји на мах не плануше. Али се тада славни философ диже и отпоче им говорити:

„Децо моја, много смо већ година ми живели заједно; већину вас знам из малена, а други беху моји пријатељи. Ви и сами знате, чинио сам за вас све што сам год могао; нисам никад себе штедео кад се год тицало више користи, па ни само моје имање, које крвавим знојем стече мој отац! Данас ме позива свет, потребан сам човечанству; оставите нас добри пријатељи и сетите се који пут Франца Матеја, који вас је из свег срца волео!“

Говорећи ово, сузе га загушише и морадоше га до његова коња одвести придржавајући га, јер је толико био узбуђен.

Сви су плакали и жалили овог до-

брога доктора, оца сиротиње, утешитеља бедника

Видоше га хако се лагано удаљује са погнутом главом; нико не изусти ни речи, нити ко узвикну, бојећи се да не увећа његову тугу; сви осећаху да у њему губе оно што им се не може накнадити.

Куку Петр је гредио за њим са накривљеним шеширом, са својом торбом на леђима, горд 'као какав паун, и окреташе се сваки час као да им говори:

„Ругам вам се, та ја сам пророк! пророк Куку Петр и хеј, хеј и хеј, хеј!“

V

Гледајући како силазе Франц Матеја и његов ученик низ стазу Штајнбаха покрај тананих јела, никада не би човек поверовао да та два чудновата човека иду да покоре свет. Истина да славни философ и изгледаше нешто величанствен, седећи до-

стојанствено на Бруну, издигнуте главе и опуштених ногу — али Куку Петр? Та он сиромах мало је личио на правога пророка; са својим веселим лицем, својим великим трбухом и петловим пером више личаше на весела госта, који се бави кукавним предрасудама једино ради добре гозбе и једино помишља на несрећне последице свога телесног прохтева.

Но ипак се услед тога не пусти Матеја у дубока размишљања; он мишљаше да ће овом простаку дати можда много лепши изглед ако га буде могао натерати да се влада по правилима физиолошко-антропо-зоолошким и да се у свему умери, уводећи га најзад у сва начела своје науке.

Куку Петр расматраше пак то с другог гледишта.

„Да ли ће се чудити када ме виде као пророка? говораше он у себи. Ах, ах, ах! лакрдијаш Куку Петр не

учини ништа друго! Па где ће до ђавола проповедати о своме преобраћању тела и о лутање душа? Штрасбуршки ће Календар говорити о томе већ идуће године, другачије не може бити. Истакнуће моју слику овако са ћеманетом и свако ће онда моћи прочитати:

„Куку Петр, син Јокела Петра из Куценштајна, кренуо се на пут да преобрати у веру цео свет.“

А-ха, ха! али ћеш се веселити лакрдијашу пророче, ала ћеш се веселити! Јешћеш за четворицу, пићеш за шесторицу, а другима ћеш препоручивати само пост. Ко му зна? Под старост ћеш можда у истину постати велики рабин лутања душа; спаваћеш на перјаном душеку, пустићеш да ти порасте брада и натакнућеш наочаре на нос! Ај убоги Куку Петре, та ко се надао да ћеш такву срећу дочекати?“

Но ипак, поред свега тога, он по

мало опет о томе сумњаше; његове му лепе наде не чињаху се баш тако остварљиво и предвиђајући какве сметње обузимаше га велики страх.

„Но, реците ми учитељ Франче, узвикну он прилазећи му, хтео сам да вас запитам још пре четврт часа; имао бих да вас нешто важно запитам.

— Говори момче, одговори добричина, говори слободно; зар те је што год већ могло поколебати у твојој одлуци?!

— Доиста, нешто ми већ задаје бригу. Јесте ли заиста уверени, учитељу, у то ваше лутање душа? јер, да вам искрено кажем ја се баш не сећам да ли сам тако живео пре него сам се родио!

— Како?! Да ли сам у то уверен, узвикну Матеја; зар ти мислиш, несретниче, да ја хоћу да варам свет, да задајем бригу људима, да буним градове и да сметам науци!?

— Не кажем то, господин докторе, та ја сам и телом и душом за вашу науку: сами знате да може бити људи који неће у то веровати и рећи.

„Који нам ту ђаво прича о његовим душама што се враћају и животињска тела! Зар он мисли да смо ми будале? Душе које лутају, душе које се пењу и слазе низ степенице бића, душе које ходе на четири ноге и кидају лишће, ха, ха, ха, па тај је господин баш луд“.

„Немојте мислити да то ја кажем, већ ће тако можда ко други казати, учитељ Франче. Ја, та ја верујем у све, али доиста шта би им на то могли одговорити!? Доиста? . . .

— Шта бих им на то одговорио? рече Матеја сав блед од гнева.

— Да, шта би одговорили тим безбожницима . . . тим никоговићима.

Славни философ застаде на сред пута; он стаде на узенгије и узвикну звонким гласом:

—Јадни софисти! ученици заблуде и лажне науке! ни ваша лукава шевр-дања ни ваша сколастичка оштро-умност ипак ме неће победити... У залуд ће вам бити труд да помрачите звезду која сјаји на небесном своду, ону звезду која вас обасјава, која вас загрева и чини природу плодном! Поред свега вашег богохуљења и поред ваше незахвалности ипак она не ће престати да вас обасипа својим даровима! Какве имам ја потребе да видим ту душу која ме задахњује најплеменитијим осећајима? Та зар она није увек у мојој души? Одсеците ове ноге, ове руке, па зар ће се Франц Матеја умањити у душевном или моралном погледу? Не, тело је само привидност, а једино је душа вечита. Ах! Куку Петре, стави руку на срце, гледај право тај огромни свод, слику величине и складности, и затим... усуди се да одрекнеш Биће над бићима,

главну ствар овог величанственог стварања!

Док је Матеја говорио ову беседу, Куку Петр га је посматрао, намигујући враголасто:

— У добри час, у добри час, узвикну он, ето како треба говорити сељанима, па ће све ићи као подмазано.

— Верујеш ли дакле сад у лутање душа?

— Да, да, та ми ћемо превазићи све беседнике на земљином шару; нико неће ни моћи да без прекида тако дуго говори као ви; други јадни морају да се усиљују, кашљуцају, па тек онда да наставе онде где су застали својим причањем... А код вас... код вас то иде као подмазано. Та то је величанствено, величанствено.

Они тако стигоше до раскршћа Трију Извора и Матеја се заустави.

„Ево три стазе рече он; Прозирење, које бди непрестано над судбом великих људи, показаће нам ко-

јом стазом да ударимо и задахнуће нас одлуком, чији је значај неизрачуњив, када се тиче успеха светлости и цивилизације.

— Немате право, славни доктор Франче, рече Куку Путр; Провиђење ми је мало час дошапнуло на ухо да је данас дан Св. Бонифација и да на овај дан сваке године коље мајка Виндлинг, удовица Виндлинга крчмара Обербронског, по једну лепо угојену свињу; ми ћемо баш стићи да једемо крвњаче и да пијемо пенушава пива.

— Али ми нећемо моћи да отпочнемо нашу проповед! узвикну Матеја, наљућен због таквих телесних прохтева свога ученика.

— На против, све то лепо може да иде заједно. Крчма ће мајке Виндлинг бити пуна света, те ћемо моћи одмах и да проповедамо.

— Шта? ти мислиш да ће тамо бити много света?!

— Наравно, све ће се село слећи да једе ћулбастије.

— Е онда хајдмо у Оберброн.

— Да, узвикну свирач, треба се покоравати Провиђењу.

Кренуше потом на пут и, око пет часова у вече, славни философ и његов ученик пролажаху величанствено улицом Оберброна.

Изглед засеока јако је обрадовао Матеју, који је доиста волео сеоски живот. Овај мирис од траве и цвећа, који испуњава ваздух у време косидбе, натоварена огромна кола, која стоје испод прозора на тавану, докле се уморна говеда одмарају и док се руке пружају да приме снопове сена са сјајних вила, а косачи се у дебелом хладу одмарају складно, тик-так млатилаца жита, густа прашина што се диже из отвора и весео смех младих девојака које се јуре по амбару, доброћудни старци што вире си прозора са својим коштатим и

седим главама са памучним капицама на ћелавом потиљку; па затим сам изглед у унутрашњости кровињара где висе повесма кудеље изнад великих ливених гвоздених пећи, где старице певају старе песме да би дете успавале; пси који јуре и њуше мимопролазеће, цвркут врабаца што се цевељају по крововима или се дрско јуре по сноповима у шуми — све је то оживљавало и усрећавало нашег славног доктора Франца.

Он часом мишљаше да је доиста у Грауфталу. И сам Бруно диже главу, а Куку Петра радосним узвицима поздрављаху дуж целога пута.

— Ха, ево Куку Петра где долази да једе крвњаче; ох! ала ћемо се смејати! Добар дан Куку Петре!

— Добар дан Драгутине! добар дан Хенриче, добар дан Христијане, добар дан, добар дан...

Он је се руковао и лево и десно, али ипак сви нетремице гледаху Ма-

теју, чији достојанствен изглед, лепе чохане аљине и крупан коњ, који се сав цаклио, њима је доиста улевао велико поштовање.

То је попа! — то је зубни лекар! говораху они међу собом.

Запитиваху тихо о томе Куку Петра, али он не имађаше времена да одговара, већ се брзо пожури за доктором.

Најзад стигоше до уличног угла и Франц Матеја опази одмах крчму мајке Виндлинг; нека млада сељанка простирала је рубље на дрвеном доксату, на вратима пак беше обешено и рашчеречено свињче. Било је бело румено, дивотно уређено; један велики овчарски пас лизао је неколике капље крви са калдрме. Прозори стародреног облика, тополе што штрчаху у вис, огроман кров покривен шиндром, који својом стрехом заклањаше дрвљаник, справа за муљање грожђа, двориште за жи-

вину где кокотаху лепе кокошке, голубарник где гукаху на малој ракљици два изванредно лепа плава голуба — све је то давало крчми мајке Виндлинг доиста леп привлачан изглед.

„Хеј, хеј, ви други... Хансе! Драгутине! Лудвиче! Хоћете ли већ једном изаћи, лењивци! повика још издалека свирач. Шта! Вас се ништа не тиче што је ту славни доктор Матеја, лупежи једни. Зар вас није стид?!“

Сва се кућа тресла од његове вике, сви мишљаху да долази или какав контролор, главни надзорник а можда чак и сремски начелник, јер се Куку Петр толико препио и викао.

Никола слуга као изван себе истрча на капију вичући:

— Боже мој, зашто вичете толико?!

— Још питаш зашто, несрећниче! Та зар не видиш славног господина Матеју, изналазача лутања душа, где

чека да му придржиш стремен. Хајде пожури се, одведи коња у коњушницу; само ти унапред велим, да ћу и ја доћи у коњушницу, па тешко теби ако будем нашао ма и један влас сламе у зоби.

Тад Матеја сјаха, а слуга се пожури, да изврши што му би наређено.

Славни доктор није ни знао да му ваља прво проћи кроз кујну, па тек онда да ступи у велику дворану и он се доиста пријатно изненади, када виде призор који му се указа пред очима.

Баш тад справљаху крвњаче. Ватра је буктала на огњишту, а велике се чиније блистале као сунце; мали је Михајло окретао монотоно виљушком по лонцу; госпођа Катарина Виндлинг са рукавима загрнутим до лаката вадила је величанствено великом кашиком из качице млеко, крв, мајолан и исецкани

лук и сипала је пажљиво ову дивотну смешу у отворено црево које је држала Софајла, њена служавка.

Куку Петр застаде као окамењен пред тим дивним призором; бечио је очи, ширио је ноздрве и удисавао мирис из шерпења. Најзад узвикну гласно:

— Велики боже! Ала ћемо се овде веселити! Ала ћемо се веселити!

Госпођа се Катарина окрете и узвикну радосно:

— Ах, то си ти Куку Петре? Нададала сам ти се! Ти си увек овде кад се тиче крвњача.

— Што да не дођем када се праве крвњаче!? Не! Не! госпођо Катарина, не бих је могао бити тако незахвалан; оне су ми веома пријале; куд бих могао да их заборавим?!

Потом, приближивши се достојанствено, узе он велику дрвену кашику која беше пала у качицу и ис-

питиваше неко време сок, пажљиво као какав психолог.

Госпођа Катарина прекрсти своје румене руке и као да очекиваше о томе његово мишљење; после једног минута диже овај главу и рече:

— Госпођо Катарина, да опростите, овде би требало још мало млека; бар млеко не треба штедети; та то је права посластица, то је управо душа у крвњаче.

— Ето видиш, ја сам ти то казала, зар ти нисам рекла, Софајло; не би згорег било кад би додали мало више млека.

— Да, госпођо Катарина, казали сте то.

— Но сад сам се већ у то уверила; иди донеси лонац са млеком. Шта мислиш, Куку Петре, колико би требало кашика?

Свирач поново опроба сок и одговори.

— Три кашике, госпођо Катарина,

три пуне, препуне кашике! да сам ја на вашем месту метнуо бих чак и четири..

— Да метнем онда и четири, рече му она, биће боље.

У тај мах опази она Матеју, који посматраше равнодушно то њихово гастрономско вођење.

— Ах! Боже мој, рече она; нисам ни опазила овог господина! Да није с тобом, Куку Петре, дошао овај господин?

— Да, то је мој пријатељ, то је доктор Матеја из Грауфтала, присни пријатељ. Путујемо заједно из свог личног задовољства, да ширимо цивилизацију.

— Ах, извините, господин докторе, рече мајка Виндлинг, читав је вашар од крвњача! Уђите! Уђите, али ћете извинити.

Славни се философ дубоко поклони, као да хтеде рећи: „Не мари ништа,

не мари ништа“, а у себи пак мишљаше:

Ова је жена из рода кокошака, и то плодних, облапорних и уз то се добро храни; то већ довољно показују и њене живе очи, пуначки образи и њен нешто мало већи, заковрчен нос.

Ево шта је о томе мислио славни доктор; и доиста није се ни варао, јер мајка Виндлинг беше у својој младости весело створење; причале се о њој много што-шта... много што-шта... укратко, доста веселих стварчица. Ма да је имала већ четрдесет година, ипак је била и сад лепих очију.

Матеја уђе у велику дворану, седе за чамов сто и предаде се своме умовању, док је Куку Петр са своје стране испирао чаше и рекао Софајли да донесе славноме доктору боцу Волксхајма, да се мало расхлади.

Тек што она оде у подрум, при-

ближи се госпођа Катарина свирачу, удари га руком по рамену и рече му тихо;

— Господин је свакако твој пријетељ Куку Петре?

— Мој присни пријатељ, госпођо Катарина!

— Леп човек, рече она, гледајући га право у очи.

— Ех, ех, рече Куку Петр гледајући је и сам нетремице, смешећи се; допада вам се, госпођо Катарина?

— Да, допада ми се... човек је... човек баш како ваља.

— Хе, хе! рече Куку Петр, верујем вам; имућан је човек, учен лекар: све баш како ваља!

— Лекар, имућан човек! узвикну госпођа Катарина. Али то није све, Петре, ја то већ видим по теби. Зашто је он дошао овамо?

— Хе, рече Куку Петр намигујући, баш сте прави враг, госпођо Катарина, све погађате... хе, хе,

хе, кад би само смео да вам кажем... али има ствари. . .

Потом бришући чаше, настави:

— Збиља, госпођо Катарина, да ли вас још увек посећује млинар Тапихан?

— Тапихан! узвикну госпођа Катарина, остави га! То је само шала. Цимрија једна; рад је да ме узме једино због моје куће, врта и мојих двадесет и пет јутара земље.

— Такав вам човек доиста и не треба, рече свирач, верујте ми овај... ја уз подрумске степенице, а госпођа Катарина као да је била пуна радости.

— Добро, добро, ја ћу већ сама послужити господина, рече она узимајући боцу. Иди сад, Софајла, и метни четири кашике павлаке у качицу. Види, Бога ти, Куку Петре да ли ми добро коса стоји?

— Лепи сте као ружа, госпођо Катарина!

— Мислиш?

— Да вас чисто човек поједе.

— Гле обешењака, рече она.

Потом мајка Виндлинг обриса брижљиво руке убрусом, који је обешен иза врата, узе бопу и уђе у дворану, скакућући као девојка.

Франц Матеја седео је крај отвореног прозора и посматрао пчеле како лете око кошница у воћњаку; сунчани су зраци падали косо на бокоре ружа, а славни философ, занешен том пријатном чаролијом, слушао је зујање инсеката који се јављају при заласку сунчевом.

У тај мах уђе мајка Виндлинг, а за њом корачао је Куку Петр, држећи у руци три чаше.

Раскомотите се мало доктор Матеја, узвикну он, ви сте уморни а жега је велика; дајте овамо ваше јапунце, да га обесим о клин.

— Да, да, рече добра жена, не устежите се ни најмање, господине;

будите као код своје куће. Куку Петр ми је казао ваше име, а већ сви у овом крају познају доктор Матеју. Велика је то за ме почаст што га примим у свој дом.

Матеја, тронут тако љубазним дочеком, погледа их поцрвенивши и рече:

— Веома сте добри, драга госпођо; жао ми је што нисам понео бар један примерак Антропо-Зоологије да вам поклоним а уједно и да вам засведочим своју захвалност.

— Ох! Ми волимо учене људе, узвикну мајка Виндлинг. Да, ја волим људе који су на своме месту. Говорећи ово, гледаше га она тако нежно, да се јадни човек збуни.

— Не дао Бог да је то какав Тапихан, ништаван човек, млинар. Али знате, зли језици у овој вароши говоре да ћемо се узети, једино с тога што он овде долази свако вече да попије литру вина. Ах, Боже ме са-

чувај, да бих ја хтела таквог човека, коме је душа у носу; доста ми је што сам једном већ остала удовица.

— Не сумњам у то, рече Матеја, не сумњам у то! Будите уверени да та шушкања неће ни најмање утицати на мене; то се и иначе коси са мојим философским начелима.

Тада свирач напуни чаше и узвикну:

— Хајте госпођо Катарина, куцните се са доктором; у ваше здравље доктор Франче!

Мајка Виндлинг није баш много мрзела волксхајмско вино; она као прави хусар, испи у здравље доктора Матеје; затим му без многог церемонијала скиде јапунце и обеси га о клин на зиду заједно са вуненим му шеширом.

— Будите као код своје куће, рече она, што да се устежете!? Хајд, куку Петре; још по једну, па да идем у кујну да вам спремим вечеру. Ис-

тина, господине докторе реците ми шта ви волете; шта вам се више допада: печење или пржено пиле?

— Верујте ми госпођо, одговори Матеја, у том баш много не пробирам.

— Није то тако; ипак нешто радије једете.

Куку Петр намигну очима на њу, као да јој хтеде рећи да зна омиљено јело докторово.

— Добро, добро, рече мила жена, ми ћемо се већ постарати да што боље буде.

Потом испи своју чашу на искап, осмехну се на Матеју и изађе, обећајући да ће се одмах вратити. Куку Петр оде за њом да каже да зготове оно јело које ће се допасти славном философу, а које и он воле. Франц Матеја спокојно оста крај прозора. До њега је допирао глас мајке Виндлинг како издаје заповести, и кораци оних који долажаху и одлажаху

из кујне; он је приписивао ову журбу једино узбуни, коју је у свету причинило његово величанствено дело и осећао се потпуно срећним, што се одлучио да просвети цео свет.

VI

У велико се већ смркло када се госпођа Катарина појави у великој дворани, смешећи се мило и слатко, са дивотним бакарним чираком који се сјао као сунце.

Славни доктор Матеја очекујући на долазак сељака, пијуцкаше боцу волкхајмца и размишљаше о красној беседи која се оснива на умним начелима мудрога Аристотела; али од једном, кад уђе мајка Виндлинг, узеше његове светле и бучне мисли сасвим други правац.

Она је била у својој лепој сукњи украшеној гранама, и пребацила око врата мали рубац од црвене свиле, а на главу метнула своју празничну

капу са великим свиленим тракама, раширеним као крила у лептира.

Славни философ беше као заслепљен; немо је посматрао пуначке руке, обли врат, живе очи и враголасто лице удовичино.

Госпођа Катарина опази по очима добродушног човека да јој се он доста задивио и на њеним се руменим уснама залепрша мио осмејак.

— Морадосте због мене подуже чекати, господине докторе, рече му она ширећи по столу бео чаршав; да, подуже, понови она звучним гласом, који у срце дирну стидљивог Матеју.

— Чувај се, Франче, чувај се, помисли он у себи; сети се свога узвишеног задатка и не дај се завести овим примамљивим речима.

Он осети како задрхта од главе до пете, и нехотице склопи очи.

Госпођа Катарина беше пуна задовољства.

— Како је стидљив, мишљаше она, како црвени. Ах! Да га могу мало да охрабрим! Не мари ништа, још је жутокљун, но добре је грађе. Добро је, добро. Све иде како треба.

У тај мах уђе Куку Петр смејући се гласно; носио је у великој порцуланској чинији крвњаче које су се пушиле. Лице му је било тако весело како му до сад нико не виде.

— Ах! доктор Франче, узвикну он; ах, доктор Франче, какав мирис, каква дивота! Као да је само сало и млеко. Замислите чича Матеја, појео сам већ повелико парче, а оно ми се тек сад сладко пријело.

Говорићи ово спусти он на, то велику чинију, посматрајући је љупко; по том седе ослонивши се леђима о зид, одви свој оковратник, раскопча прслук, откопча три дугмета на чакширама да би му што угодније било, и дубоко уздахну.

Дебела Софајла беше и сама ушла за њим са тањирима, стоним посуђем и великим хлебом од пшенична и ражена брашна, што га мало час извадише из пећи; све то она размести по столу а Куку Петр, узевши у руку велики нож са дршком од рога, узвикну:

— Хајде, мајка Виндлинг, до доктора седите! Ах!.. ах... ах... лепо друштво!

Потом исече крвњачу загрнувши своје рукаве, и својом дугом виљушком узе један комад и метну га у Матејин тањир.

— Доктор Франче, рече он, задовољите најпре овим ваш организам, па ми онда нешто причајте!

У исти мах спази он да је боца празна, и узвикну изненађено:

— Софајла, зар ти не знаш да крвњача хоће да плива?

Служавка, посрамљена што је то заборавила, потрча у подрум; али у

кујни срете воденичара Тапихана и рече му подсмешљиво:

— Ах! јадни Тапихане! јадни Тапихане! кукавица већ пева у дому; боље ће ти бити да потражиш себи друго гнездо.

У исти мах пређе преко прага Тапихан, блед, посрамљен, покуњена носа, дугих ушију; са памучном капицом на врх главе, грбав, држећи руке у џеповима свог капута.

— А! то си ти, Тапихане! повика Куку Петр; гле, гле, ти нас баш затече при јелу!

Човечуљак заста на сред дворане гледајући неко време присутне, а нарочито славног доктора и удовицу, која га и не погледа; изгледало је као да му се нос на мах увећа, и најзад рече:

— Добро вече, госпођо Катарина!

— Добро вече, одговори она, гутајући парче крвњаче.

Млинар оста на истом месту и не тремице посматраше доктора, који је и њега тако гледао, мислећи у себи: „Мора да је овај човек лисичијег рода, расе лупешке, доиста опоре природе шта више као да га црв подгриза; његово бледо лице, његове испале јабучице, његове сјајне очи, то су Бога ми рђави знаци.“

Пошто га тако осмотри, исши он чашу волкхајмсца, која му се учини веома пријатна.

— Ха! Зар ти још ниси ожењен Тапихане, узвикну Куку Петр са пуним устима.

— Још једно парче крвњаче, господин докторе, рече удовица гледећи га нежно, још само једно мало парче.

— Та ви сте предобри, моја драга госпођо, одговори славни философ, очевидно збуњен том њеном нежношћу и услужношћу.

Доиста, госпођа Катарина гле-

даше га нежно пунећи му чашу, и сваки час би му рекла:

— Ах! господин Франче, . . . како сам сретна што сам се свама познала!

А на то би јој добричина одговорио:

„А ја тек, моја драга госпођо, верујте ми веома ме радује то ваше срдачно гостољубље. Доиста, ви сте предобри, и ако могаднем да учиним што за ваше усавршавање, то ћу веома радо учинити.

Кад Тапихан спази ово нежно ћаскоње, он пребледе; најзад се окрете и оде у крај дворане, близу пећи; тресну руком о сто вичући леденим гласом:

— Литру вина!

— Софајла носи литру вино оном човеку, рече удовица равнодушно.

— Оном човеку! поново млинар, је ли то о мени говор, мајко Виндлинг? Оном човеку! Да јуче ме звасте Тапиханом, а сад ме као више не познајете?!

— Зваћу те Тапиханом, како ти је воља, рече нагло госпођа Катарина, али ме само остави на миру.

Тапихан не рече ништа више; испи полако своје три литре, затим уда рајући песницом о сто, повика.

— Још једну, још једну само брзо. Реци ми стари, отпоче Куку Петр гласније да ли баш збиља ниси жењен?

— Шта ти хоћеш, Куку Петр, одговори му млинар с горким осмехом, ми не можемо лутати по свету, као скитнице што немају шта да једу код сваје куће; треба да надгледамо наше имање, да оремо нашу земљу, да збирамо нашу жетву, треба још и жену да нађемо за се. Али шта ћеш кад жене више воле да полете у наручја првом пробисвету који туда прође, код више воле луде које не знају ни од Адама и Еве, или их пак врло добро познају; индивидуе које се одмарају на трошак јадног света, а свирају у кларинете да

се могу добро прочастити. Ти то већ и сам знаш, мој пријашко Куку Петре. Имали бисмо се још ваздан јадати, али нас тепи још то што можемо рећи: „Ево моје ливаде! Ево мога млина! Ево мога винограда!“

Куку Петр се испрво мало збуни али се одмах поврати и одговори:

— Ливаде, млинови, виногради, то је лепо Тапихане, доиста лепо, али ипак то још није све; треба још какво лепо створење; обично свако воле свеже, пуначно, румено створење, па се тако и жени; овако нешто као ја, рече он милујући своје образе, и намигну му подсмевајући се. Бар, врагу, нема свако читав млин пред носом.

— Ха, ха, ха, угурсузе један, рече мајка Виндлинг, пљескајући га руком по рамену, увек морам да се насмејем с тобом.

У тај мах Матеја, баш беше свршио ручак и испи још једну волк-

хајмца и пошто убриса уста окрете се Тапихану:

— Пријатељу, рече он, чујте добро што вам велим: при женидби се не гледа само на ливаде и градине већ се ту узимају у обзир расе, то јест племена месождера, биљождера, травождере, бубождера, зрнождера, сваштождера и свих осталих, што би било веома дуго овде све побројати, али о чему ипак треба водити рачуна у животу. Видите: голубови се не спарују са соколовима, лисице са мачкама, козе са птицама. Е лепо! Тако је исто и с људима, јер ако посматрате ту ствар са гледишта психолошко - антропо - зоолошког, видећете да има исто толико врста људи, колико и животиња; то је сасвим просто: сви ми произилазимо од једне животиње, као што сам у двадесет трећој свесци своје Палингенезије и описао, прочитајте то дело и уверићете се и сами о томе. Дакле

треба веома пажљиво и разборито мешати расе; чак је јединствена мисија човечанства, подвргнута једој новој сили, коју називам вољом. Идимо по аналогији: род кошута са родом зечева, на пример, може доиста да да веома леп изданак, док на против род курјака са родом јагњади може само дати потомство ругобно, блесасто, дивље, подло, свирепо! Хеј! Та колико ми сами виђамо таквих бракова у овоме свету?! Данас се пита само за имање, но у томе леже погрешке. Али сада, када видим вас, пријатељу, ја вам баш не бих световао да се жените. Ваше здравље.

Али Тапихан, зелен од гнева, не даде му ни да доврши:

— Шта, псето једно, ти рече да ја личиом на курјака! рикну он, ти рече...

И онако раздражен, завитла из све снаге на Матеју једну боцу.

Но срећом славни философ, како

беше увек предострожан, саже се нагло, те тако боца, удари баш у трбух Куку Петра, који жалостиво зајаука.

Још пре него што се Матеја и поврати из своје забуне, Тапихан већ отворио врата и побегао.

Госпођа Катарина и сама беше дохватила метлу и чуло се већ како се на улици дере:

— Ах! кукавице... ах! простаче..! Дођи још једном ако смеш... Ах! јадничо! Бестидно вређати часне људе у мојој крчми! Та јели још ико видео таквог гада!

Потом уђе у кућу, притрча Матеји, понуди га чашом вина, метну му хладне облоге на слепе очи и утеши га што је боље умела.

Куку Петр уздисаше и јаукаше жалостивим гласом:

— Мој се организам разболео,... врло разболео! Софајла, моја драга

Софајла иди напуни боцу, једва ти се држим на ногама.

После четврт часа дође Матеја себи и промрмља:

— Мора да овај човек припада раси месождера; готов је тај јурнути у кућу са секиром, или ма са каквим сличним оружјем.

— Ах! само нека дође, повика гојазна удовица, претећи стегнутом песницом, само нека дође!

Узалуд је она тако говорила, јер Франц Матеја непрестано погледаше на врата, а у след свог природног страха и не обрати пажње па чикање госпође Катарине.

Куку Петр пак, немајући сад више никаква изговора како би опет дошао до пуне боце а осећајући бол у стомаку, предложи да се леже. Сви на то присташе јер и онако било већ доцкан; окна су се црнила у великој дворани а напољу беше све тихо.

Стога мајка Виндлинг узе чирак са стола, рече Софајли да забрави врата и замоли Матеју да пође за њом.

Попеше се уз завојне степенице. Матеја свуда у кући примети ред; по ходницама беше много ормана, које госпођа Катарина отвори, те се у њима видеше читаве гомиле брижљиво савијена рубља и стоних убруса од шанвере и памука. Мало даље беше расута, овде детелина, репица, луцерна, онде пшеница, јечем, овас; то је била права раскошна и изобилна житница.

Најзад га одведе мајка Виндлинг у лепу, широку, лепо намештену собу; ту беху такође два ормана, пуна разне стакларије из Волеристола и стварчица од порцулана из Лунвимо; постеља са небом, висока као Вавилонска Кула, и два мала огледала из Св.-Кирила.

Потом, погледавши још једном Матеју, стеже му она плашљиво руку.

— Пријатно спавање, господин докторе, рече му оборивши очи, па сањајте што лепо!

За тим се осмехну и погледа још неколико тренутака добричину, затвори за собом врата и сиђе низ степенице.

Куку Петр пак по своме обичају, беше легао у коњушници.

VII.

Те ноћи не могаде Франц Матија склопити ока; претурао се у својој пернатој постељи без престанка у неком чудном одушевљењу и радосно узвикиваше: непрестано је мислио на своје јуначко бегство из Грауфтала и чудно преобраћање Куку Петрово, па и сам гостољубиви пријем мајке Виндлинг; доиста он и не осећаше потребу да спава, но на против, његов разум још никада не беше тако живахан, светао и силан. Али ипак услед прекомерне топло-

те не осећаше се баш добро у својој постељи, с тога чим свану, обуче се и сиђе сасвим лагано у двориште да се надише свежег ваздуха

Свуда је владала тишина; сунце је већ обасјавало врхове високих топола; осећаше се пријатна чар. Матеја седе на камену подрумску плочу и немо посматраше ово сеоско станиште и природине чари.

Велики кровови, обрасли маховином, за тим дуги укрштени балвани, високи зарези, мрачни прозорчићи; у дну пак мала отворена врата на врту гледаху у поље, где је већ ишчезавала тмина; па и то велико дрвеће у том сумраку — све је то слабог философа заносило, као у најслађем сну.

Мало по мало па и свану, сенка се ширила по дворишту а из далека далека ослушкивао је Матеја шевину песму. Потом неки петао провуче главу кроз прозорчић на

кокошињаку, коракну мало и залепрша својим сјајним крилима по свежем јутарњем зраку; пријатна нека дрхтавица затресе му перје, он рашири своје груди и кукурекну силно, отегнуто да одјекну чак до околних шума. Кокошке, зимљиве, попеше се плашљиво на врх лествица, скакућући са степена на степен, кљуцајући, брбљајући и смејући се онако како оне то знају, раштркаше се часком дуж зидова и почеше хватати црвиће који су пили росу; голубови су скакутали по дворишту. Најзад и у стају продреше сунчеви зраци; нека овца тихо заблеја, а друге јој одговорише. Матеја отвори капак, да зрак допре и до тих јадних животиња. Овај дивотан призор разгали срце Матејино. Дан је свитао у дугим златним праменима, у сред тог третавог сутона, задирући о црне балване, о зиду, и у јасле препуне сеном. Нема заиста лепшег при-

зора од овог; јаки волови, са полозатвореним очима, опуштене главе и превијених ногу као да још спавају; бела лепа јуница беше се већ разбудила; наслонивши своју плавкасту, влажну њушку на сапи краве музаре, погледа она пзненађено Матеју својим крупним, лепим очима, као да хтеде рећи: „Шта ли Боже хоће овај од нас? Никад га досад нисам видела.“

Ту је био и коњ што тегли плуг. Изгледаше веома уморан и оронуо, али му то ипак није сметало да с времена на време узме што детелине, коју би сажватао у славу божију. Мала црна козица усправљала се на јасле да дохвати који снопић још свеже траве. Али нашем славном доктору особито паде у очи, диван гланског бик, дика и понос мајке Виндлинг. Он се не могаде довољно надивити њаговој косматој глави, огромној као какав пањ стародрев-

ног храста, сјајним и кратким роговима и његовом гипком и пуначком подбратку, који му је висио још од доње усне па све до колена.

„О племенита и достојанствена животињо, рече он неженм гласом; ти не можеш замислити колико ми твој живот улива паметних и разумних мисли! Не, ти још ниси стигао до умног и моралног развитка, који би те могао уздићи на висини психолошко-антропо-зоолошког осећаја; али ипак тиме није ни најмање промењен твој диван облик; тиме још више потврђујеш, по свом дивотном складу, величину природе“. Јер ма да за вас кажу материјалисте, да сте бића лишена сваке логичне свести и разума, ипак се то није могло све десити за један дан. Требало је да протеку милијони векова, па тек да доспеш до овог ступња естетичког усавршавања. Да, прелаз из минералног облика у растињски облик,

из растинског облика у животињски, неизмеран је; да и не говоримо још о посредним јер између доба чкаља и доба храста, доба морских шкољака и доба бика разлика је доста велика.

„Да, Франц Матеја се диви оној унутрашњој сили али која је у теби и коју зову Богом, душом, животом или ма којим други именом, а која ради стално на усавршавању типова и на развитку индивидуалности у материји“.

Ту он ућута и предаде се некој неизмерној радости.

Ну док је Матеја тако размишљао, отвори се полако бацa кроз коју бацају стоци сено, и кроз отвор се промоли буцмаста глава Куку Петра. Можете већ замислити како се изненади свирач, кад виде свога славног учитеља како беседи бику.

„Гле, гле, помисли овај, море он баш хоће да га преобрати!“

У исти мах паде му на ум нека чудновата мисао.

— Ха, ха, то ће бити баш смешно, рече он. Причекај само причекај, сад ће те бик одговорити.

Потом мету руке пред уста и повика:

„Ах! Славни доктор Матеја... та ја сам веома... несрећан!“

Кад ово зачу славни философ, он стукну запрепашћено.

— Шта је то? промуца он, гледајући око себе изненађено. Шта! ја то чујем?!“

Али не могаде ништа опазити. Куку Петр се беше прикрио иза сламе у јаслама и већ се сав заценио од смеха.

Најзад поче опет ричући:

— Ох! ох! ох! ја сам веома несрећан... Ја бејах силни Навукодоносор, само сам се старао како ћу да једем и пијем, те тако изгубих

моје место на лествицама бића! ах, ах, ах. Ја сам врло несрећан!«

Али сад већ познаде славни доктор глас свирачев, ма да се у почетку јако запрепастио.

— Куку Петре, узвикну он, зар се усуђујеш оскрвнити најсветију философију? Зар мислиш да сам ја толико глуп, те да поверујем тим твојим узалудним маштанијама?«

Тад изађе Куку Петр из стаје, смејући се из свег гласа.

— Ха, ха, ха, доктор Франче, узвикну он, каква шала! каква лепа шала! Што би ви још хтели?! Кад вас видех како беседите томе говечету, свиде ми се нешто да се мало нашалим.

И сам се Матеја сад мораде на ово насмејати.

— Доиста, и сам верујем да се душе не могу враћати из једног царства у друго. То је већ немогућно, то је противно и самом

правилу, али ипак ово ме изненади: одмах познадох твоје лукавство. Човечија душа не може да буде у животињском телу, зар јој није мало места у самоме мозгу?«

За дуго се потом смејао и сам Матеја своме првашњем изненађењу, а Куку Петр се сав тресао од силног смеха.

Смејали су се тако, док већ није и сама мајка Виндлиг отворила врата од двориша и сишла низ степенице, у краткој памучној сукњици, ишараној црвеним пругама, голих руку до лаката, још увек свежа и мила.

Хтела је да нахрани кокоши; кецеља јој беше пуна грашка, ситног проса и сваковрсног другог зрневља.

— Ехе! добро јутро, господин докторе, рече она опазивши Матеју; зар сте тако уранили! Је сте ли добро спавали?

— Врло добро, драга госпођо, врло

добро, одговори ужурбано добричина.

— Ех, госпођо Катарина, умеша се свирач, да ли да одем у кујну да наложим ватру?

— Иди, иди Куку Петре, сад ћу и ја тамо доћи. Ходите, господин докторе, да видите што су лепе коке; то је права красота... Пи, пи, пи, пи, ... имам три које редовно носе јаја, те јоште каква! ... Пи, пи, пи, пи,... јаја крупна као песница... Пи, пи, пи! Пи пи пи!

И коке почеше скакутати; пловке су гегуцале, гуске лепршале крилима; сва је живина какотала, пијукала, квоцала; одасвуд излетаху коке и копорасте, и велике и мале, црне и беле, жуте и рђе; све се то тискало, скакало и лепршало, да је милина била погледати.

— Ох, како је то дивно! шаптао је славни философ. Ох, природо природо, мајко која плодиш, богињо са

дивотним дојкама, оживотворењем и божанским дахом; твоме богатству и разноликости нема граница!

Мајка Виндлинг уживала је смешећи се и поносећи се; јер се готово све ове похвале на њу и односиле

— Јел' те да су моје коке крупне и угојене? поче она. Ја им дајем све што је понајбоље. Погледајте ову велику белу, има већ три недеље како сваког дана носи јаја. А она чађава, тамо доле, са жутим перјем око очију, то је право благо за домазлук; замислите, ја сам је видела где снесе по два пут дневно, једно јаје из јутра а друго пред вече . . . но још би она могла! А онај мали црни петао, то вам је прави ђаво; прекјуче је ваљано очерупао оног маторог, а све због мале рођокосе; права пакосница, једнако их задева. Гле хе, сад ће се опет туђи! Е хеј, Бог ме сам погодила. Ах! ђаволи! нетсајини! Гадови једни, зар не мо-

жете друкчије? Та је ли још нико тако што видео?«

Но узалуд је она викала; оба су супарника већ делила мегдан. Скачући један на другог са накострешеним перјем, гледајући да се што боље дохвате, пропињући се и савијајући се гонили су се они страховито и огорчено; срећом их заустави од даље борбе нова шака жита.

— Чудновато да се ова тако плашљива, врста кока, може по некад љуто да огорчи! Једино услед суревњивости, бесне и крваве страсти!

Мајка Виндлинг погледа Матеју испод очију и помисли.

— Јадни добри човече, ти помишљаш на Тапихана, али се баш немаш чега бојати... не, не, сувише је гадан тај петао да бих га могла пустити у кућу?

Најзад испразни своју кецељу и, гледећи Матеју, упита га са нежним осмехом:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Воли ли господин доктор јаја?

— Веома, драга госпођо, а особито ровита; то је здраља и укусна храна.

— Е, онда ћемо отићи одмах да донесемо свежих јаја; ваља да их има довољно за доручак.

Одмах се потом успе уз степенице; славни доктор, ма да беше брзо окренуо главу, опази ипак на њеним облим ногама плаве чарапе, које су јасно одавале њену гојазност.

Катарина уђе у кокошињак кроз амбарска врата, часом изиђе сва румена са једно дванајест јаја, које показа са веселим осмехом.

— Ехе, погледајте ово, рече она, стојећи на балвану. Знате ли да их сваког дана имам оволико? Па још каквих јаја! Ни једна их кока из ове варошице не носи тако лепа. Помозите ми докторе, помозите ми, не смем да сиђем доле.

Добричина сад могаде да придржи

лествице и да пружи руку Катарини, која се смејала, правећи се да се плаши. Матеја се беше опет запрвенео као рак.

— Хвала, господин докторе, рече она. Могла бих се кладити, да је сад бела снела иза дрвљаника; видела сам одозго јаје у слами. Послаћемо већ Николу да га узме.

Затим узе пое руку славнога доктора и тако обоје уђоше у кућу

Када се госпођа Катарина и Матеја појавише у кујни. Куку Петр, седећи из столичици крај огњишта, дуваше иа све снаге кроз дугу гвоздену цев, да тако распали ватру. Угљен се разбуктао, чокот је пуцао, вода је врила у великом лонцу, а дивотно телеће ребарце пекло се на роштиљу и ширило од себе пријатан мирис.

Мајка Виндлинг заста на прагу и викну:

— Ах ти невољалче, Куку Петре;

да ми је само знати одакле си узео то ребарце?!

Куку Петр, не збунивши се ни најмање, показа на велики храстов орман.

— Ти си као мачка, опазиш све; ја мишљах да сам кључ понела са собом.

— Чувајте ви кључ колико хоћете, госпођо Катарина, рече свирач достојанственим гласом, он ми није баш ни најмање потребан; дајте ми само једну влат сламе, па ћу вам отворити све браве на свету.

— Ах, ђаволе, свршићеш ти већ на галијама, рече добра жена смејући се.

Матеја хтеде о томе да посавтеује свога ученика, али га Куку Петар прекиде.

— Доктор Франче, рече он, ја волим телећа ребарца. Па бар није противно начелу, волети ребарца. Све што није забрањено, треба да

је допуштено. Зар није тако, госпођо Катарина?

— Па да.. Ти већ умеш да се изговараш, сви ми то знамо. Хајд склони се одатле, хоћу да приставим воду за јаја. Кад би само хтео господин доктор да уђе у дворану, а ја ћу тамо одмах доћи: нек само очита једно „Оче наш“, и све је готово.. А ти Куку Петре, отиди те напој докторова коња. Никола је отишао од куће још од јутрос да навади воду за пашу.

— Врло радо, мајко, врло радо.

Свирач изађе а славни философ оде у дворану.

Никад се није Франц осећао мирнијим срећнијим и задовољнијим собом и природом но сада; чист ваздух беше удвостручио његову глад. Слушао је како пуцка ватра на огњишту, како мачка мауче под столом и госпођу Катарину како чисти пред

вратима и дрхтавим гласом пева стари припев Карла Ритера:

„Волите ме, волећу вас!“

„Волећу вас!“

„Волећу вас!“

Час је посматрао жут и црвоточан стародневни нирнбершки часовник, са његовом порпуланском плочом, обојеном сјајним цветићима, и с кукавицом од дрвета што избија часове, чијем се механизму славни филозоф не могаде довољно надивити ча: би опет застао код призора, и поглед би му блудео по маломе Обербронском Тргу.

Тамо, око зеленкастог корита, где је падао млаз сјајне воде низ дуги балван, обрастао у маховини, беху се сакупиле сеоске девојке, са великим рукавима на кошуљама, кратким сукњицама и босим ногама. Белиле су своје рубље, викале су, задиркивале се и гласно се разговараху а добри-

чина се смејао његовој простодушности и њиховом дивном стасу.

Бруно је пио воду из корита и сваки би час окренуо главу као да поздрављa Матеју. Куку Петар опет пуцкао својим бичем и забављао младе праље, које га за то исмејаваху. Али кад он хтеде, без сумње из освете, да пољуби најлепшу од њих диже се страховита цика, смех и ларма; све навалише тад на њега, ударајући га ваљано палицама и влажним рубљем.

Но и поред оваквог страховитог напада наш весељак не пусти малој; љубећи је по врату, потиљку, образима узвикивао је он весело: Ха!

— Како је ово лепо! ох! удрите удрите само, тако вам и треба! Ох! Како је ово лепо. Ох!

Сви беху истрчали на прозоре и смејали се... старице викале... пси лајали... а Куку Петр, зајапурен,

мокар, задихан, непрестано је узвикивао.

— Још само један пољубац за љубав препорођаја душа!

— Ах! несретниче. узвикну Матеја, зар таквог ја обешењака имам за ученика!«

Најзад, видећи где трче сељаци са батинама, узјаха свога Бруна, прескочи преко корита и утрча у коњушницу вичући:

„Баш су лепе ове девојке обербронске! Ох! Боже! Слатке су као трешње а врскају као лешници под зубима!"

Потом хтеде да закључа врата, јер су момци Богме страшни.

Али, по несрећи, син пољаков Лудвик Штенглер, чију је и драгану пољубио, дојури до врата кад и он и протури између врата своју батину.

Тад јурнуше сви у коњушницу, а сад мој Куку Петр зајаука као ђаво.

— Пријатељи моји., драги моји пријатељи, па то је само била шала да се мало насмејемо!«

Извукоше га напоље и сад почеше да падају буботци као киша.

— Слатка је као трешња«, узвикну један.

— Врска под зубима као лешник« узвикну други.

— Ох! Како то ја волим! викао је Лудвик Шпенглер ударајући га рукама.

Матеја гледајући и сам својим очима то, викао је са прозора:

— Храбро, само храбро, Куку Петре. Прими тај антропо-зоолошки доказ са стојичким постојанством. Шта више захвали тим људима, јер они то раде у корист твог моралног усавршавања. Још одавно приметио сам ја, да ти припадаш роду „Porrhula“,*) а то ти је ред веома халап-

*) Тице са кратким црним кљуном

љив, јер се храни цветнии пупољцима и најлепшим плодовима. Још неколико само таквих тренутака и ја се надам да ћеш се већ одрећи својих телесних начела.

Јадни Куку Петар превијао се од бола и гледаше молећивим лицем, као да хтеде рећи:

— Камо срећа да тебе једном видим на моме месту са тим твојим антропо-зоолошким начелима!

— Ну ипак је ова мала беседа била срећна по њега. Добри брђани дирнути узвишеном филозофијом и покретима славнога филозофа, приближише се прозору, а свирач се користи тим тренутком те стругну у коњушницу.

Готово пола села беше пред Матејом, стадоше у круг и извириваху и гледаху изнад плећа и глава других, јер је сваки желео да га чује!

Можете већ замислити какво је било одушевљење овог добричине

хтеде их све загрлити, готово беше изван себе од радости.

— Франче, говораше он у себе, ево дође час твога проповедања. Нема сумње да је Биће над Бићима, велики Димијурга, сакупио пред тобом оволико слушалаца, да их преобратиш; и слепац би ту опазио прст Божији!

Његово је дивљење толико било ди за неколико тренутака не могаде ни речи прословити. Брисао је зној, ширио руке, отварао уста. Мисли су му толико јуриле по памети, да није знао ни како да почне; хтео је да одједном све искаже.

Најзад се умири и узвикну дрхтавим гласом:

„О часни становници Оберброна обдарена бића природе, милосрдни и штовани брђани! Ви не можете ни замислити, колико ме је ваш долазак тронуо. Ви и не знате каква вас

слава чека, нити какво вам благо ја доносим.«

Кад се зачу реч „благо“ сви се узбунише: сви мишљаху да ће он сада завући руку у џак и бацати новац кроз прозор. Они који беху подаље, приближише се што више напред, а Катела чизмарка, која беше међ првима, поче жестоко викати, јер јадна мишљаше да ће јој узети њен део, када спази како други измичу испред ње.

Овако тискање чинило је право задовољство славноме филозофу.

„Да, пријатељи моји, поче он патетичним гласом, ја вам доносим благо мудрости. благо филозофије и врлине!«

Али се тада сви разочараше:

„Нек те ђаво носи са тим твојим благом мудрости! повика Лудвик Штенглер; чини ми се да би оно теби било потребнији него нама!«

Матеја, срдито, заустави се на мах

да казни тог несретника каквим страховитим упитом; али се тад мали млинар Тапихан приближи прозору, скиде своју памучну капицу и рече:

— Хеј, добар дан Авраме! Зашта дође ти овде? Зар ти хоћеш опет да нам доведеш којекакве варалице.

— Ја се не зовем Аврам, повика славни философ. Ја сам Франц Матеја, доктор мидецине, са Штрасбуршког Факултеа, дописни члан...

— О! Ја те знам добро, прекиде га млинар подсмевајући му се, ти се зовеш Аврам Штајзер, а нема скоро ни година дана, како си ми продао ћоравог коња, кога не могу ни сада још да се курталишем... Шта више, ако се не варам, ти си Мармутијерски Рабин!«

Тек што беше ово изговорио, а светина се страховито узбуни:

— »Држ' рабина! — убимо рабина.

— Уа! уа! Јеврејин!

— Децо моја, ви се варате, повика наш добричина, та вас је за-

слепио ваш животињски нагон, чујте ме!...

Али нико га и не слушаше; старе торокуше подигоше своје црвене држаље, људи своје батине, неколицина одјури по камење; Матеја пак, блед, онемео, мрмљао је нешто кроза зубе.

Од једним неким чудним задахнућем, окрете леђа и стругну у кујну.

Тад наста напољу још већа тишња и вика; и сама се госпођа Катарина беше запрепастила од тога,

„Боже мој повика она, шта сте то урадили господин докторе?!

— Ништа моја драга госпођо, ништа, промуца јадни човек, млинар... је... је...

— Тапихан?!.. Ах! јадниче! јадниче! Он мисли да нас раздвоји, те с тога и подбоде село на нас Али. спасавајте се! узвикну она, трпајући му крвњачу у џеп, само се спасите... видећемо се већ опет.. доћи ћете други пут.

Није то нашем славном филозофу ни требало казивати, јер он и сам већ јураше преко двориштa мрмљајући:

„Да! да! видићемо се други пут у горњем свету!“

Потом одјури у коњушницу кроз задња врата и спази свог ученика где коњу притеже колан.

Куку Петр и сам беше посматрао онај призор кроз прозорчић на тавану, што гледаше на трг и предвиђајући већ и сам свршетак, отрча те оседла Бруна.

„Ај, ај! газда Франче, рече он; баш добро стигосте, у мало што не одох без вас. Изгледа ми да наш препороћај душа не испаде у овој варошици!

— Спасавајмо се, рече Матеја, који већ не знађаше ни где му је глава.

— Да, и ја мислим да је то по најбоље: ти проклети сељаци нису за нас; узјашите на сапи, јер нам Богме наш посао не иде од руке.

У исти мах и он узјаха, а славни се доктор веома хитро успе иза њега.

Тад диже Куку Петр мотку отвори врата и истрча на трг.

Страховита се вика зачу около њих, а Матеја доби одмах три ваљана буботка неком мочугом. При сваком буботку његов ученик узвикиваше:

„Ај! Ај, још један психолошки моменат!

Но ипак славни философ оћута, затвори очи и ухвати се тако чврсто, да је сиромах свирач једва могао дисати.

Госпођа Катарина, стојећи на прагу, са јајима у малој чинији посматраше овај призор и гласно се заплака; она је очајавала о спасењу свога драгог доктора; али кад виде да се коњ удаљује у трогубом галопу покрај свих узвика и вике светине, тад обриса добра жена очи

крајем своје кешеље и уђе у кујну дубоко уздахнувши.

„Јадни, добри човече, промрмља она, нека те Бог води!“

VIII

После пола часа трке, Франц Матеја, који је до сад слушао само коњски топот и птичије појање у ваздуху, усуди се те отвори једно око затим друго, и кад виде да је усред густе шуме, далеко од батина и софистичке памети поштених брђана, он уздахну дубоко, као какав убоги ђаво коме пресеку конопац.

Куку Петр од своје стране, журио је Бруна, и пипао се чешће да види да ли је још читав; када год се уверио да је све на свом месту; окренуо би се варошици, која се видела кроз дрвеће, раширио би достојанствено руке и повикао:

„Обербронски сељани, пророк Куку Петр проклиње вас“.

— Не, не, не куни их, промуца добродушни доктор молећивим гласом, не куни их. Хеј! Ти несретници не знају шта раде!

— Тим горе по њих! додаде свирач љутито, проклињем их до трећег па и четвртог колена. Ах бедни Тапихане! бедни Лудвиче Шпенглеру! да сте проклети! Презирем вас као блато са своје обуће!

Говорећи ово, намести се у седлу, и продужи пут даље.

Бруно је каскао стазом пут лагано Ешенбаха; сунце је грејало песковиту земљу; хиљадама инсеката летило је око пустоши, и њихово зујање орило се по овој самоћи.

Ово смиривање природе и неприметно дирну Матеју; он приклони лагано главу, покри рукама своје лице и поче лити горке сузе.

— Шта вам је доктор Франче, повика зачуђено Куку Петр?

— Ништа пријатељу, одговори

јадни човек загушљивим гласом; мислим само на оне несретнике, што нас гоне, мислим на многе метаморфозе што ће их још имати да издрже пре него што доспу до моралних савршенства и жалим их што су тако злобна срца. Ја који сам им толико желео добра! Ја, који сам гледао да им изнесем њихову будућност пред очи! Ја који их волем из свег срца, а кога они бију, неправедно нападају и у чије чисте намере они сумњају.

„Ти не можеш ни да замислиш колико ме то мучи; пусти ме да се исплачем. Та ово су слатке сузе, оне ми доказују колико сам добар — Ах! Матеја, Матеја, добри човече, повика он, плачи, плачи због заблуде својих ближњих, плачи, али не ропћи на вечиту правду! Та она те сама велича, крепи, прво лук, лала, пуж, зец, па и најзад и сам човек, та и ти ниси увек био философ: требало

је доста векова док су се у теби укротили животињски нагони; буди милостив, и ако ти унутрашња бића хтедну шкодити помисли да они нису достојни да те разуму.

Све је то красно и лено ми ћемо добијати батине а ви ћете још и онда жалити друге! повика Куку Петр; до ђавола чини ми се да нам је већ доста и наша рођена мука.

„Чуј пријатељу рече Матеја бришући сузе, што више на то мислим тим се све више уверавам да је тако морало бити; сви су пророци били јадници:

Једо је био послан у Бетел под условом да не једе и да не пије, али несрећом кад поједе парченце хлеба растрже га лав и нађоше му кости између тог лава и његовог магарца. Јону пак прогута кит; истина да је пробавио свега три дана у његовој утроби, али ипак није тако пријатно

провести седамдесет и два часа у таком непријатном положају.

„Хабакука растргоше коње у Вавилону, према томе Куку Петре можеш да замислиш већ, колико мора човек да трпи кад га завежу коњима за репове.

Језекија би каменован.

„Не зна се баш у право да ли је Јеремије био каменован или претестерисан, али се за Исаију поуздано зна да је био претестерисан. — Ама би...

— Доктор Франче, прекиде га нагло Куку Петр; ако мислите да ће те ме охрабрити причајући ми то, варате се јако; истину вам кажем, више волим да се опет латим своје виолине и да свирам целог свог живота, но да будем претестерисан.

— Но, не брините се, рече Матеја; данас се већ не поступа са пророцима тако грубо на против њима

се чини доста ма да и они имају једну душу.

— Али који владамо са хиљаду душа заслужујемо куд и камо лепшу судбину! повика весели свирач.

Говорећи славни философ, и његов ученик ишли су и даље путем у долини Зорне.

Пошто је веома волео шумски хлад Матеја заборави брзо на велику људску неблагодарност; неприметно пуцкање инсеката што нагриза кору старога дрвећа, лет птица што задире о лишће, жубор потока који тече у провалију; ковитлање једнодневаца што се играју по мирној води, хиљадама ових ситница навођаху га без престанка на све нова антропо-зоолошка размишљања.

Куку Петр звиждао је из пуког задовољства и сваки би тек час гутнуо из свог врга пуног трешњеваче; истом би тек Бруно заишао у Зорну чак до груди, те да се Франц

Матеја и његов ученик једно другом приљубили, подигли би ноге и гледали како испод њих јури вода јасно жуборећи.

Међутим жега беше већ несносна; ни најмањи се поветарац није осећао у шуми. Куку Петр сјахаи осети како га је зној свега облио. Матеја пак како не беше целе ноћи свео ока, зевао је непрестано и мрмљео: „Велики.... велики... Деми.... Демијурго, не знајући управо ни сам шта хоће да каже.

Најзад стигоше у неки теснац где се поток ширио по песковитом кориту. Тек што Бруно приђе води, сави се да се напије, а Франц Матеја ненадајући се томе у мало не прелети преко његове главе. Једва Куку Петр имаде и толико времена да се ухвати за крајеве његовог дугачког цубета, и јадник толико се зацени од смеха да је све одјекивало.

— Куку Петре! Куку Петре! повика славни доктор, расрдивши се зар те није срамота да се смејеш, кад се ја у мало не удавих? Зар ти је толико стало до мене?!

— Е, учитељу Франче, смејем се ја зато што сте се из те опасности спасли; да вас не задржах, скочили бисте у воду као жаба.

— Овај је дан баш несрећан, рече Матеја; ако и даље продужимо наше путовање, имаћемо јамачно још коју опасност.

— У толико више што се вама сада спава те можете лако слетети са коња, рече Куку Петр; спавајте ту на маховини и сањајте што лепо а овај ће већ несрећан дан проћи А ја, ја ћу да се купам. Знам да се баш и Бруно неће љутити, ако се буде мало одморио!

Овај овако добар се савет јако свиде доброме доктору.

— Пристајем на тако леп пред-

лог, рече он; ходи драги ученичe, дај да се наслоним на твоје раме.. сав сам изломљен. Разуздај коња, па се купај момче, купај, то ће те јако расхладити.

Говорећи тако пруђи се Франц, под један храст; био је срећан те се опружи по ледини.

Поцци су певали око њега, сваки тек час би какав брз таласић ударио о шљунак шумећи грдно. Матеја је жмирио и гледао Куку Петра како свлачи одело и чизме.

Жубор таласа, пуштање лишћа, успављиало га је; гледао је као кроз сан, кроз густо грање, небо и врх планина... Најзад заста; непрестано допираху до његових ушију исти гласи, али монотоност изгледаше као да постаје све тиша и тиша. Добричина није ни слушао нити гледао, само се чуло његово дубоко хркање. Можда је баш тада његов дух, ослобођен земаљских стега, лутао у виду

каквог лепог зеца по огромним шумама Голским — а можда је сад гледао мили кров својих предака у Грауфталу, и добру старицу Марту како оплакује његов одлазак.

IX.

Тако је славни философ слатко спавао скоро два часа, кад одједном Куку Петр повика:

„Устајте, Франче! Ево где силазе већ са планина побожни путници из Хазлаха; више их је но и самог песка на дну мора. Устајте... газда.. гледајте!

Уставши, Матеја опази свога ученика где седи на грани неке дивље трешње, брао их је као какав дрозд и весело се тиме забављаше, тад добричина погледа на оближње брдо.

Кроз танане јеле приближивала се у недоглед читава поворка побожних путника, неки боси, са чизмама обешеним о путничку палицу, а неки носећи залиху, завежљаје или какву било другу намирницу.

Нека старица иђаше пред њима и читаше једна на глас молитву, а други би тек додали:

„Молимо ти се, молимо ти се!“

Глас је одјекивао по околним брдима, дубодолинама, пећинама, стенама и изгледаше као меланхолична песма ждрала који лете по ваздуху.

Славни лекар толико би очаран овим призором да не умеде ни речи прословити; Куку Петр пак са свога дрвета пружаше руком на оне из околних села у колико су се спуштали са врха планина.

— Ено они су из Валша, повика он, познајем их по њиховим сламним шеширима, малим капутима и дугим чакширима што им допираху готово да испод мишке, ови пак овамо, то су вам весела братија што вам иде на поклоњење, једина зато да се напије доброг алзаског вина.

— Они други онамо „што иду за

њима у кратким чакширама и дугим огртачима са великим пуцадма, што се блистају да сунцу, то су вам из Дазбурга: најпобожнији и најсиромашнији брдски крај; иду као на вашар, да целивају мошти Светога Флоренца.

Ено они из Светог Квирина, у кратким кошуљама и са капом на херо чувају своју снагу за пропилазак Св. Духа! Сви ти људи раденици или индустријалци воле да се комешају и бију са Немцима. Са њима се газда Франче, не може препрати о препорођају душа. — Погледајте оне онде, што скрећу крај рачвања Рош-Плате, зову их брдским звеканима. Они пак онамо иду на поклоњење једино ради свог лепог одела; погледајте како су рупцем покрили шешире, а чакшире стрпали у чизме то су Абершвијски славјеници; гледајте како достојанствено греде! —

Али врагу, који ли су они што

посрћући иду за њима!? Ах! знам.. Знам их, то су људи из равнице, Лоренци са својим малим џаковима пуним ораха и сланине. Бого Јово, како су изнурени! Сироте жене! Жао ми их је из свег срца. Све те мале из равнице свеже као ружа, док на против оне брђанке, из Хупа, црномањасте су као и црне рибизле.

Јадни овај апостол умеде за сваког по нешто рећи, а Матеја се задуби немо посматрајући.

Најзад после једног часа поворка се појави и поче силазити низ косу, наскоро обиђе око Рош-Плате. Неколико гомила ишло је подалеко још за њима; већином то беху болесници и немоћни на двоколицама. Ишчезаваху један по један и све се изгуби у немој тишини.

Тад погледа достојанствено славни философ свога ученика и рече му:

„Хајдемо у Холзах, тамо нас зове Биће над бићима. Ох! Куку Пэтре,

зар ти срце не казује да је велики Демијурго, пре но што нас је и уздигао до врхунца наше славе, хтео да нам изнесе пред очи у овој пустињи овакву разноликост од људских раса . ? Зар не видиш већ, пријатељу мој, колико је узвишен наш задатак?

— Да газда Франче, видим ја врло добро да већ треба поћи, али прво поједите ове трешње, што их набрах за вас, па се по том кренимо!

Ма да Матеја не наиђе доиста у тим речима жељени одговор, ипак седе, са шеширом свога ученика међу коленима и поједе врло слатке трешње, потом Куку Петр доведе Бруна, који кидаше мало даље од њих младе изданке, Франц узјаха, а његов ученик узе узду, и тако пођоше песковитом стазом што води за Рош-Плату.

Сунце је већ залазило за Посером, а злаћани зраци продирали су кроз

грање тамних јела. Често би се окретао Матеја те посматрао овај величанствени призор; али кад заиђоше дубоку у шуму, јако захлади и каскање Бруново одјекивало је под пругом високих храстова као у каквом храму.

После једног часа, месец већ продираше кроз лишће, кад они опазише, на педесет корачаји од себе, гомилу побожних путника, који се мирно враћаху. Куку Петр одмах познаде дугајлију Ханса Адена кмета Дабојског, његовог магарца Шимела и његову ситну жену Терезу која је седела на једном магарчевом самару, али се јако изненада кад опази мало пуначко детенце, лепо повијено и опасано, на другом Шимеливом самару јер колико он знађаше, Ханс Аден не мађаше деце. Ишли су као какви часни патријарси; мала Тереза убрађена лепим рупцем, гледала је малишу са неисказаном милоштом,

магарац је сигурним ходом каскао дуж нагиба; начуљио би уши, при најмањем шушњу, па би их опет меланхолично оборио, дебели Ханс Аден, у своме дугом огртачу, који му допираше до испод колена са својим тророгим шеширом на потиљку, са рукама у џеповима достојанствено је ишао и сваки би тек час узвикивао.

„Ђи, Шимел, ђи!“

Кад то опази Куку Петр, и не чекајући Матеју брзо отрчи том стазом вичући за Хансом.

„Здраво, газда Ханс Адене, здраво! До ђавола, куд идете тако доцкан?!“

Ханс Аден се окрете полако, а његова мала жена погледа да види ко ли то тако виче.

„То си ти, Куку Петре, рече Ханс Аден, стежући му руку; добар вече, момче. Идемо на поклоњење.

— На поклоњење! Како се то

баш деси, повика Куку Петр, радосно, та и ми тамо идемо. Вере ми то је баш лепа згода, да се опет видимо Али зашто ви идете на поклоњење, газда Ханс Адене? Да вам није ко болестан у породици?

— Не Куку Петре, не! одговори кмет Дабојски, Богу хвала, сви смо здрави. Идемо да се захвалимо Светом Флоренцу, што нам је даровао дете. Ти знаш да већ има пет година од како смо се ја и моја жена узели, па ипак нас не задеси та срећа. Најзад рече ми жена:

— Чуј, Ханс Аделе, треба да идемо да се поклонимо; све су жене добиле децу, кад одоше на поклониште!

Ја пак мишљах да то не може баш ништа допринети.

— Ба! рекох јој ја, то не вреди ништа, Терезо, а сем тога ја не могу ни да оставим кућу, ево сад иде баш и време жетви, ја не могу све то

тако да оставим. Е лепо, онда ћу ја сама ићи, рече ми она; не верујем у то, Ханс Адене, не ваља ти то! — Добро иди ти тамо, Терезо, видећеш које ће од нас имати право!

Укратко она оде тамо и, замисли Куку Петре, управо после девет месеци, појави се на свет лепо и пуначко детенце, најлепши дечко у целом брдском крају. Од тада све жене из Дабоа иду на поклоњење.

Куку Петр слушаше то причање претворивши се сав у ухо; од једном диже он главу рекавши:

„Колико има од како је госпођа Тереза ишла на поклоњење?“

— Биће две године, одговори Ханс Аден.

— Две године! повика Куку Петра, пребледивши, ослањајући се о дрво, — две године! Боже мој!.

— Шта ти је?! рече Ханс Аден.

— Ништа, господине кмете.... ништа..... Нека ме је дрхтавица обу-

зела, увек ми се то деси кад дуже стојим.

У исти мах погледа он малу Терезу, која обори очи и поцрвене као трешња. Изгледаше као поплашена и узе дете да га подоји, али пре него што га подиже, приближи се Куку Петар вичући:

„Ах! газда Ханс Адене, како сте срећни!. И сама вам је срећа наклоњена; та ви сте највећи газда у брдима, имате поља, ливада, а уз то вам и Свети Флоренц дарова најлепше дете на овоме свету! Ал, бих баш волео да га видим, тог малишу, рече он, скинувши свој шешир пред госпођом Терезом; ја волим малу децу!

— Хе! Не брини се Куку Петре, рече кмет радосно, можеш га видети... није то срамота.

— Ево га, господин Куку Петре, рече госпођа Тереза тихо, пољубите га. Јел' те да је лепо?

— Дал' је лепо, још питате, повика Куку Петр, а две му сузе полако склизнуше низ црвене образе; дал' је лепо! Боже мој, какве ручице! Какве груди! Какво мило лице!«

Он подиже дете, и гледаше га разрогачених очију; мислио би човек да га више неће ни вратити; мајка се смешила и окрете главу, да би утрла са ока сузу.

Најзад усхићени свирач мету малога на самар да спава, и подиже му брижљиво јастук.

„Видите, госпођо. Терезо, мрмљаше он, деца увек воле да им је глава више усправљена, треба на то пазити!«

Потом закопча појас, и насмеши се на мајку, докле се пак Ханс Аден беше уставио мало по даље од њих и дељао брезову гранчицу да начини себи пиштаљку.

Матеја, услед узбрдице на путу,

био је мало застао, но сад стиже свога ученика:

„Здраво, честити људи, повика славни лекар и скиде свој широк вунен шешир; да сте благословени!

— Амин! одговори Ханс Аден прилазећи са својом брезовом гранчицом.

Госпођа Тереза приклони полако главу и задуби се унајлепше санве.

Иђаху тако ћутећи једно четврт часа; Куку Петр је непрестано ишао покрај магарета и погледао весело на дете, а Франц размишљајући о догађајима који ће се десити.

„Јел' те господине Куку Петре, отпоче најзад млада сељанка плашљивим гласом, да ли још и сада, као некад лутате овамо онамо? Та зар се баш нигде не скрасисте?

— Још увек, госпођо Терезо, увек путујући, увек весео! Ја сам као и зеба, која преноћи једино на својо

грани, а сутра већ одмах лети онде где буде жетва!

— Немате право, господин Куку Петре, рече она, та ви ћете већ што уштедети за своје старе дане; тако ваљан, тако частан човек..... зар се може још и помислити да ће те у беду пасти!

— Шта ће те му, госпођо Терезо! Треба се сваког дана старати за насушни хлеб; имам само ћемане, да, то ми је за живот! А сем тога, оваквог као што ме видите, сасвим сам други, но што и мислите..... Ја сам пророк! Може вам то рећи и сам славни доктор Матеја; ми смо пронашли препорођај душа, и сад идемо да проповедамо истину по целоме свету.“

Ове речи тргоше Франца из његова размишљања.

„Куку Петар има право, близу је час, судба ће се решити! И тада ће они, који су радили у винограду и

сејали добро зрно, биће слављени! Тада ће се десити велики преврат у земљи; речи истине ићи ће од уста до уста, а име Куку Петра одјекиваће, као име највећих пророка! Њежност која обузе мог драгог ученика кад виде дете, то доба слабости, сладости, простодушности, доказ је само њежне душе, и у напред му предсказујем најлепшу судбу!

Госпођа Тереза погледа Куку Петра, који обори скромно очи, и могло се видети, да је била доиста срећна, што је чула тако што лепо о нашем ваљаном свирачу.

У тај мах изађоше већ из шуме, а село им се Халзах, са својим великим шиљатим крововима, каљавим улицама, и својом стародревном црквом, још из доба Ервинова, указа пред очима. Све су куће биле осветљене као да је какав празник.

Сиђоше ћутећки низ брдо.

Око девет часова у вече, уђоше

у стародревно село Хазлах славни филозоф и његови нови пратиоци.

Улице су биле толико закрчене светом, двоколицама и стоком; да се с' муком могло пролазити.

Опале старе куће у присоју издизаху се над тим Матејом, обасјавајући светину светлошћу што је падала са малих прозора. Сви ти посланици, што стигоше аз Алзаса, Лорена, и из брдских крајева тискаху се около крчма и крчмица као у правом мравињаку; други се размештаху дуж зидова, неки под шупом или по житницама.

Зврјање кола, потмуло рикање говеди, каскање кола, и сељачки говор стрелаца и Немаца, стварало је страховиту ларму. Какав предмет размишљања за Матеју!

Добро те сретоше Куку Петра; Ханс Аден и госпођа Тереза, шта ли би јадни радили да није њега у оваквом метежу?

Наш весели свирач гурао је светину, викао „пази!“ заустављао се почешће; вукао би Жимела за узду; опомињао Матеју да пази да се не изгуби, ободравао Брупа, куцао на врата од крчме, тражећи преноћиште; али узалуд је он говорио да је ту мала Тереза, господин кмет, славни филозоф, свуда би му одговорили.

„И'те даље, часни људи, Бог нека вас води!“

Но он се ипак не обесхраби, већ викаше весело:

„Хајдмо даље! Не очајавајте, госпођо Терезо, не очајавајте, одмах ћемо ми већ наћи себи какав мален кут! Е! Е! газда Франче, шта ви велите на то? Сутра ће мо ми већ проповедати. Газда Ханс Адене, паз' те, ето двоколица. Ђи, Шамеле! Ђи, Бруно.“

Остали су били као запрепашћени.

Матеја, видећи како Халзашани

продају зоб, сламу и друге ситнице сиротним поклоницима већ посусталим од умора, заболи га душа.

Ох! груба срца и са мало вере, повика он, зар не знате да ће те због те жене за који сат, морати сићи са лествица бића?«

По несрећи нико га није ни слушао, а многи пак навреше на прозоре смејући се његовој простодушности.

„За име Божје, газда Франче, повика Куку Петар, не причајте вашу антропо-зоологију овим људима, иначе можемо богме провести ноћ под ведрим небом, а можда још и где горе!«

Што се тиче Терезе, она стеже руку честитога свирача, што му веома би мило.

И покрај свога гњева, не могаде се ипак славни филозоф уздржати, а да се не задиви јединственом трговачком духу ових Халзашана; овде

неки дебео и гојазан месар, показиваше три, четири врсте меса; и то месо свеже, тако дивотно, да ти га је мило било погледати; а лепушкасте служавке, са својом малом котарицом под мишком, весела ока и носа мало прчаста, изгледаху сад живахније, милије и руменије но и сама ребарца од телетине, што су била окачена о кукице у месарници; онамо пак ковач, голих руку, црна лица, радио је са својим помоћницима у дну ковачнице; чекићи су одјекивали, мех је дахтао, варнице су на све стране прскале, а неке су чак падале око пролазећих; — мало даље, кројач Конрад журио се да доврши скерлетни прслук господина помоћника; његов пак кос, у малом кавезу од иве, звиждао је неку арију, а Конрад је као по такту шио иглом: — дивотни сваковрсни колачи виде се кроз окна на пекарницама; — а и сам г. апотекар бе-

ше истакао тога дана пред своје прозоре два велика пехара, један пун црвене боје, други плаве. а позади светиљке, што је величанствено изгледало

„Како је дивотан свет! помисли Матеја; сваког дана све нове успехе има цивилизација! Шта ли би ти рекла, добра моја Марто, кад би овако што видела? Не би у то могла да верујеш ни својим рођеним очима, нити би се усудила да помислиш да је триумф твога господара тако велики. Али истина сјаји свуда вечитим сјајем, она гаси пожуду, софизам и узалудне пресуде!“

Мали караван, иструцкан, тискан из улице у улицу, заустави се најзад пред лепом старом крчмом Јакова Фишера, а Куку Петар узвикну радосно.

Фењер, који се лелујао над вратима, осветљавао је предњи део куће, од фирме код „Три Коња“ па до

родиног гнезда које беше на врх куће, и од неравних степеница, где човек посрће па све до улице, где се обично устављају пијанице, погнуте главе, наслонивши се челом о зид, мрмљајући неразумљиво.

— Доктор Франче, повика Куку Петар, волете ви торту од сира?

— Зашто ме то питаш? рече добричина, изненађен тим питањем.

— Јер има већ три дана, како Марко Јаков прави изврсне куглове и торте од сира; једино на то и мисли.... то је као њена философска идеја, кад год се сајам приближи.

Отац пак Јаков, једино мисли како ће да налије вино у боце, и како ће да попуши своју лулу иза пећи, а кад му стане жена да праска... он је пусти нека праска, јер и сам увиђа да је не може да ућутка; то ти је као кокош кад хоће да снесе јаје; што је више јуре, тим више

кречи. Но ево нас већ ту.... Јао колико је света! Хајд, сад можете већ да сјашете госпођо Катарино; газда Ханс Адене, држите за узду Шимела; а ја, одох да замолим оца Јанкова за преноћиште.

Били су већ пред крчмом; светина се тискала око њих; могло се видети како слазе и узлазе пијанци поводећи се уз степене; чаше су звечале, пехари клопотали; викало се по пиво, кисео купус, кобасице; служавке су тихо цикале, кад их ко тек у проласку голицне; мајка се Јаков старала о посуђу, а отац је Јаков отварао у подруму врањ на бурету.

Куку Петр уђе у крчму, обећавајући да ће се одмах вратити. И доиста после неколико тренутака, ево ти њега натраг са газда Јаковом човеком гојазним, весела лица и са рукавима загрнутим до лаката.

Жао ми је, Петре, рече он, ја бих

ти веома радо учинио ту услугу; али су већ све собе заузете, једино ми још оста житница и шупа; не знам да ли ће вам се то допасти?

Куку Петр погледа очајно малу Терезу; потом погледа и на улицу где је било страховито гурање.

— Ах, да је то за ме, оче Јакове, Боже мој! Ја би се и тиме радо задовољио; убоги ђаво свирач и спава увек на слами. Али погледајте само ову нежну матер..... погледајте ово јадно дете и овога доброг доктор Матеју, највећега филозофа, повика он из дубине своје душе. Погледајте само оче Јакове! И ви сте човек.

— Па шта хоћеш, Куку Петре, рече крчмар: и поред све добре воље, ја не могу ваљда сад да изпразним своје собе и да вам понудим.....

— Ох! Господин Куку Петре, не бринитe се толико за нас, рече тад мала Тереза, ни смо ми баш такви пробирачи као што то ви мислите.

„Шта, пристајете госпођо Терезо, пристајете па ма и у стају?

А! Зашто не? рече она смешећи се; толики би други били срећни да могу да нађу ма какву стају у оваквом страховитом метежу, је л' Ханс Адене?

Куку Петар онако радостан није се баш много ни освртао шта ли ће на то рећи Ханс Аден; чим пристаде госпођа Тереза, оде он у врт да потражи мало сувих дрва.

— Хвала вам, оче Јакове, викну он.

— Пази да не запалиш житницу, одговори му крчмар.

— Не брин'те се ништа, не брините се баш ништа оче Јакове!

Ноћ је била тамна; наскоро обасја лепа и сјајна ватра балване и црепове у дашчари.

Ах! Доиста, то није била онако лепа соба као у Обербруну са два лепа ормана и лепом перином, где

се може човек да загњури до ушију. Црни се балвани уздизаху с'ката на кат све до крова. Са стране пак улице четири вас храстове преграде чувају од промахе. Оно истина ту није било огледала из Св. Квирила, но место тога шталска вратаоца дуж зида; а са свим у дну, прасци њушкаху у своме склоништу, као да вам желе добро вече.

Газда Франц је задовољно помишљао, да су и толики други пророци некада становали по таквим местима.

— Врлина станује под кровиниром, рече он достојанствено. Радујмо се, пријатељи моји, што не живимо по дворовима!

— Доиста је тако, одговори Куку Петар: но сад се постарајмо, те да не преноћимо у блату.

Сви се дадоше на посао. Ханс се Аден успе уз лествице у житницу и баци кроз бацу неколико навиљака

сена; Матеја скиде амове са Шимела и Бруна, а госпођа Тереза извади залиху из торбе.

Куку Петар се старао о свему; даде хране стоци, распрострe сламу, обеси хамове о лествице, опроба вино, и бодрим је оком бдио над дететом које спаваше на самару.

Најзад би све готово, те седоше да вечерају.

Исто се тако што могло видети и у улици Црвеног-Буренцета; сваки беше себи подстакао ватру, чија се светлост одбијала о суседне зграде.

И неосетно у тој тишини, разговараху се полугласно и пријатељски међусобом, сви ти честити људи. Исто је било и са Куку Петром, Ханс Аденом, госпођом Терезом и Матејом; мислио би вала човек да се познају већ изодавно; и онако сакупљени око ватре, где је боца ишла од руке до руке, осећаху се као код своје куће.

„После вас, госпођо Терезо, рече Куку Петар. Баш је дивно ово Халзашко вино: а из кога ли је винограда Ханс Адене?

— Из Екерсталског.

— Да дивног винограда! Додајте ми једно парче шунке.

— Ево господин Куку Петре.

— У ваше здравље, доктор Франче!

— У ваше, децо моја! Каква дивна ноћ! Како је пријатан ваздух! Велики је Демијурго предвидио да деца његова неће имати где да склоне ни главу.

О вишња сило, повика добричина, биће над бићима, прими сад моју захвалност; она потиче из искрена срца! Не захваљујемо му само ради нас, драги моји пријатељи; већ и ради ових многобројних бића, која дођоше из далека, у светој намери да му искажу своје страхопоштовање!

— Та ви не седите, газда Ханс Адене; узмите овај навиљак сена.

— Не! нека, Куку Петре, добро ми је овако!“

Котарица Шимелова беше прислоњена уза зид, и Куку Петар би се сваки час дизао, да види да ли мали добро спава.

Шимел и Бруно жвакали су мирно свој оброк; светиљка је треперила, и бацала своје зраке на балване, баце из којих је вирила слама, снопове, двоколице, котарице од прућа и још многе друге предмете што се нејасно разазнаваху у помрчини; и када би обасјала ћутљиву и замишљену главу нашег славног лекара, и мило лице Терезино или веселу физиономију Куку Петра, тад би вала човек мислио да је то каква стара слика из Јеванђеља.

Око једанаест се часова диже Матеја, јер хтеде да легне; Ханс Аден је већ у велико хркао онако опружен крај зида. Госпођи се Терези и

Куку Петру још није спавало; они продужише и даље да ћеретају.

Пре него га сан свлада, чу газда Франц глас викачев, где се ори по ноћној тишини: „Једанаест часова! Једанаест је часова већ избило!“ а потом и кораке који се удаљаваху улицом; чу и неко псето како залаја тресући својим ланцем; отвори сањиво очи, и опази сенку од ушију Шимелових, како се лепрша на зиду, као крила каквог ноћњег лептира

Потом као кроза сан чу, како зариглише врата служавке смејући се у трему.

XI

У велико је већ дан свитао и обасјавао својом бујном светлошћу стубове у житници, кад од једном трже иза сна весело смејање Франц Матеју.

„Ха! ха. ха! Ви'те госпођо Терезо, повика Куку Петар, ви'те овог

малог угурсуза!.... Гле злочинца једног! Треба га обесити, кажем вам.... ха! ха! ха! доиста, треба га обесити!«

Доктор Франц погледа онамо, одакле допираше тај радосни смех и опази свога ученика крај ограде која је била спрећу крчме код „Три Коња“. Око те ограде било је дрвеће, пуно дивотних бресака. Куку Петар држао је једну брескву у руци показујући је маломе који је лежао у котарици, што беше на Шимелу; дете је пружало руке да је ухвати, но весели би му свирач час пружио, час назад тргнуо, смејући се притом из свег гласа.

Госпођа Тереза, стојећи с друге стране, гледала је детенце с благим осмехом; осећала се срећном, но ипак јој се нека сета огледала у очима; гојазни Ханс Аден, налактивши се на ограду, и сам је то посматрао достојанствено, пушећи на своју лушу.

Та нема ти ништа лепше од оваква дивотна јутарња призора; толико се веселости, доброте и нежности огледало на лицу Куку Петровом, да и сам газда Франц у себи помисли: „Какво поштено створење! Гле како се игра као мало дете! Како је срећан! Како ли је радостав! Ах! Та он је доиста најбољи момак што их икад видех! Штета само што га често заводе са правога пута његови чулни нагони и чулна му љубав!«

Премишљајући о томе тако, диже се наш добричина и отресе сламу са свога одела; потом се приближи, и скинувши свој широк шешир са главе, поздрави их и назва им добар дан.

Госпођа Тереза била се толико занела, да му отпоздрави, климнувши само главом; но куку Петар повика:

„Доктор Франче, погледајте само

ово лепо детенце.... Ах! Боже, колико нам радости оно причињава.... но доиста, реците нам из које је он расе?

— Из реда Purrhila (птичице са црним и кратким кљуном), одговори Матеја не двоумећи се.

— Из реда Purrhila! узвикну задивљено Куку Петар! вере ми, не, што би вами поласкао, газда Франче, већ... но мислим, мора да је оно различитог антропо-зоолокошг карактера, кад могаде доћи у ред Purrhila.

Ханс Аден већ беше испунио своју лушу, стрпа је у џеп, и рече својој жени;

— Хајд'мо Тереза, хајд'мо! Таман је сад време да одемо на сајам, док још не буде много света.

— Хоћете ли и ви с' нама газда Франче? упита Куку Петар.

— Да Бог ме, но где је Бруно?

— У стаји је, но није потребно

ни да га водите; Госпођа је Тереза рада да купује нешто ситница; да није тога, не би повели и Шимела.

Довољан је био и тај један разлог Матеји; сви се кретоше на пут.

На тргу је било мноштво света.

На заповест кметову, уклонише одатле и двоколице и стоку; на прозорима вишаху венци од цвећа, а улице све посуте лишћем и цвећем; на самом се пак тргу уздизао дивотан олтар; нарочито се допадао славном филозофу онај пријатан мирис од скоро узабрата цвећа и маховине, а тако исто и они лепи венци од цвећа што се лелујаху при најмањем поветарцу.

Дивио се и младим сељанкама, са њихним капама које беху посуте сјајним шљокицама; а и саме су старице што намештаху око олтара вазне и велике светњаке, изгледале још лепше онако у своме стародревном оделу од жуте или љубичасте

свиле с великим гранчицама, а на глави рубац од златна броката; таквог вала дивотног још нико не виде.

— Доктор Франче, рече Куку Петр, некада се паметније радило, но данас; ја се сећам како је још моја стара мајка сачувала хаљину скоро као нову, што је била још њене бабе. А данас, прође ли једно четирпет година, одмах све већ не ваља, старо је.

— Осем истине, пријане мој, она никад не стари; оно што је казао Питагора још пре две хиљаде година, истина је исто тако права, као да је то и јуче казао.

— Па да, то вам је као и стародревна виолина, одговори Куку Петр; што се више на њој свира, све је лепша, док најзад и она не препукне; тад је оправљају, али све то узалуд, нема више оне красоте; тако ти је то с јадном музиком.

Разговарајући се тако, стигоше они на трг; света је било и сувише; страховита ларма и цика од свирала и дечијих труба допирала је до ушију; по баракама стоје изложене разне ситнурије, дрвене сабљице, луткице, огледала, Нирбершки часовници. Вика се продаваца и трговаца разлегала.

Куку Петр беше рад да купи какав леп поклон госпођи Терези; узалуд је он претурао по својим празним џеповима, и размишљао на који би начин могао доћи до новца. Паде му на ум да одјури до крчме и да прода и узде и и седло Бруново првоме Јеврејину на ког буде наишао; но како је Аден биз мало заостао, то намисли да уради са свим другојачије.

— Доктор Франче, рече он, придржите за узду Шимела, сад ћу се ја вратити.“

Потом отрча до Ханс Адена, рекавши му:

— Кмете, заборавих мало час моју кесу у крчми, јер знате, ми држимо, ја и мој славни газда, вазда новац у Брунову седлу; позајмите ми десет динара, чим се будемо вратили, даћу вам их.

— Драге воље, рече Ханс Аден намрштивши се, драге воље.

И даде му десет динара.

Куку Петар, горд као паун, узе по том госпођу Терезу под руку, и одведе је тамо где стоје најлепше ствари.

— Госпођо Терезо, повика он, узмите све што вам срце жели. Хоћете ли овај шал, ове траке, овај рубац? Хоће те ли цео дућан?..... не либите се.

Она хтеде узети само једну ружичасту траку, но он је намоли да узме и дивотни шал.

„О господин Куку Петре, рече она, нека, овај ћу само шал.

— Узмите и траку и шал, госпођо Тереза. Узмите мени за љубав; о да ви знате колико ме то чини срѐћним!

По том купи и детету мало кученце од шечера, и позлаћених ораха, и мали добош, и још ваздан које чега до год је трајала и последња пара од тих десет динара.

Ох! како је тад био весео. Кад се Ханс Аден врати, било му је веома мило кад виде да се г. Куку Петар удварао његовој жени.

Што се тиче славног филозофа, овај је био сав усхићен, гледајући тај свет; намисли да већ проповеда, и сваки би час тек узвикнуо:

„Куку Петре, мислим да је већ дошло време да се проповеда. Погледај само овај свет.... Каква красна прилика, да се проповеда наука!

— Остав'те се сад тога, доктор

Франче. одговори наш свирач, остави те се сад тога! Ено где иде жандар, може вас одмах склептати.

Обиђоше тако трг; госпођа Тереза накупова себи све што јој беше потребно за домазлук; и четку за прање, кашике од каситера, кашику за скидање пене и друге још томе сличне ствари; Ханс Аден купи косу, која је јасно и звонко звонила, затим ципеле и чешагију.

Око десет часова, котарица је Шимелова била већ пуна ствари; светине је било све више и више; дизала се страховита прашина; из даљине се чуло како свирају

Идући ка крчми, прођоше поред „госпође Хит", где до њих допреше тако дивотни звуци, да чак и сам Ханс Аден заста да посматра тај призор.

Застава се вила на бараци; момци и девојке тискаху се на вратима, у лепом Кенерсбершком оделу, са гајта-

нима који беху украшени тракама; они пак из Бурен-Гредела, у лепим свиленим оковратницима, што допиру чак до потиљка, у црвеним сукњама, лепо исплетеним белим чарапама и обући са високим потпетицама, брђани у шеширима са великим ободом, закићени храстовим листом; Алзашани пак у троуглом шеширу дугачком огртачу, скерлетном прслуку и кратким чакширама; све је то изгледало тако чаробно, да се тиме човек чисто занесе.

Госпођа је Тереза горела од жеље да и сама поигра; њена је рука дрхтала под руком Куку Петровом, који је гледао нешто, и рече јој тихо:

„Госпођо Тереза, само на једну ваљку.

— Радо би хтела, промрмља она, али дете.... Како да га оставим . . . а сем тога... шта би рекао Ханс Аден?

— Ба! не брин'те се, госпођо Тереза ваљку ћемо брзо одиграти... Не бојте се ништа за дете, оно спава мирно!

— Не, господин Куку Петре, несмем!... Неће хтети Ханс Аден!...“

Препираху се тако, гледајући једно друго, и можда би се госпођа Тереза на то већ и приволела, али у том забрујаше звона са цркве; више о оном није могло бити за сад бити ни помена.

„Терезо, рече Ханс Аден, ево већ треће звоно; хајдмо брзо у крчму, јер ћемо се задоцнити.

— Није потребно, господин кмете, одговори Куку Петар, можете одмах још одавде отићи: ја ћу одвести Шимела у стају; чекаћемо вас на ручак. Мило ће нам бити, ако будете наши гости, газда Ханс Адене и госпођо Тереза?“

Ханс Аден пристаде, јер је знао да је Куку Петар поштен човек;

госпођа Тереза извуче из котарице онај лепи огртач што јој га он купи; метну га на се и погледа тако мило нашега свирача, да он осети како му врцају сузе из очију; потом узе она дете, јер га не хте оставити, тим још пре, што знађаше да му благослов сватога Флоренца само добра може чинити, и спремивши се тако, растадоше се на тргу.

Куку Петар удари путем на ниже, да се не би сусрео са поклоницима у улици црвеног Буренцета.

Матија је ишао достојанствено за њим, блудећи очима по брду; брујање звона, треперење ваздуха, и лепо сунце које расипаше своје зраке по овој ускомешаној светини, све је то задивљавало нашег добричину; а како се још надао, да ће скоро проповедати, то му је све некако мило и лепо изгледало.

Ишли су тако дуж вртова; с вре-

мена на време чули би, где одјекне тек по каква пушка и видели како се вије по ваздуху дим: вика се све мање и мање чула, а наскоро место уличне прашине наступи свеже зеленило.

Близу кладенца, где долазе те поје стоку изван града, опазише овце, шумаре, а и повелики број сељана, који се препираху о цени јагањаца.

Нишан беше на другој страни долине, биш спрећу великог крста; стрелци, стојећи иза живе ограде у врту, пробаху своје оружје и окидаху, мрдајући главом; неки су се кладили, други се опет сагињаху као при игрању на каквој куглани, и сваки је мислио да је способнији но онај што мало час пред њим промаши

Франц Матеја би при сваком пуцњу задрктао: пожури да што пре измакне одатле и стиже на улицу Багренова. Тишина која ту владаше,

некако је веома чаробно изгледала, после онолике вике и ларме: сви су Алзашани били у цркви.

Кад и последњ звук одјекну, престаде пуцање. Из далека се већ разлегаху звуци оргуља.

Газда Франц и његов ученик стигоше у улицу Црвеног-Буренцета, до крчме „Три Руже.“

XII

Док је Куку Петр водио Шимела у коњушницу, Матеја како беше већ сит шетње по тргу, уђе у крчму код „Три Руже“. Наш се славни филозоф ни најмање није надао, да ће му се тако дивотан призор указати; с једног се краја дворане до другог пружао сто, покривен белим покривачем са црвеним концима; више од четрдесет столних посуђа беше а исто толико и чистих убруса, лепо савијених у облику чуна, или епископске капе; одмах се могло видети да су са свим нови и да су

их тек мало час извадили из ковчега. Осим тога, још за сваког беше по једна боца доброг Алзаског вина, а овде онде и покоја велика боца за воду, од прогуста стаклета, о коју су одбијала светлост на прозоре, небо и околне предмете.

Сем тога и под, опран још прошлог дана, и посут ситним песком кога ветар расипаше кроз полуотворене прозоре; мирис од печења а што би до вас допирао кроз ћерчиво на кухињи; лупа судова, равномеран шкрипањ ражња, који се окретао, пуцкање ватре на огњишту све је то доиста предсказивало огромну част, по четрдесет суа од особе. Према томе можете и замислити са каквим задовољством седе газда Франц за сто и обриса чело, чекајући време ручку.

Тишина је владала у дворани јер се већ знало да ће тога дана у крчми код „Три руже“ бити веома

много света, и да нико неће о вами водити ни рачуна, ради те једне ваше литре или две вина.

Неколико је тренутака уживао наш славни филозоф у овој пријатној тишини, потом извуче из великог џепа, из свога џубета, антропо-зоологиски извод, и поче читати неки чланак достојан те прилике.

Како мајка Јаков беше чула да се отворише врата, погледа кроз ћерчиво и опазивши неког достојанственог човека где чита књигу, оста тако гледајући га више од једног тренутка; потом даде знак дебелој Орхели да се приближи, и показујући јој славног филозофа, који се замишљено налактио крај прозора, запита је, да ли се њој не чини, да он личи на старога свештеника Захарија, који је још пре пет година умро.

Орхела повика да је то баш он

Мала Катела, која баш тад др-

жаше крај од тепсије, дотрча да види шта се то догађа, и једва се могаде уздржати а да не узвикне од изненађења. На мах се ускомешаше сви у кухињи; сваки би промолио главу кроз ћерчиво и промрљао: „Та то је он!“ — Није то он!“

Најзад мајка Јаков, која га је посматрала веома пажљиво, рече Кателі да се лати опет своје тепсије, и намештајући своју косу под капу, уђе у дворану.

Славни се филозоф био толико задубио, да и не чу кад се отворише врата, и кад га мајка Јаков упита, да ли што хоће, да би му тим на се скренула пажњу.

„Шта ја хоћу, добра моја жено, рече Матеја достојанственим гласом, шта ја хоћу, то ми ви не можете дати. Само онај горе, што нас гледа и што над нами влада са небесних висина, онај чија је непроменљива воља закон висине, он ми једино

може дати, у овом узвишеном тренутку, одушевљење што му тражим. Истину вам велим..... истину..... чудеса се велика спремају. Тешко онима, који су грешили, било из слабости, било из незнања. Нек се понизе! Нек се покају, опростиће им се! Тешко софистима, тим безбожним и охолим људима, који немају ни искре частољубља, ни великодушности; тешко софистима и оним бићима, који се губе све више и више у материјалности, и иду чак дотле, те се одричу и бесмртне душе, тог начела морала и човечанства; тешко њима, нека дрхте; за навек је између нас провала!

Мајка се Јаков сети, да и сама, већ има три године, како није ишла ни на какву литију, мишљаше да јој газда Франц прозире у саму душу.

„Боже мој! рече она збуњено, видим да сам сагрешила; знам ја добро да сам требала ићи на литију; али

немам кога да оставим у крчми; треба да се припази на домазлук, кухињу.

— Кухињу, повика Матеја, та зар због кухиње ви занемарујете тако величанствено питање о преображају тела и лутању душа? О! добра моја жено, вас доиста треба човек да жали! За кога чувате то пролазно богаство, рад којег губите вашу бесмртну душу? За вашу децу? Ви их и немате?.... За вас саму? Хеј! Та живот је тако пролазан, нећете баш од оног ни најмање ужизати... За ваше наследнике? Зар је потребно да се још у њима, тим више буди чежња за пролазним земаљским благом, одакле и произилази лакомост, тврдичење, похотљивост, због које врло често и зажелимо смрт нашим ближњила?

— Та овај све зна, помисли мајка Јаков; он чак зна да ја немам ни деце; он зна, да онај мој злосретни

нећак, што је ту скоро изашао из коњице, и не чека друго, до ли да ја умрем, па да ме наследи; зна и то, да нисам ишла у цркву већ три године: ово је прави пророк!

— Тако је мислила ова добра жена, баш кад се крете литија; огромна ларма одједном поремети општу тишину, потом се зачу црквено појање, и јек оргуља; на мах се затим зачу појање на тргу; из далека се већ могао видети ковчег са моштима св. Флоренца, ког су носили у бело обучене девојке, крст, барјак, који се лепршао, сви свештеници из околине у свечаној одежди, и певачи у црвеним капама; потом сва литија..... Али место да ударе улицом Црвеног Буренцета, заобиђоше мало Халзах, по давнашњем обичају, како је и сам Св. Флоренц радио; сва је долина одјекивала од те силне ларме, којој се онако наш славни филозоф дивио на брду: „Молимо те! молимо

те!« Мислио би човек да је то каква олуја у шуми, што се меша са звуком звона која одјекиваху; то је било нешто величанствено.

„Ох! величанствени призоре, достојан си човека! повика Матеја. Дивотни скупе народа, који се носе једном мишљу, а душе су им у свеопштој души! Ох! часна и дирљива слико будућности! Шта ли ће бити кад права истина одјекне у свету, и кад се дигне на крили узвишене логике, и лебдећи к небу, човечанство буде лице у лице са Бићем над бићима, са великим Демијургом! До каквог ли безграничног одушевљења људи већ неће доћи, кад већ сада тако далеко иду, рад једног обичног предвиђења истине!«

Говорећи тако, славни је филозоф све у већу ватру падао; али је већ одавна мајка Јаков, изашавши из дворане, јурила од куће до куће свих својих суседака, говорећи свакој, да

је к' њој дошао неки пророк, и да тај пророк све зна, да је и њој све погодно; како нема деце, како њен нећак Јери Хан: гледа само како да наследи њено богаство, и како се приближује страховито време; и да он уме да погоди и најтајније мисли, и да чини чуда.

И Орхела и Катела беху и саме развиле сву своју говорљивост и јураху за мајком Јаков, потврђујући оно што би она рекла, додавајући по нешто и улепшавајући то и саме.

Поред њих би све загорело; да случајно Куку Петр, можда неким надахнућем с неба, не уђе у кухињу и не спази лонце поред којих никога не беше. Тад као у неком побожном страху, преврте печење; припази да не прекипи супа, промеша сос, извади ражањ, нали супу, извади колаче из пећи, разреди лепо судове, зовући, вичући, лупајући . . . . Али нико не одговараше. Најзад по-

сле пола часа, не могавши више ни сам то издржати, сиђе у двориште, те опра руке и лице, да се не би појавио онако диван пред Терезом.

У исти мах, мајка Јаков и сусетке дођоше, и нашавши све лепо у реду скувано, само да се сад служи подигоше добре жене руке к небу, вичући како је то неко чудо.

На ову ларму, дотрча брзо Куку Петр, и како се тек изнанади, кад га мајка Јаков доведе до ћерчива, и показајући му на Матеју, исприча му какво чудо учинио тај добри човек.

Он хтеде прснути у смех, 'ал' одмах ухвативши се за слабине, стеже уста и рече:

„Ах! Ба! је ли могуће! да л' је то оно што ја видех?

Све га сусетке опколише питајући га шта ли то виде. Тад им достојанствено Куку Петр исприча, како је видео, пролазећи покрај кухиње,

неку у бело обучену прилику, рекао би анђео, како маше с' четком.

— Видео сам га, као што сад вас гледам, рече он мајци Јаков.

Све се сусетке згледаше као у неком немом дивљењу. Ни једна се не усуди ни словца прозборити, изађоше тихо, не правећи ни најмање ларме, а новост о том чуду одјекну наскоро по свом Халзаху.

Кад већ дође време да се служи ручак, једва се могаде и послужити јер мајка Јаков мишљаше да није достојна да се дотакне чак ни заклопаца; сваки би се тек час окренула, мислећи да анђео иде за њом; исто тако беху збуњене и њене служавке.

Ето како Куку Петр, да би прославио науку, превари скоро цео Халзах, и уведе славног доктор Франц Матеју у све новије и чудноватије пустоловине.

XIII

Кад би подне, сврши се литија. Читав дар-мар; свештеници, певачи, звонари, жене, деца, ворошани, поклоници враћаху се у Халзах; једни да приседну за добар ручак, уз бело вино, пиво и каву, други опет да се заложе којим залогајем крај каквог кладенца или где на каменитим ступњевима какве крчме.

Наш је славни филозоф мислио, да је већ куцнуо час његовом проповедању; сав се био задубио у мислима, те и не опажаше шта се око њега дешава.

Ушавши Куку Петр у дворану, рече му:

— Господару, седите ви тамо у зачеље; а ја ћу сести до вас с десне стране да боље продужим науку.

Франц Матеја седе онамо, где му показа његов ученик; баш у зачеље спроћу прозора.

Наскоро се дворана напуни дупке
људма што дођоше из свих крајева
Елзаса и Лотрингије: све сами газ-
даши, што ноћиваху у крчми код
„Три Руже“, а који богме нису жа-
лили да потроше и четрдесет суа,
да би само добро ручали; ту су били
неколики брђани, међу којима и го-
спођа Тереза и Ханс Аден; они се-
доше с десне стране до Куку Петра
који узе у леву руку огроман нож
и виљушку с дршком од рога да
се боље прислужи при јелу.

Супу изнеше на сто и ручак от-
поче ћутећки.

Госпођа Тереза, држећи своје де-
те на крило, сва се срећном осе-
ћала што је тако близу Куку Петра
који се за њу врло нежно старао
и по најлепша парчад би јој давао.

Но, како се већ била у велико
распростила новост о проповеди Ма-
тејиној и о његовим чудима шуња-
ху се сви око крчме, завирујући

кроз прозоре у дворницу и питајући где ли је тај пророк. Мајка Јаков стојећи на вратима, објашњавала им је све потанко, док служавке пак, оставше саме, једва могадоше да услуже при ручку; Катела је обилазила око столова да мења столно посуђе, тањире, и да додаје пуне боце, а Орхела је опет доносила јела из кухиње.

Граја је у дворници бивала све већа и већа; гости незнајући о божанственој мисији славног филозофа разговараху се о свачему међу собом, о тргу, жетви, о идућим бербама. Јело се, пило се, смејало се дозиваху служавке, које су се брзо пеле и силазиле низ узане степенице носећи, час кисео купус, кобасице, час лепо испечене овчије бутове, патке у соку, или тек по које мало сисанче, чија се кожица преливала као смиље.

Усред ове веселе граје, чинило се

газда Францу као да чује пророчанске речи: „Слава великом Матеји! Слава му! Слава проналазачу преобраћаја душа! Нека је слава великом Матеји!“ И као у неком немом усхићењу, наслони се леђма на столицу; из руке му испаде виљушка, и он се сав претвори у ухо; али, право да кажемо, то је једино долазило мало услед дејства од Волхајмца и мрморења у дворници.

Било је скоро два часа, кад се воће изнесе; онда кад сви увелико на глас говоре, не слушајући један другог; кад сваки себе сматра за паметног, смејући се час један час други не знајући ни сами зашто то.

У тај се мах наш славни доктор диже у врх стола и поче достојанственим гласом објашњавати преобраћај душа и лутање.

Он је говорио мирно рекавши: „Правда је закон васељене; биће је још вековима било подвргнуто за-

кону правде... Све што је се догодило, она је извршила; без ње се ништа не изврши. Она је била живот, живот опет воља а воља пак оживе материју, одакле произиђоше биљке, животиње, људи. Беше некад један човек кога посла Бог, а звао се Питагора... Он дође на свет, али га свет не разумеде... не разумедоше ни његову науку!

Тако је говорио славни филозоф и сви га присутни слушаху, задивљени његовом мудрошћу.

Но међу њима беше и неки стари анабаптист, по имену Пелсли, човек који се бојао Бога.

Овај се добри човек расрди на овакву науку нашег славног доктора.

С тога и повика, дижући достојанствено прст.

— Да, Дух и вели изреком, да ће доћи време када ће неки напустити веру, следујући заблуди и ђаволској науци, коју ће показивати људи пу-

ни лицемерства, чија је савест изгубљена већ од силних злочина.

Изговоривши ово заћути. Могло се одмах увидети, да он то циља на Матеју.

Славни филозоф сав пребледе, јер чу око њега тих жагор.

— И самом је Куку Петру, било као да је на жеравици.

Али се наскоро прибра доктор Франц и одговори:

О отпадници и неверници..., зар смете рећи да правда није закон целог света? Зар не беху сва бића, пре своје заслуге једнака? Зашто сада међу њима оволике разлике?

Зашто се неко биће рађа, као биљка, друго као човек или животиња? Зашто се један рађа богат други сиромах, блесаст или разуман? Шта би било са Божјом правдом да не долазе све ове разлике једино услед казне или заслуге још из ранијега доба?

— Отпадник, ни најмање не убеђен овим очтим доказом, подиже наново свој сухи прст и рече:

— Оставте се ви тога; но гледајте да будете побожнији, јер побожност свакоме користи. Само у њој леже сва добра садашњег живота, а и будућег. Ово што вам велим несумњива је истина; у њу треба веровати са потпуном преданошћу, јер трпећи све поруге и зла, живимо у нади у Бога који је спасилац свију људи а поглавито верних.

На ове се речи сви присутни узбунише, и наново спази Матеја, где га сви погледаше претећи.

Славни философ, у таквом страховитом тренутку подиже очи к небу и повика:

„Биће над бићима! О Велики Демијурго! Ти, чија свемугућа воља и неизмењива правда влада над свима душама.... удостоји те обрлати на

прави пут ову душу, заведену заблудом и предрасудама!..

Али се на то расрди отпадник Пелсли, кад чу ове речи и повика:

— Зар ниси баш ти заблудела душо, која тежиш да заведеш наш разум? Зар није писато: „Ако ли ко проповеда другу какву науку, другојачију од ове, и не поштује науку која се слаже са побожношћу, тај је пун охолости и не зна ништа. Њему је помућен разум, који га води до мисли и закључака, из којих се и порађа завист, кавга, оговарање и подозрење.

Славни философ није знао, већ више шта да на то рекне, кад се у том умеша и Куку Петр у препирку јер он некада беше продавао јеванђеље и календаре, те се разумевао исто тако и он у светим књигама као и овај анабаптист.

— Али, повика он ударајући песницом о сто, и погледавши анабап-

тиста својим љутитим погледом, нема ничег скривеног што не сме бити откривено, нити ичег тајног што се не сме дознати; јер оно што рекосте тајно, изићиће на јавност.

Велим вам дакле, вама Пелсли, лицемеру један: како сад да не умете да познате ово, а овамо знате тако лепо да предсказујете по ономе што казују различите појаве на небу и земљи. Како то, да сад ви не умете да познате шта је праведно, према ономе што се у вама догађа?

Куку Петр једва изговори, а диже се на мах читава грађа у кући, и сви се присутни згледаше питајући:

— Шта је то? Од куд та врева?

То је била стара кљаста Маргредела жена Николе Шулера ткача, која се пожури до славног филозофа да и њу излечи, кад чу где говоре о његовим чудима.

Јадну жену донеше на рамени четир поклоника у широкој наслоњачи

за коју је привеза болест, има већ две године.

Светина нагрну око ње, ободравајући је:

— Само храбро, Маргредела храбро!

Маргледела се тужно осмејкивала; веровала је у моћ пророкову и чисто осећаше да јој се враћа стара слога.

Пошто стиже спроћу крчме код „Три руже“ опази је мајка Јаков још из далека; отвори двокрилне вратнице на уласку, а потом и на великој дворани.

Тад угледаше јадну Маргределу, нагрђену болешћу, мршаву, бледу, како крши руке преклињући:

— Спасите ме, пророче; удостојите мене јадну, ма и јадног погледа!“

Светина што нагрну за њом у предворје, на прозоре па чак и дворницу, поновљала је то исто. Тишина је била огромна.

Видећи то, Куку Петр, хтеде да

се спасе, јер богме он сам баш није толико веровао у моћ науке, те га страх обузе, да не буде засут камењем, ако не могадне његов славни доктор да излечи ову јадну жену.

Међу тим, у то није сумњао славни философ ни најмање, верујући силно у моћ свог задатка; шта више мислио је, да то баш само Биће над бићима шаље ову патницу, да бар тиме да јасна доказа целоме свету о истинитости антропо-зоолошкој. Верујући у то, диже се он, и приближи се Маргредели, која га је гледала разрогаченим очима. Светина се згрну около њега; доктор Франц стаде пред јадницу, посматраше је благо и рече јој у сред ове неме тешине:

Имаш ли вере, жено, у Биће над бићима . . . . у његову безкрајну доброту?

Маргредела, дижући очи к небу, одговори слабим гласом:

— О Боже мој! Боже мој! Ти,

који прозиреш у свачију душу ти бар зваш, да ли у тебе верујем!

— Вера те је спасла жено! Устани, оздравила си!

Кад чуше ово, задрхташе сви присутни.

Маргредела осети како јој придође нова снага усили се, те се подиже; потом паде ничице пред Матеју, гушећи се у сузама.

— Спасена сам! рече она, спасена.

Сваког би дирнуло, гледајући ову јадну жену где клечи пред човеком, који се на њу благо осмејкивао; он је подиже, пољуби је у мршави образ и рече јој:

– Но . . . но . . . вратите се вашој кући.

Она тако и учини вичући:

— Јадна моја децо . . . . . сирота моја децо . . . нећу вам више бити на терету.

Доктор се Франц тад окрете сакупљенима и рече им благо:

Бог је тако хтео! . . . . Има ли ко да не верује у моћ Божју?

Ове речи задивише све присутне.

И сам је Куку Петр био толико збуњен тиме, да се не могаше маћи са столице, већ повика дрхтавим гласом:

— Господару, нисам достојан скинути вам ни ремена са обуће! Господару, ви сте пророк, прави пророк! Имајте милосрђа спрам вашег једног ученика Куку Петра..... спрам грешног бића, које вам није веровало!

Једино отпадник не би још убеђен; он подера свој огртач и изађе из велике дворане узвикнувши:

— И доћиће дан, када ће се појавити лажни пророци, који ће чинити разна чудеса и разне саблазни.

Светина се на то није осврта́ла већ се и даље дивила доктор Матеји, кад виде какво чудо он изврши.

XIV

Ето тако, славни доктор Матеја објави моћ Бића над бићима, знајући и сам, колика је јачина воље.

Маргредела се врати дому; за њом и светина причајући о чуду по свом Халзаху.

Сусетке њене и они који је видеше пре тога где седи на вратима говораху:

— Дал' је оно Боже, Маргредела, она кљаста, што је видесмо на прагу своје куће, где се сунча.

— Једни би говорили. „То је она! Други опет; не, мора, да је то нека друга што на њу наличи. Она им је понављала: „Ја сам то! Пророк ме је излечио!....“

Са свих страна трчали су ка крчми код „Три руже“, остављајући и цркву, само да чују и виде пророка.

Франц Матеја, стојећи крај прозора у великој дворани, гледао је овај призор и уживао неизказано.

— О велики Демијурго, говораше он, хвала ти! Хвала ти, што ми даде, да доживим овај дан. Сад може с миром умрети Франц Матеја, јер виде тријумф антропо-заологије!

Међутим отпадник Пелсли беше отишао до г. кмета Халзашког, да оптужи славног филозофа.

Г. је кмет, Ђорђе Бренер у тај мах баш седео за столом, у друштву својих пријатеља, кад уђе одпадник.

Отпадник Пелсли исприча до ситница верно о страховитим стварима, што се мало час догодише.

— Ти људи, рече он, кад познадоше Бога, не хтеше га славити ни преузносити; њихово их сујетно умовање доведе у заблуду а срце им безумно још покрива тмина. Нису више при себи од како се назваше мудрацима, одавајући оно поштовање грешноме човеку, животињама, које припада једино непорочном Бо-

гу. За то је Бог и пустио на вољу њихним срцима, њихној покварености, да се у њој сами и загуше; они нарушише своје тело; уведоше лаж место божје истине, обожавају и преузносе обична бића, место да обожавају Творца који је благословен од свих векова.

Тако рече Пелсли отпадник, а Г. кмет повика, ударивши о сто:

— Шта велите? Је ли могуће?

— Ходите да видите и сами, рече отпадник.

Г. кмет се диже, љутит што мораде да остави своју жену, децу и пријатеље; јер још од свог повратка са литије није имао ни тренутка мира, а већ му многи причаху о чуду... не о оном чуду Маргределином, већ о оном чуду што се деси у кухињи мајке Јаков.

Пошто стигоше у улицу Црвеног Буренцета, с муком су могли даље ићи од силне светине, која викаше

— Слава . . . слава пророку!

Још се издалека могао видети на прозору славни доктор где беседи светини; до њега су стајали Куку Петр, Ханс Аден и остали присутни.

Г. кмету ипак пође за руком да прокрчи себи пута и Куку Петар га већ виде где се пење уз степенице.

Као да је гром погодио нашега доброг свирача, јер он одмах увиде колика опасност прети сада науци.

Газда Франц говораше и даље не приметивши да је ушао кмет у дворану, и за то га време отпадник, показујући прстом на њега, славног философа, отпоче овако оптуживати:

— Једино захваљујући вама, господине кмете, био је овде вазда примеран ред, па су и многе корисне уредбе вашом увиђавношћу заведене; али ја сада оптужујем овога човека као бунтовника, који начини забуну и немир у овој варошици, пропове-

дајући лажну науку и чинећи разна чуда.

Франц Матеја се обазре, чувши овакву оптужбу, која је изговорена јасним и звучним гласом, и, видећи г. кмета са ешарпом, ужасну се.

— Ко вам је допустио да чините чуда и да јавно проповедате? узвикну г. кмет.

Славни философ не умеде у први мах ни да одговори; али за мало па се прибра и отпоче срдито:

— Од кад то да треба дозволе, па да човек може проповедати о истини? О страховита покварености, која си достојна неумитне казне и проклетства за вечна времена! Зар је Питагори, Сократу, Платону и толиким другим требало тражити допуста, да би могли проповедати своју науку? Зар они нису били праћени својим ученицима, уз поштовање и дивлење народа?...

УНИВЕРЗИТЕТ
КЊИЖЕВНИ

Г. кмет, изненађен оваквим говором, погледа часом ову добричину, а за тим му рече:

— Срећни сте што ми немамо општинског притвора, јер би вас овога часа дао затворити, па да научите како треба говорити с чиновником у званичној дужности. Дајем вам двадесет минута рока да се што пре удалите из ове вароШице; будете ли остали ма за један часак више, наредићу да вас стражарно спроведу у Северн.

Сви присутни беху поражени. Куку Петар, окренувши се отпаднику који се томе радоваше, рече му претећим гласом:

— Он је рекао: Предаће вас судијама да вас муче, и ви ћете бити изгнати правде ради!

А присутни, расрђени као и ученик Матејин, хтедоше растргнути Пелслија, само да не беше ту г. кмета.

Међутим славни философ доби времена да се прибере; како му срце купаше од бола, када помисли да ће сав његов труд, после толиких мука и невоља, сада пропасти, одлучи он да се брани па ма шта га задесило.

— Господине кмете, рече он, трудећи се да остане миран, у толико ћу се сада, господине кмете, са више убеђења правдати пред вама када знам, да ви већ неколико година заповедате у овом крају. Лако вам је уверити се, да нема још ни читав дан од како сам ја дошао у Харзах, и овај ме отпадник баш никада није видео да ма с киме разговарам нити да прикупљам свет, па било то у цркви, било на каквом другом јавном месту... Он не би могао доказати ни једно дело, за које ме оптужује. Истина је, што признајем и пред вама, да ја, према овој философији, коју он назива бунтовничком, служим Богу Питагори-

ном, надајући се на њ, као што се нада и овај одпадник, и верујући у њега, као што и он верује. С тога се ја неуморно трудим да сачувам своју чисту савест, слободну од свију порока, па како ми она налаже да распростирем светлост на сваки могућан начин, то се ја кретох на овај пут и у том племенитом циљу напустих дом мојих отаца, напустих своје пријатеље и све што ми је најмилије на овоме сзету, само да бих савесно одговорио својој дужности. Допустите ми да останем овде још само један дан, више ми не треба, па да целу ову варош убедим о истинитости антропо-зоолошке науке.

— Тим још пре треба да вас одмах уклонимо, прекиде га кмет; место двадесет минута дајем вам свега десет.

И, окренувши се отпаднику, рече му:

— Пелсли, трчи по жандаре!

Кад ово чу Франц Матеја, осети како га језа подилази.

— О, господине кмете... господине кмете... узвикну он, а очи му се напунише суза, потомство ће вам горко судити!

И по том мирно изађе.

За неко време стајаху немо сви присутни, као пораженн оваквим призором. Куку Петр погледа очајно по столу, јер ни сам не знађаше на шта да се одлучи. Али од једном устаде и громко узвикну!

— Потомство ће вам горко судити, господине кмете. Тим горе по вас!..

Говорећи ово натуче он свој шешир до ушију, забаци руке за леђа и достојанствено изађе на иста врата на која и газда Франц.

Кад оде и Куку Петр, сви се узбунише.

Јаков Фишер, човек лаком на новац, сети се да су Куку Петр и Матеја закупили шупу, потрошили за

Бруна две мерице вса а, сем тога остали су и сами дужни по четрдесет суа за ручак, јер је и Хансу Адену и госпођи Терези издат ручак на њихов рачун. Он одмах истрча за Куку Петром вичући:

— Стој! стој! не иде то тако. Прво се плати па се онда иде.“

Сви присутни пођоше за крчмаром, радознали да виде шта ће се сада десити.

Стигавши до вратних степеница, опазише они газда Франца где изилази из коњушнице, водећи Бруна за узду, а за њим иде Куку Петр с торбом и седлом; обојица се журе да што пре оду, јер се бојаху да их случајно не задрже.

Јаков Фишер срдито узвикну и стрча правце к њима.

— Нећете ми отићи, нећете! узвикну он; овај коњ остаје за оно што сте ми дужни.

И онако разјарен хтеде задржати Бруна; али га Куку Петр снажно одгурну и, дочепавши палицу што је била иза врата у коњушници, узвикну:

„Натраг!.. Немам је никава посла с вама!“

Јаков Фишер ухвати Бруна за узду, а Матеја рече благо:

— Остави палицу иза врата, драги ученичe, остави је на своје место.

Куку Петр као да не хтеде послушати; али када виде светину где силази низ степенице и улази кроз колску капију, сети се он ваљаних психолошких опомена из Оберборна и часом се утиша.

Готово се у исти мах искупи светини око коња, славног философа и и његовог ученика.

Сваки је говорио о том догађају како је знао, и Матеја се не осећаше баш угодно, када саслуша те узвике, сав тај говор, сва та бо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА * БЕОГРАД *

јашњења. Јер, док му неки повлађиваху, други му се гласно подсмеваху што је хтео отићи а да не плати.

Ту беху Јаков Фишер и његова жена, гојазна Орхела и мала Катела, за тим Ханс Аден и госпођа Тереза, Каспер Зебел, син Лудвиков, ковач Зебел, Пасоф пољак са својим великим жандармским шеширом, отпадник Пелсли и г. кмет са тробојном ешарпом. Велика је узрујаност завладала.

Најзад на заповест г. кмета, заћуташе сви, и Јаков Фишер објасни у чему је ствар.

— Ови ми људи, рече он, дугују закуп за коњушницу, за тим четири ручка по четрдесет суа и две мерице овса. То чини дванаест динара. Ако ли они оду, од куда ћу се ја наплатити? Ја доиста не знам. Куку Петр нема никада ни кршене паре. С тога ја тражим да ми се овај коњ остави као залога.

Али Матеја одмах за њим отпоче;

— Још од толико времена пророци су јели и пили код свију домаћина, који су се сматрали за срећне да им приправе што бољег дочека. А када им ови затворе вратнице, они само стресу прах са своје обуће и иду на друго место. И за то вам ја велим да овако окореле људе треба доиста сажаљевати; боље би било за њих да се нису ни родили, јер нас не би жалостили овим призором, овим доказом њихове мале побожности.“

Али, и поред овакве беседе, г. кмет и Јаков Фишер још нису били убеђени; напротив крчмар је непрестано понављао свој рачун:

„Толико за коња, толико за славног филозофа и његова ученика, толико за госте, — свега дванаест динара!“

Г. кмет, видећи да жагор узима све већег маха, прекиде спор овако:

— Узми, вели, Јакове, овога коња, нека ти је то залога: а они могу ићи и пешице.

Крчмар одмах истргне вођице из Матејиних руку, који се томе и не надаше и у мало што не паде, али се брзо задржа, обави руке око врата Бруновог и горко зајеца.

— Бруно, мој јадни Бруно! узвикну он, хоће да те раставе са мном. . Тебе, мога верног друга, мог јединог и најбољег пријатеља! Ох, не будите тако свирепи! Бруно! мој јадни Бруно... шта ли ће с тобом бити?"

Плач овог седог старца и његове очајне речи тронуше све присутне.

— То је од њих свирепо, говораху они међу собом, да одузму овом јадном старцу његова коња. Погледајте сиротог старца! Он ником зла не мисли. Гле како плаче; само онај, који има тако добро срце може волети животиње.

Неколико жена, држећи своју децу у наручју, уклонише се брзо одатле, јер не могаху дуже тако што гледати.

Куку Петр, стојећи иза Бруна, посматрао је све то жалосним погледом; самог је себи кривио да је баш он узрок свему томе и две му се крупне сузе скотрљаше низ румене образе.

И госпођа Тереза је плакала; како је светина ту још непрестано стајала, тако да крчмар не могаде одвести коња, прикраде се ова добра жена до Куку Путра и ућушну му у руке тридесет динара.

„Узмите, господин Куку Петре, рече она, узмите ово мени за љубав.“

Куку Петр метну тридесет динара у свој џеп и зајеца још јаче; затим, подигавши нагло главу, узвикну:

„Нисам се томе надао од вас, газда Јакове. Мислио сам да ћете моћи да поверујете за такву ситницу једноме

часном човеку. Али кад је тако онда... држити... ево вам новца... дајте ми амо коња, јер ћу вам сад разбити главу!

И он зграби своју палицу, прислоњену уз врата; светина је била рада да се он томе гадном крчмару ваљано освети.

Куку Петр плати и за Ханса Адена, погледавши при томе тако нежно госпођу Терезу, да она осети како је скроз подиђе нека пријатна језа; потом пољуби и мало детенце, које она држаше у наручју, и узвикну снажни гласом:

— Хајде, газда Франче, хајдемо! Гадан је ово свет.

Матеја узјаха коња и Куку Петр му отвори капију којом се ишло у поље. Кмет се тек онда умири, када виде ову двојицу где изчезоше тамо далеко, иза воћњака.

Тада се све село узбуни; сви су

захтевали пророка и говорили о његовим чудесима.

XV

Не може се описати колико је било очајање Франца Матеје и његова ученика, после њихова одласка из Халзаха.

Куку Петра се страшно расрдио, размахивао је палицом и викао: „Ах, проклети безбожници! Проклети кмете и ти Јакове Фишеру! Ах, зликовци, да ми је да вас једном дочепам! Бого Јово... шта ли би онда било! Ни кошчице од вас не би остало. Гонити часног човека! Човека који ће вековима више вредети но сви ви заједно! Зликовци једни! Зликовци!...“

Тако говораше Куку Петр, ну ипак се сваки час осврта о, погледајући да случајно не иде какав жандарм за њима. Славни философ је ћутао и потпуно се одао својој тузи. Тек кад

стигоше да засеока Тефенбаха, у неки брдски кланац, дође наш добричина к себи; ту скиде свој шешир, обриса знојаво чело и рече мирно:

— Мало час смо, драги ученичe претрпелу чудан доживљај. Захвалимо великом Демијургу, који нас је заштитио као и увек до сада; узалуд нас гоне софисте својим неправдама, узалуд нас на сваком кораку спречавају, тиме се све више доказује да нас Биће над бићима штити.

— Тако је, господин докторе, одговори Куку Петр; кад ко чини чуда, овако као и ми, нема се чега бојати. Баш би желео да што скорије уђем у Халзах са епископском капом, јашећи белога коња; али чекајући овако док се то не догоди, не би било рђаво када би знали куда идемо.

— Не брини се за то, пријатељу, имамо ми још доста да путујемо. Кад

нисмо још до данас успели, знаш да нам треба много пространијег земљишта. Само нас провиђење упућује на велике градове. — Хајдемо у Саверн.

— У Саверн!... Чувајте се, господин докторе, чувајте се. Тамо има премного адвоката и жандара..

Куку Петр је говорио јер је тамо оставио и своју жену, а да не спомињемо његове силне дугове код толиких пивара, крчмара, и у опште код кога је год могао и стигао. Али се на то славни лекар ни најмање не осврташе.

— Жандарми хватају крадљивце, рече он, а не философе. Пожуримо се, Куку Петре, пожуримо; сваки је наш тренутак својина рода људског.

Они сиђоше низ друм тифенбашки; готово сви тамошњи сељани беху отишли на трг у Халзах.

Куку Петр се путем нешто замислио.

— Реците ми, газда Франче, упита он, могу ли се рабинери женити?

— Наравно, пријатељу, то је управо и дужност, коју им налаже Мојсије, ради што бољег размножавања.

— Добро, али велики рабинер препороћаја душа?

— Зашто не? Сама је природа створила брак.

Куку Петр се одједном развесели.

— Господин докторе, рече он, баш смо се ни за шта жалостили! Прва ће нам брига бити, кад стигнемо у Саверн, да одемо до моје жене; она је, мора бити, нешто заштедела за ово пет месеци.

— Како, твоја жена?

— Јест моја жена, Гредела Балуен, коју је свећеник венчао са Куку Петром у присуству г. кмета.

— Па ти ми то још ниси казао.

— Нисте ме о тиме ни питали.

— Ви не живите заједно?

— Не много је мршава; ја опет волим мало пуније женице...

— Па што си се онда венчавао с њом?

— Нисам добро познавао свој укус, господин докторе; био сам још младић, па ме девојка залудела. Но кад виде да из дана у дан све више мршави, рекох сам себи:

— Ни налик ниси на њу куку Петре; боље ће бити, да се са њом раставиш. Узех оно мало, што још беше у ковчегу и одох. Вере ми, баш не би било пријатно, да имам мршаву децу; за то сам се и жртвовао.

Прилично изненади ово славног филозофа; но ипак га дирну оволика нежност његова ученика, а нарочито његови ваљани антропо-зоолошки осећаји.

— Имаш право, пријане, што си тако радио. Но, можда се твоја жена због тога жалостила....

— Напротив, доктор Франче, она се баш радовала што ће ме се бар тако отарасити; и онако се нисмо слагали. Кад ја велим кошено, она вели стрижено. Свакад би се завршило батином... Овако сад, не живи баш рђаво.

Служавка је код свећеника Швајцера, мог давнашњег пријатеља из Штразбурга, још из оног доба, кад сам био момак у пивари; он је баш онда учио теологију. Колико сам га пута водио у подрум! Редовно би тада опробали сву бурад. Кад само на то помислим, морам већ, да се смејем. Но, да почнемо опет о мојој жени; она добија дванаест динара на месец, стан, храну, а Бог зна шта, нема баш да ради; води домазлук, крпи рубље, кува ручак, чита деци у вече по једну или две главе из Јеванђеља, док попа за то време или пуши на своју лушу, или иде у кавану те попије коју литру пива. Која се жена

не би зажелела таквог живота,т им пре, што је г. попа удовац, а женити се не мисли?

— Тако је, одговори расејано Матеја, тако је, доиста, може бити да је срећна.

Били су већ на другом крају сесцета, кад славни филозоф примети неколике жене, где се окупиле око нечега што беше на земљи.

Млинар, човечуљак отомбољених образа, са суром капицом на глави, сав бео од брашна, наслонио се на своја врата и нешто је живо говорио.

Но ипак, поред све равномерне лупе у млину и хујања воде, што је у огромним млазевима куљала из уставе, чуло се како виче: Нека иде до ђавола! То ме се баш ни најмање не тиче.

Газда се Франц и Куку Петр приближише, да виде у чему је ствар; кад дођоше већ близо, жене се мало уклонише, и Матеја опази неку ста-

ру циганку, где се испружила крај зида; рекао би човек, сад ће издахнути. Изгледало је, да има сто година, тако је била стара и изнемогла; јадница, она је само ћутала, али неко циганче, што је клечало близу ње, преклињало је млинара, да је прими у своју стају.

Кад дође Матеја, утиша се у неколико гњев тог човека. — Не... не, говорио је он мало мирнијим гласом, стара чека већ час, трошкове ћу око потреба морати онда ја платити.

Тронут тиме, славни се доктор приближи чак до врата и пригну се млинару:

— Пријатељу, рече му он благо, што не примите ту јадницу? Помислите само на то, да она може умрети, јер јој нико не хте помоћи. Зар вас не може, да умилостиви ни молба овог јадног детета?

— Господине попо, одговори млинар скидајући своју капу, да су то

Хришћани, хајде де... али цигани никада!

— Шта! повика газда Франц; зар ми нисмо сви браћа? Зар ми сви немамо једне исте потребе, исте страсти, исто порекло. Веруј ми, честити човече, учинићеш тиме своју дужност ако даш овој јадници навиљак сена. Биће над бићима наградиће те за то.

Све се жене слегоше око Матеје а млинар, бојећи се какве незгоде, отвори своју стају, проклињући цигане које свет непрестано мора да храни, а кад још умиру и да их сахрани.

Куку Петр је посматрао све то ћутећки, држећи руке у џепу; али кад Матеја поздрави жене и крете се, упита га он:

— Доктор Франче, да ли ви доиста мислите, да је она старица болесна?

— Бојим се, одговори добричина, вртећи главом, да ова јадница можда неће моћи преживети ни ову ноћ.

— А зар нисте видели, како ти лепо она сама устаде, кад јој отворише стају?

— Имаш право, то је и мени чудно, рече Матеја, мора бити, да је у цигана живот врло жилав. То долази услед њихова скромна и проста живота у шуми; ти богате не знају за раскош при јелу, пићу и раду. Тако су живели и наши стари.

На то се Куку Петр осмехну...

— Част и поштовање вама, доктор Франче, рече он, али ја добро познајем цигане, и знам да и они воле помасан залогај, а што се тиче ракије, њу ти пију више но и ми. Односно рада имате право; не маре баш много да раде и да буду од користи роду људском: нису они као ми, да се мучимо чак и за по-

тоња поколења. Знате шта ја мислим о опој старици?

— Шта мислиш, пријатељу?

— Држим да је она здрава здравцата; по како је она већ пре тога разгледала сва врата по заселку, не би ли нашла која отворена, и кад је видела да за њу ту нема добити, направи се болесна, да бар тако могадне ући у млин: око поноћи, дигне ти се она лепо са својим малишаном, оде до кокошарника, заврне шију пилићима, ћуркама и паткама... па тек пред зору олади. Ето, тако ја мислим.

— Како можеш тако шта и да пожелиш? повика славни филозоф. Куку Петре, Куку Петре, не ваља ти то, што си се окомио против те расе, само за то што је у ње мало црња кожа, усне дебље и очи живље!

— Не, доктор Франче, једино с тога, што су Богме то праве лисице.

— Али воља! Зар воља не би могла да уклони те њихове гадне страсти? повика Матеја.

— Све је то лепо и красно, рече Куку Петр, али ја добро познајем ту стару вештицу; не зову је бадава њени садругари Црна вештица; што већма стари, она вала све више грамзи са туђим.

— Кад је тако, вратимо се онда у заселак и известимо о том млинара.

— Шта, да се мешамо у оно што се нас не тиче? Уосталом, можда је и болесна а брате и онај млинар није много бољи. Краде ти тај брашно сваком, где год стигне. Не мари баш ништа, ако и заврне Црна Вештица шију његовим пилићима, и он је толиким другима —

У разговору тако, приближиваху се они све више и више шуми; мислећи, да му је добро познат пут, којим иду, очекивао је сваког тренутка Куку Петр, да опази кућу шу-

мара Јерија, свог давнашњег пријатеља, где се надао да добију преноћиште. Али после тога часа, кад не виде нигде ништа, увиде он, да су залутали; но ипак не рече ништа Матеји о томе. Пут је све ужи био најзад га неста у густој шуми.

— Да ли је вама познат овај пут, дектор Франче, рече свирач?

— Овај пут! повика Матеја и заста. Ја до сад нисам за њега знао.

— То смо ми онда залутали .... ја мишљах бар ти знаш! Шта да радимо сад?

— Хајдмо натраг, рече добричина.

— Нрешли смо скоро две миље од Тифенбаха, а хвата се већ мрак; напротив, хајдмо напред, само напред — мораћемо најзад ма где изаћи.

Обоје се згледаше ћутећки. Дроздови се довикиваху с врха борова̂. Сунце је залазило и бацало своје рујеве зраке по лишћу; чуло се како шуми потмуло поток у долини. Ста-

јали су тако ћутећки неко време, док најзад не узвикну Куку Петр:

— Зар не чујете ништа, доктор Франче?

— Изгледа ми као да допире говор оданде, рече добричина и показа на долине.

— Имате право, рече Куку Петр, осећам по мало и мирис од дима..... зар ви то не осећате, господине докторе.

— Јесте, вере ми рече славни философ.

— Вероватно, повика Петр, ту је негде близу каква угљарница..... Одакле душе ветар? Оданде — Напред!

Једва да су прешли тако једно педесет корака, кад одједном ступише у дубодолину, где се нека гомила цигана сместила и пристављала вечеру.

— То ћемо Богме ми још и ве-

черати, доктор Франче, повика Куку Петр!

Они се упутише право циганима, који се не мало зачудише, видећи неког човека на коњу, где долази у овај пуст крај.

XVI

Кад се Франц Матеја приближи циганима, зачуди се њиховој веселој и доиста чудној физиономији. Баш се видело доиста, да им није много стало што ће о њима рећи свет, од ког су и црпли све користи. Један је носио широко одело, други опет тесно, и то све закрпљено и поцепано.

Но ипак им то није ни најмање сметало, да опруже достојанствено своје ноге и да вас посматрају тако, као да су сви у свили и кадиви. Готово је свака жена носила у некој врећи на леђима по које дете радећи мирно свој посао; једна је пот-

пиривала ватру, друга опет пушила на лушу; трећа је опет трпала у велики казан дивљу репу, мркву, окореле кришке од леба. Све је то некако чаробно изгледало; дим се губио у плавичастим облацима по долини а из далека се чула меланхолична зрика попаца.

— Пите и једите, честити људи, новика Матеја, скидајући свој широки шешир; једино су за човека створени сви земаљски плодови.

— Цигани га погледаше неповерљиво; али кад приметише од једном Куку Петра, неколицина се диже и позика:

— Куку Петр! Сад ће Куку Петр да вечера с нама!

— Зато сам и дошао, рече свирач и рукова се са свима. Здраво Волфе, здраво Фифер — Карле. Гле! То си ти Данијеле! Како је? Одкад ти стече тог малишана, моја мала славујице?

Бого Јово! Како ли се овде плоде! Лепо, лепо славујко, има ти малишан црне очи и коврцаву косу.

— Баш си нека шаљивчина, Куку Петре, викали су Цигани,тискајући се око њега.

За то време, Матеја привеза коња за оближње дрво. Куку Петр се пригну казану.

— Није баш славно, рече он вртећи главом.

— Тако је, одговори славујица, данас постимо у част светог Флоренса.

— Не наглите, не наглите, још се нисмо сви окупили.

Потом се окрете Матеји и рече му:

— Доктор Франче, седите овде крај ватре, слободно као код своје куће. Само ви остали не бркајте по џеповима славног филозофа.

— Зар нас ти сматраш за лопове? рече један млад Циганин.

— Напротив Мелхиоре, ја вас сматрам за најчеститије људе на овоме свету; само некако имате прсте, па се за њих све прилепи.

Матеја се приближи лагано и погледа Цигане

— Као што славни Аристид, рече он достојанственим гласом, тако и ја седам крај огњишта туђе народности, где ми ви пружате гостољубив дочек. Срећан је онај који живи у самоћи, под ведрим небом и по овим непрегледним шумама. Бар не гледа очима врлину унижену ни како порок тријумфује; његово срце није покварено услед егоизма и зависти. Пресрећан је онај што верује у вечиту правду; он неће бити преварен; примиће награду за своја дела, издржљивост и врлину.

Тако је говорио овај добри човек; потом седе крај ватре и задуби се у мисли. Задивљени се цигани само згледаше, питајући један

другог, ко ли је он и шта хтед тиме рећи? Куку Петр им поче причати о далеким путовањима славног филозофа, но ипак они не могадоше ништа од тог разумети.

Фифер Карл, рече:

— Шта он хоће? Зашто иде по свету? Кад има своју земљу, кућу и остало што му је потребно, што не седи тамо? Но, ако баш воли да путује, зашто не прода које парче свог имања, да има чим да плати гостионичару?

Ови честити људи нису могли никако појмити шта је то пророк; смејаху се објашњењу Куку Петровом, а како је славни доктор у велико спавао те их не могаде чути, и сам се Куку Петр не могаде уздржати прсну у смех.

— Баш си враг Фифер Карле; рече он, ударајући по ћеманету; верујем да никад не би ни ишао да

проповедаш за будућа поколења! Баш је то смешно.

Цигани га почеше наговарати, да се лати опет свог ћеманета, па да иду сви заједно на сајам: толико су пута они ишли у Халзах с Куку Петром и знали су да је он свагда радо приман. Но, он ипак не хте да напусти своју науку.

— Ја сам пророк и остаћу пророк, рече он; има већ одавна како се не бавим свирком. У осталом, кад би доцније потом дознао, да је неко други у место мене добио за великог рабинера, ја би се лепо убио из очајања; рад сам да се моје име слави као и Питагорино.

— Кад се јави где год каква будала, роче Пфифер Карл, говоре онда о њој више но о свима паметним људима.

— Да, одговори Куку Петр смејући се, али и „особита будала“ не јавља се баш тако често. То ти је

као и са јаганьцима са шест папоњака: лепо их хране, воде их и показују другима за новац.

С казана се непрестано дизао дим и ширио доста пријатан мирис. Приближише се ватри и пошто Славујица опра тањир на оближњем извору, понуди га Куку Петру, но овај се изговори, како је за ручком много јео; па сад вели не може. Матеја се повуче мало у страну говорећи, како му се дрема.

Ноћ је била мрачна. Куку Петр запали лушу, посматрајући цигане, како једу свију мршаву вечеру; кашика је редом прелазила из руке и сваки би кусну о

Франц Матеја леже да спава на траву. За дуго су блуделе његове очи по мрачној долини; ослушкивао је како хуји из далека водопад, који би се, час притајио, час опет јаче зашумио; сва је долина одјекивала;

лишће је треперило. и тице су цврк-утале, јеле се нихале.

Од једном запева неки млад ци-ганин лепу брђанску песму:

— Хајд'мо, цигани, хајдмо . . . ено већ и сунце залази за шуму! Узми своју торбу и хајд другим путем, што води у град. Далеко је град; мора се рано ранити, ако се мисли стићи за јутра.

Дечаков се глас губио по широ-кој долини, а из даљине се на то одјек чуо. Потом се и жене придру-жише детету; седоше крај ватре, прекрстише ноге и запеваше сви у глас, потом и људи; песма је одје-кивала: „Хајдмо, цигани, хајдмо!“

И неосетно обори Матеја главу, леже на маховину и слатко заспа.

XVII

Сутра дан, уста Франц Матеја вр-ло рано; ваздух беше пријатан, а у долини магла; ситна киша је сипа-ла, квасећи његов црни шешир.

Цигани, у велико већ устали, жураху се, да се још пре зоре крену; товарише лонце, трубе, ловачке рогове и вреће; жене су намицале своје торбе а деца су ћутала шћућурена на леђима својих матера; хучно роморење кише, продирајући кроз лишће, једино је и прекидало ову шумску тишину.

Куку Петр, сав мокар седео је непрестано крај ватре; превртао је замишљено неколико кромпира по пепелу.

— Што се једном не решиш, па да пођеш са нама, рече му Фифер Карл?

— Не могу, рад сам да проповедам по Саверни!

— Добро, нека ти је онда са срећом, друже!

Славујица се такође поздрави са њиме и сви се цигани кретоше. Лагано се удаљаваху; бледи су зраци

обасјавали видик; киша је падала, али су цигани ипак били весели.

— Срећан пут! довикивао им је Куку Петр.

Неколицина се изгубише у шуми.

Куку Петр опази тад славног филозофа, где се заклонио у неколико искривљеним ободом свог широког шешира.

— Доктор Франче, нас ће оснажити и умудрити благослов бића над бићима, повика он.

— Тако је, момче, одговори Матеја, сваки дан доноси собом нове доказе и нове успехе славном подвигу.

Ово изговори он тако благо, тако предано, да просто до дна душе узбуди Куку Петра.

— Ходите амо, Господине докторе, те пробајте који кромпир; пун је брашна као кестен.

— Врло радо, одговори добри човек, врло радо.

Потом дође те седе пред свога ученика.

— Честити су људи, ови цигани, рече он и узе један кромпир; никад ти не мисле да стекну пролазна блага већ живе од данас до сутра, као тица на грани; више ти воле они своју слободицу но сво благо овог света. Зар ниси опазио, пријатељу, како они само весело једу своју чорбу? Оно истина, њихов живот, није баш тако ружан, као што се замишља!

— Имате право, доктор Франче, рече Куку Петр, ето ту сам баш скоро, прошле године, путовао које куда неких три месеца са тим циганима; свирали смо по свима могућим сајмовима у Елзасу; спавали смо, истина час у каквој стаји, час под ведрим небом, али ипак вере ми, нисмо јели шишарке ни букови жир као веверица. Није било дана, а да нисмо имали јаја, кобасице и масти!

— Ко вам је све то давао?

— Хе! рече Куку Петр смејући се, док би ми свирали у ком шору сеоском, где би дошло на игру сво женскиње сеоско, Славујица, Црна-Вештица и још једно две три девојке шуњале би се поред плотова. Увукле би се потом у кућу; ако се деси те буде ко тамо, онда би гатале; ако нема никог, дигну ти оне онда брзо кудељу и сланину из оџака; дохвате и масло, јаја, хлеб, и остало све што нађу. Напуне џепове, а њих је дао Бог сијасет на њиховим сукњама, па потом оладе часом у шуму . . . Ах! доктор Франче, повика наш лицемер весело, да сте само могли видети, како су јадни сељаци изгедали, кад су ушли у кућу . . . . Ха! како су само лоле изгледли! . . . . Како су Бого Јово деветали своје жене! Ха! Ха!

— И ти се још смејеш несретни-

че! Зар ти не знаш, да је то било непоштено, што сте радили?

— Ја у то, вере ми, нисам имао удела, господин докторе: само сам свирао. Зар мени може ко да шта пребаци, ако су баш ти цигани што од њих и узели.

— Али ти си живео од њихове крађе. Код тебе је правда и кривда једно исто?

— Баш на против, савест ме је гризла, зато сам их и оставио; кад год сам и окусио тако што, одма би ми неки глас у души говорио:

— Пази, Куку Петре, пази добро шта радиш, могу те за то притворити као обичног крадљивца. Кад год би то чуо, туга би ме нека обузела и све ми се чинило, као да видим жандаре за собом. Сврши се време сајмовима и зима наступи. Једног дана, баш је падао снег, узех под мишку своје ћемане и одох ти лепо у Саверну, ма да су ме Сла-

вујица и остали цигани непрестано задржавали!

На ово Матеја не одговори ништа, али ни он сада није више марио за цигане; готово се и кајао, што је јео њихове кромпире.

Сунце тек што беше грануло; било је већ време, да се полази и Матеја узјаха Бруна.

Куку Петр ухвати за вођице и пође уз косу, да се склони од магле, која се ширила у недоглед по долини.

Птице су весело цвркутале; у колико се више свањивало и ваздух је бивао свежији и зрачнији; наиђоше и на стазу којом се ишло у Саверну. Доктор Франц, и сам расположен, похвали свог ученика, што напусти цигане.

— Видиш и сам, пријатељу, рече он, куда нас могу одвући наше страсти! Ради тричавих кобасица, у мало што не изгуби своју бесмртну

душу! Вазда имај на уму, да се човек у невољи поводи за овим: за својим чулним нагонима, егоизмом и познавањем своје дужности. Труди се увек, да вршиш своју дужност, јер ћеш тек онда бити пун врлине.

— Па зар и онда човек, да не буде пун врлине, кад већ добије онакав психолошки савет из Оберброна и кад се буде од свачег уздржавао? Ако је за то само потребан пост и ударци од батине, Богу хвала, немамо се онда шта жалити: тога смо имали и сувише.

На ово се Матеја из свег срца насмеја.

— Имаш право. Куку Петре, рече он, немамо се што жалити, јер све оно што нас задеси било је једино ради нашег моралног усавршавања

— Да, доктор Франче, но ако се, ми хтеднемо усавршити постом, покваћемо стомак те ће нам то после изаћи на нос.

У разговору тако, све су дубље заилазили у шуму: сунце у велико беше припекло, и док је Бруно Каскао стазом пуном маховине, Куку Петр је брао са трњака купине, којима сво лице умаза; но ипак је он и даље весело звиждукао. Свраке би тек сваки час прнуле гомилама у шибље и весели свирач почешће је замахивао на њих батином, тако су биле близу.

До девет часова још се и могло поднети, али кад паступи страховита жега, па се требало још сад пети уз стрмениту косу Дагсберга, не би баш пријатно ни самом Матеју. Нигде живе душе, само се чуло хујање борова; где кад би наишли на простране паше у долине, где је из далеко звонила клепетуша с јуница, и чула се песма млађаних пастира; свега то подсећаше на Грауфтал, на његову стару Марту, пријатеље, и дубоко уздахну.

И сам се Куку Петр даде у мисли, ма да му то није била навика а и Бруно оборио тужно главу, као да жали за прошлим срећним временом.

Често се морадоше одмарати и једва око пет часова у вече, стигоше у долини Зорне, до падине Високога-Бара. Изнад њих је вијугао као змија Лоренски пут; читава се поворка кола, сељака, сељанака, са њиховим котарицама пуним поврћа, пела на косу; фијук се бичева и звека прапораца разлегала, као да вели, већ је на домаку варошица Заберна, где се могло набавити кобасице, хлепчића и добра пива. Заберна им се, доиста, наскоро указа, кад стигоше на крај долине. Бруно поче брже касати, јер осети и сам, да је већ близу преноћиште. Матеја се устави, близу првих кућа:

— Бар да се и ми једном одморимо, рече он... Судба ће се испунити!

Потом пођоше гордо доктор Франц и његов ученик улицом Кожара; право да вам кажем, читаво се чудо направи при њиховом проласку. Свак је био рад да их види, па ти, полетело на прозоре и старо и младо, неко у капици, неко у тророгом шеширу; они опет, што беху у кавани, истрчаше на балкон, једни држећи у руци биљарски штап, други новине. У то се време беше пустила, школа, те и деца с торбицом на леђима појурише за Матејом шта виде, чак и гуске, које дотле мирно на улици ћућораху међусобом, нададоше одједном вику и одјурише на Ликориско вашариште.

— Видиш ли море, Куку Петре, рече славни философ, колику смо узбуну причинили нашим доласком; богме нас дочекују свуда са одушевљењем. Нека нам само Г. попа уступи свој храм за једно два дана, сигуран сам, да ћемо преобратити

сву варош. Гледаћемо испрва, да се изроди препирка и да нам понеко противуречи. Ја ћу онда грмнути са катедре, пожалићу се на заблуде овога века а потом ћу мало припретити неверницима, собристима и онима, који не верују ни у закон ни у веру, не мисле ни на што и сумњају шта више у свој живот. О да гадне расе! Задрхтаће већ то гујино колено, што се подаје чулним нагонима! Задрхтаће, кад буде чуло глас Матејин; клекнуће тад на колена и страх ће га обузети Франц Матеја ипак није свирепи и он ће вам опростити; ако упознате преображање тела и лутање душа; ако буде веровало то ваше покварено срце.

И поред оваквог заноса, опажао је ипак доктор Франц врло добро, шта се све дешава око њега; јако се забрину, кад виде и овде судске чиновнике, где се шетају у црном оделу, а код још опази општинског

стражара, пробуди се у њему она стара зечија природа и паде му на ум, да он нема пасоша.

Срећом стигоше убрзо у улицу Капуцинску и застадоше пред свећениковом кућом.

— Стојте! ево наше крчме, повика Куку Петр.

— Хвала богу! рече Матеја, баш смо се добро данас напутовали.

Потом скочи на земљу а Куку Петр се пожури да одведе коња у коњушницу.

У тај се мах зачу из куће глас попа Швајцера.

— Дванаест златника! викао је он! дванаест златника! Је си ли при себи, Соломоне? За једну мршаву краву, која баш не даје много млека!

— Толико ми за њу дају, господин Швајцере.

— Па лепо, пријатељу, можеш је дати; дај ти слободно, није ми она баш потребна.

— Зар г. попа тргује са стоком? упита Матеја.

— Са свачим по мало, одговори смешећи се Куку Петар. Ипак, видећете већ, ваљан је то човек!

Док су они прелазили преко предсобља, погађање се и даље живо водило између попе и чивутина.

— Попустите и ви што год, рече чивутин.

— Ти се још са мном спрдаш, узвикну попа, ни паре ти не дам више од десет златника.

Куку Петар заста на прагу и Матеја угледа преко рамена његова, пространу стародревну дворницу са храстовим покућанством, огромним ковчезима и лепим столовима, које само човек једном да види, па да му одмах потече вода на уста. На први би поглед овде сваки могао рећи: Овде се богме добро једе, пије и ваљано спава! Благослов се Господњи излио на ову кућу. Амин!

Неки мали гојазан човек седео је у кожној наслоњачи; трбух му је допирао скоро до браде а добро-ћудна му се нарав огледала на ру-меним образима. До њега је стајао повелики клипша, кукаста носа и риђе косе.

— Здраво, господине попо, узвик-ну свирач.

Човечуљак се окрете и прште у смех.

— А гле, Куку Петре! повика он. Ха! ха! Одакле ти брајко долазиш. Баш бих волео знати... Где си до сад био, неваљалче један?

Потом уста са наслоњаче и ра-шири руке, да загрли Куку Петра.

То је тек требало видети: рекао би човек, два се ускршња јајета хте-доше загрлити; кад виде ово, у мало што се и Матеја не заплака. Куку Петр се потом окрете Матеји и по-вика:

— Господине попо, доводим вам славног доктор Матеју, најбољег човека а и највећег филозофа на овоме свету!

— Добро ми дошли, добро ми дошли, господине, рече поп Швајцер, срдачно се рукујући с доктор Матејом; седите... Мило ми је што се с вама упознах.

Потом се раста с чивутином и покури у кујну вичући:

— Гредело! Гредело! ево Куку Петра?

Гредела је баш у тај мах спремала вечеру и кад чу ово, дотрча брзо; за њом улети такође троје, четворо дерлади.

— Добар дан, Гредело, рече Куку Петар и пољуби своју жену у оба образа. Како ти, моја мала Гредело?

— Доста добро, одговори она, пола у шали, пола озбиљно; ти си се вратио вероватно с тога, што немаш ни кршене паре?

— Остав се тога Гредело. Само сам се навратио овде.

Дечурлија навали сад на Куку Петра, не би ли што добила, а попа је трљао весело руке.

Пошто ижљуби Куку Петр своју жену, која не беше сад тако мршава и изгрли децу, говорећи им, како ће сад доћи његов пртљаг са пуно лепих ствари, оде Гредела натраг у кујну а Куку Петр потом седе за сто заједно са попом и Матејом крај боце волхајмца.

Сва је кућа некако свечано изгледала; деца су певала, звиждала, јурила овамо-онамо; Гредела је клала кокоши, које су тужно крештале; Куку Петр је опет причао о својим лутањима, својим будућим намерама, кад буде велики рабинер; чаше се непрестано празниле а поп се Швајцер весело смејао, док је Куку Петр причао своје чудне доживљаје.

— Ха! ха! Да грдне шаљивчине! узвикиваше он; остао си онај стари, Куку Петр а вазда ћеш такав и бити; слатко се с тобом насмејем.

Наскоро паде мрак; сенка, што је падала са суседних зграда, ширила се у велико по дворани; у том и Гредела донесе светиљку; часом потом метну чист чаршав на сто, размести стоно посуђе и донесе јело. Куку Петр је погледа умиљато; никад му се не учини она тако љупка, мила и живахна, као те вечери; сам се себи чудио, како да не опази он то раније; потом уста, и као у неком заносу, обухвати је око струка и поче се окретати са њом по соби, вичући:

— Хај! Гредело!... Хај... хај!...

— Јеси ли море полудео! узвикну она, немој се будалити.

Али се он на то није освртао већ и даље продужи, да се окреће са њом, узвикивајући:

— Хај! Гредело!... Хај... Хај!

Напослетку је пољуби у врат и рече јој:

— Та си моја мала Гредела, моја добра а и најлепша Гредела, коју икад видех у животу.

Потом седе достојанствено и сав задовољан прекрсти ноге.

У том деца дојурише лармајући:

— Чича Куку Петре... још нема сандука!...

— Гле молим те, рече он, чудновато... чудновато. Будите ви само мирни... он ће већ доћи...

То их баш није толико бацало у бригу; кад опазише колачиће од јабука и погаче са сланином, које у тај мах Гредела изнесе на сто, часом се расположише.

Они беху сели за сто, пре Матеје и Куку Петра; пошто се званице понамешташе и свештеник захвали, звучним гласом, Господу на толика доброчинства што их учини овом

свету, деца узвикнуше сва у глас: „Амин!“

Весело се вечерало. Сви су слатко јели; Гредела је служила децу, Куку Петр је пунио чашу за чашом и испијао час у здравље доктор Франчево, час у здравље попино. Славни философ је преузносио своје лутање душа а попа опет хвалио своју дечурлију: Франц је требао бити попа, јер је волео веома библију; Виљем је опет више волео да буде трговац, док напротив Лудвик сигурно ће бити ђенерал, јер ваздан дува у трубу.

Матеја не хте противуречити таквом философском излагању свога госта; али ипак мишљаше, да ова породица несумњиво припада фели пингвина, због њиховог гојазног стомака и прождрљивости.

И доиста обистини се овако мишљење славног филозофа, кад изнеше слаткише; дечурлија ти поче халапљиво јести крем и колаче; Фриц је

крцкао зубима лешнике, Виљем трпао суво грожђе у џеп а мали би Лудвик крадом пио вино из чаше Гределине, кад год би се она окренула Куку Петру.

После вечере, донеше Г. попи његову лулу стиву, коју он запали, слушајући пажљиво доктор Матеју, који га је молио за какав храм, где би могао, да проповеда; потом гурну назад мало своју наслоњачу, избаци неколико густих димова и рече:

— Вас је обузело заиста философско одушевљење, и биће ми веома мило, ако вам могаднем бити што од користи. Истина, храма немамо, али хвала Богу имамо у Саверну касину, то ће рећи место где се скупља само најодабраније друштво. Вазда долазе тамо адвокати судије, пуномоћници и остали образовани људи, који ће вас из свег срца радо саслушати, како би се користили вашом науком. Ако ви само хоћете . . . .

— То вас само Биће над бићима упућује, господине попо, да ме тамо одведете, прекиде га Матеја и диже се.

— Причекајте мало, славни филозофе, рече попа. Не би било згорег, да дате, да вам мало обућу прочисте; оно истина, геније се не бави још и таквим ситницама али опет чиста обућа не ће бити од штете по ваше беседништво. Сем тога ће Гредела одело ваше мало прочеткати како би одговорило тим потребама беседничким, што их и сам Цицерон препоручује; дотле ћу ја већ испушити своју лулу, и онда ћемо поћи у име Божије!

Ова паметна примедба умири нашег нестрпљивог Матеју. Куку Петр даде му попино старо одело и папуче; Гредела опет отрча, да очисти његову обућу и очетка широки капут; доктор Франц стаде пред огледалом те очешља браду, као што је обично радио у Грауфталу; пошто

навуче потом чисту кошуљу и удеси се што боље, кретоше се заједно славни филозоф и г. попа у касину.

Куку Петр остаде са Гределом код куће; испрати их до врата са свећом у руци и пожеле им свако добро.

XVIII

Идући улицом Капуцинера, осећао се Матеја врло пријатно, што је променио кошуљу и очешљао браду.

По потмулом брујању могло се одмах увидети, да је капела Св. Јована препуна вернима; ништа се друго није чуло на улици; жеље су биле у цркви а људи у крчми.

Ишли су тако ћутећки неко време доктор Франц и попа, удишући задовољно свеж вечерњи ваздух, који тако пријатно годи после добре вечери. Али наскоро удвоји славни филозоф кораке, занет својим антропозоолошким премишљањем.

— Лакше, драги пријатељу, лакше, рече попа, јурите као зец, станите, мало да се издувам.

— Да ли су тамо већ дошли сви? упита Матеја.

— Још не, још не.... не морамо се журити. Шта би тек свет рекао, кад би судије, адвокати и пуномоћници пили и забављали се у сред дана? Не иде тако. морамо причекати да се испразне мале пивнице; ми бар треба, да дајемо другима добар пример!

И ако је попа овако говорио, опет за то удвоји доктор Матеја своје кораке, онако одушевљен, говорећи сам себи: „Храбро, Франче! не слушај савете лажне мудрости нити воли одмор, лукава софистичка извијања неће завести твој разум нити уставити твоју славу.

Г. попа се смејао његовом нестрпљењу.

— Где журите толико, драги пријатељу, где јурите? повика му он на прагу касине. Зар не видите где смо?

Доктор Франц погледа брзо високе прозоре, са којих је падала светлост и види како промичу многобројне сенке покрај завеса:« Овде ће се извршити новорођење луди, помисли он! Ово га само још више узбуди; али се још већма запрепасти кад г. попа отвори врата и он се нађе одједном у широкој лепо осветљеној дворани. Било је већ прилично света; новине се читале, Г. бележник Крајцер играо је партију пикета са г. адвокатом Свибелом; племенити барон Пипелнац, заваљен у широкој наслоњачи, објашњавао је достојанствено државне ствари, а млади заступник Паплер ћаскао је весело са лепом касирком Олимпијом.

Овако што не виде наш доктор Франц од како је жив; а кад још при проласку поред лепо уоквирених огледала, виде себе како стоји сред дворане у свом широком капуту,

кратким чакширима и пругастим прслуком захвали у себи из дубине душе г. попи, што даде те му очистише обућу и одело.

Г. се гости у касини, насмејаше; кад спазише нашег добричину, они мишљаху, да је то неки сељак из Алзашких брда. И мило им је било да га посматрају гледајући га како се свему диви. Али кад га Г. попа понуди да седне и наручи две боце пива, помислише они, да ће то бити какав обичан свећеник.

— Који је ваш штих господин Свибело? Запита бележник.

— Четрдесет седам.

— Јачи сам: педесет. — три Краља, три даме...

Лепа Олимпија зазвони, те однеше две боце пива на лепо, украшеном служавнику.

Можете већ замислити, колико се Матеја морао задивити видећи, кристалне кугле што беху на светиљкама

и столице покривене меком кадивом, као вуна у јагњета.

— Хоћете ли, славни филозофе, да им кажем за вашу проповед? упита га весели попа.

— Причекајте још мало, одговори тихо доктор Франц а образи му се одједном зацрвенише; причекајте још нисам припремио свој увод.

— До врага! Има још времена да се припремите. Ако дозволите, ја ћу читати новине, а ви ми реците кад будете готови.

Матеја климну главом да пристаје и извади из џепа свој антропо-зоолошки списак.

Наш доктор није био баш тако непажљив На против био се навикао, услед учестаних промена, да буде на опрези и шта више, рекао би човек да је у извесним приликама будан и у сну. Тако и сад, читајући на дохват свој списак, мотрио је шта

се догађа у сали и слушао пажљиво шта ко говори.

Сваки час се тек појави по неко други: или г. порезник Стафел; или апотекар Хоспес, чији се јак глас чује чак из предсобља; час опет г. главни надзорник Сепел сав искићен сребром.

Сва се ова господа задрже за часак у контоару поласкају мало лепој Олимпији, која се на то умиљато насмеши; потом опет оду на своја места и затраже какве новине.

Разговор је текао живо; говорило се о идућој игранци код госпође капетанице и помињала се лица, која ће тамо бити позвана: при свршетку биће свечан ручак; чак су из Штрасбурга наручили паштете. Г. главни надзорник се само на то умилно осмехивао; ни беле вам тај не рече, кад му поменуше о јаребицама и угојеним кокошима.

Наста потом и поверљивији разговор! понеко тек извуче из свог џепа позивницу: „А! Зар сте ви позвати, драги мој? — Како ми је мило! — И ви сте такође?“ Једно другом тад честиташе.

Али кад помену барон Пипелнаца да ће скоро доћи г. начелник, наста неописано задовољство. Сваки ти тај унапред нагађоше на сто начина, да тај долазак мора имати неке везе са игранком госпође Капетанице. Нема сумње, да ће тамо бити и г. начелник. Каква част! Сви се некако блажено погледаше. Бити на игранци кад и г. начелник! Ручати за истим столом за којим и г. начелник!

Они опет што не добише још позивнице, наставише и даље играти вичући гласно: Три Краља! кец! као до се оно бајаги њих ништа није тицало. Г. је попа некако и сам изгледао достојанствен, читајући с па-

жњом своје новине. Али ипак веселници не могадоше прикрити то своје незадовољство, јер им се оно лепо огледало на лицу. Чисто да их човек жали.

— О велика Демијурго! мишљаше доктор Франц, да ли је могућно да се ти људи баве таквим ситницама у место да мисле на преобраћање тела и селење душа.

И доиста у мало што не поче да беседи наш славни филозоф; но ипак се одлучи, да причека мало, док се њихово одушевљење не стиша.

Свуда се само говорило о љубазности госпође капетанице, њеном ненадмашном укусу и њеним изврсним ручковима. Племенити је барон Пипелнац, кмет варошки остајао при своме како треба дочекати г. начелника, пошто га је и досад, за ових двадесет година, увек поздрављао при уласку у општинску седницу; али ипак сада предложи, у овој

прилици, по њих тако ласкавој, да би ваљало отићи у сусрет г. начелнику у свечаном оделу а он ће у-једно врло радо држати мали поздравни говор.

Но у том дође помоћник Кициг и овај се пријатан разговор прекиде он се познавао са поп Швајцером док су још били ђаци на великој школи у Штрасбургу и сада би сваке вечери одиграли коју партију yonker-a Сви су исмејавали помоћника Кицига, због његових простачких манира, јер није умео да држи на своје достојанство; разговарао би одмах са сваким фамилијарно; но сад се богме није могло са њим шалити, г. Кициг је био на великом положају у Саверни; у осталом ко је сигуран да му се неће десити, да дође, сад или после, у опреку са г. помоћником?

Сви су се сада умиљато осмехивали на г. помоћника, но овај би

само олако климнуо главом или прозборио реч две.

— Ви сте и сувише добри, господине помоћниче, — и сувише сте љубазни!

— Ха! ха! Каква подлост! шапну попа на уво Матеји, каква подлост? Да ли сте видели такво што у Грауфталу?

Славни философ на ово ништа не одговори; њему се учини овај Кициг, да је баш од псеће неке расе, према којој зечеви осећају неко чудно страхопоштовање.

Мало после тога, приђе попи г. помоћник, рукова се с њим и са Матејом.

— Хоће мо ли одиграти, Карло, вечерас коју партију yonker-а? рече он седајући. Баш бих волео.

— Врло радо, Михајло.

— Замисли само, настави г. Кициг, саслушавам сведоке још од пет

часова, а Бог свети зна, да их небуде још, са Халзашког сајма.

— Са Халзашког сајма? упита попа и погледа Матеју.

— Богме, много ти се тамо што шта десило: узбунише лепо народ нека два пробисвета својим бучним проповедима; нападају закон, морал и веру; шта више чине и чудеса! Имаће ту посла, Богме, и касаціја.

— Шта ће бити ако их ухвате?

— Даћу ја њима двадесет година на галијама, одговори г. Киціг и ушмркну равнодушно бурмуг; но, престанимо с тим . . . карте, таблу!

У таквом се ужасном положају још никад није Матеја налазио; у први мах, паде му на ум, да се преда сам суду; али кад на то само помисли коса му се већ накострешн на глави он погледа на врата и занеме.

И сам се г. попа није баш најбоље осећао; ипак је био толико хладнокрван, да могаде рећи:

— Ово је г. доктор Матеја из Грауфтала, сад баш долази из Нидека.

— Господин долази из Нидека, ; е-че помоћник мешајући карте! Онда је он морао проћи кроз Халзах?

У мало што се не претури од страха, доктор Франц, но на срећу још умеде некако, да одговори :

— Извините, господине, али ја сам ишао преко брда.

— То му не ваља, онако би нам бар умели што о том рећи, рече г. Кицинг.

Потом пресече карте и игра отпоче.

Какав ужасан положај за г. Франца! У место да набере најславније беседничке лаворике и да објави своју идеју, мора јадан да ћути сада да се одрекне убеђења свог, и да се крије као прави кривац.

У колико је он више помишљао да се одрекне у толико се већма томе противише његови природни нагони ;

стомак га је завијао, и тако болан, он је опет говорио: О јадни Матеја! јадни Матеја! до чега си доспео! Под старост, да идеш на галије! Јадни Матеја! Шта си толико згрешио, те заслужи такву судбу? Зар ниси жртвовао своје спокојство, своје најдраже осећаје ради среће човечанског рода?

Јадни Матеја! Срце му се стеже и све у њему зајеца... па ипак се не усуђиваше, да се ода... бојао се!

Кад му после тога, г. Кициг, расејано, напомену, да је он свакако морао проћи кроз Халзах, јер баш покрај њега пролази Нидечки пут, стаде он, те још како, тврдити, како је прошао иза Шисберга, и описивати шта више онако нацамет пут, лепоту природе, његово заобилажење око Тифенбаха и сва она места, куда је прошао.

— Подобро сте Богме заобилазили, примети помоћник и настави даље играти.

По кад-кад тек опет помене г. Киниг како је тешко ићи планинским путевима, како је опасно проповедати какву нову науку, на што би славни философ сав задрхтао

Тако прође ово вече, које би било од судбоносног значаја по вечиту славу Франца Матеје, по успех цивилизације и срећу будућих поколења; оно прође у неописаном страху.

Док је унаоколо нашег веселника, било све весело, док се племенити барон Пипелнац разметао својом охолошћу, и док се ова јадна бића забављају весело, он се јадан носио мишљу да бежи у Америку, бар њу да усрећи својом науком!

Тамо је, мишљаше он, свака вера слободна; нити се онде човек мора да плаши жандара и помоћника; колико је год човеку воља, може тамо чинити чудеса!

Прилично се већ гостију било разишло, кад изби поноћ; помоћник

Киниг се диже, и погледа славног доктора:

Ви сте у заблуди, драги пријатељу, рече му он, морали сте свакако ићи саверискимпутем иза Халзаха, и проћи кроз то сеоце.

Франц Матеја, као бајаги у љутини, рече и по трећи пут, озбиљно да он још никад није тамо пролазио, а још мање да зна, шта се хтело тиме рећи.

Како беше узбуђен, то би га сигурно одало, да му се на лицу није огледало, да је частан човек; ко би за Бога још помислио, да је тај добри чича Матеја, доктор у Грауфталу, баш онај страховити реформатор, злочинац, који се усуди, да узбуни цео свет? Ником не би могло то да падне на ум; г. Киниг се само насмеја, и пожели му лаку ноћ.

Г. попа и Франц Матеја изађоше последњи; кад су били на улици, доктор се не могаде више да савлада,

већ удари у плач. Узалуд га је тешио Г. попа, и да га није само придржавао, не би доктор могао ни корака, да крочи, толико се гушио у плачу.

XIX

Сви беху већ у кући поспали, кад дођоше Франц Матеја и попа. Он остави потом самог Матеју у дворници, уђе у кујну и врати се после неколико тренутака са свећом.

Доктор се био умирио и пође затим махинално за г. попом, који га одведе у малу собицу на првом спрату; она беше окренута ка врту попином.

Дрвеће је шуштало тихо, допирући до прозора; постељно рубље белило се, а стари храстови намештај, као да вас усрдно поздрављa.

Славни философ, у свом болу, није ово опажао, седе и уздахну дубоко.

— Заборавите све те мале непријатности у вашем философском раду,

рече му попа, лепо спавајте, па ће те сутра бити расположени, као да задобисте највећу битку.

Рукова се потом са њим, остави свећу на сто и сиђе полако, да се и сам одмори.

Кад ишчезоше кораци попини и завлада тишина по целој кући, подбочи Матеја главу обема рукама, и поче гледати равнодушно како горе свећа; није мислио ни на шта а међутим је био тако жалостан . . . као да га је оставио Велики Демијурго.

Око једног часа, чу где плаче неко дете у суседној кући а мајка га нежно теши; ово избуди нашег добричину; суза му се појави у оку! Дете се потом утиша и мукла тишина завлада; умор савлада доктор Франца и он заспа наслоњен главом на сто.

Дан је у велико већ свитао, кад се он пробуди, а свећа је догоревала у светњаку. Паде му тад на ум

све што се деси прошле ноћи. Диже се и отвори прозор.

Тице су цвркутале у врту; радници; са пијуком на рамену, пролажаху поред ограде, разговарајући се међу собом, а глас им је, у ово доба јутарње одјекивао с једног краја улице до другог. Око граничних каменова поседале љупке млекарице брђанке, са њиховим калајним крчазима, те се одмарају а служавке у кратким сукњицама, голишавих руку, долазе и купују од њих млеко. Свака ти од њих беше здрава и румена ко јабука, да ти је милина било погледати их. Служавке су застајкивале и разговарале се међу собом о крштењу, свадби, одласку оних који су узети у војску. и још ваздан о које чему.

Од једном тек по која викне.

— Боже! Има већ по часа како сам ватру наложила! Хлеб ће ми загорети . . . а ја овде стојим! Збогом госпођице Шарлота!..

— Збогом, госпођице Христина.

Потом се растају и журе, жалећи што се не могадоше довољно наразговарати; но се ипак теше да наставе то сутрадан.

Трговци отварају своје дућане и вешају о врата робу.

Сваког тренутка беше тек по нешто ново а сем тога свежи чист брдски ваздух годио је не може боље бити вашим грудима.

Разгаљен овим, доктор Франц поче да гледа мало на овај свет некако веселије, чудио се сам себи, што се тако лудо плашио, кад га нико не може спречити, да не проповеда своју науку, која се оснива на моралу и здравој памети. Умало што се не реши баш озбиљно, да се пријави сам г. помоћнику, па да на тај начин посрами завидљивце; али како беше обазрив, одмах му паде на ум, да може прво бити затворен, па тек онда, да му суде; овакво паметно

размишљање расхлади Богме његово одушевљење: „И сувише си занет, Франче својом философијом, рече он сам себи.

Нема сумње, да би то било лепо — још те како лепо, да трпиш гоњење и мучење ради вечите истине; али шта све то вреди? Кад те ставе у притвор, ко ће онда проповедати антропо-зоологију човечанском роду? Куку Петр није за то дорастао, наклоњен је чулним уживањима и мало има вере. Боље за то иди... то ти здрава памет налаже! Чувај се, Франче, нарочито своје превелике смелости: права храброст састоји се у томе, да савлада своје страсти.

Пошто се посаветовао тако, славни филозоф одлучи се, да иде одмах у Штразбург. С тога натуче свој велики шешир и сиђе у ходник пипајући. Али кад заста при проласку поред мале собице испод степеница, не

знајући ни сам, да ли да иде лево или десно, чу од једном изнутра где викну његов ученик:

— Које ту?

— Ја сам то, пријатељу.

— То сте ви, господин докторе!

Потом чу Матеја, како неко скочи са постеље, и Куку Петр се појави на прагу у кошуљи.

— До врага! ала сте ви то поранили! рече свирач.

— Није то Богме, пријане, без узрока. Знаш, да сам чуо јуче, у касини, да нас гоне.

— Гоне! повика Куку Петр и затури назад своју памучну капицу. Ко нас то гони?

— Жандари.

— Зашто?

— Зато, што смо проповедали науку!

— Науку! Неваљалци једни! Видите, боје се, да им не преотмемо место, па да будемо ми рабинери.

— Тако је. Али нам прете галијама!

— Куку Петр на то зину и разрогачи очи.

У исти мах зовну га неко из собе:

— Спасавај се Петре! за име Божије, спасавај се.

— Умири се, Гредело, умири се рече свирач. Сирога жена, колико ме воле? Морамо умаћи одмах.... Боже, галије! Неваљалци!... Куда ћемо, доктор Франче?

— У Штрасбург.

— Пођимо онда у Штрасбург. Гредело, устани те нам спреми доручак. Идите, докторе, у вашу собу а ево мене за пет минута.

Славни Философ врати се потом у своју собу а наскоро уђе и Куку Петр притежући кајиш.

— Жана ми је већ у кујни, доктор Франче, рече он, ја одох да оседлам Бруна, па ћемо се кренути кроз један сат.

Међутим Матеја задржа га још неко време, те му исприча шта се деси прошле ноћи. Кук Петру би мило, кад чу да их траже с ону страну Халзаха.

— Тим боље, рече он, не морамо се онда журити.

Потом сиђоше обојица у кујну и затекоше Гределу где баш мење ребарца на жар и спрема каву.

Овај мали јутарњи призор, годио је пријатно славном философу, ма да беше забринут. Гледајући Гределу, како одлази, долази, пази на ватру, преврће ребарца, потсећало га је на његову стару, добру Марту, која сад то исто ради. Седе замишљено крај огњишта, а Куку Петр оде да Бруну дâ сена.

Сунчани зраци продираху у кујну, ватра је пуцкала а хиљадама варница падало је на почађавело огњиште. Доктор Франц, посматраше ово расејано, мислећу на Грауфтал.

После четврт часа, дође Куку Петр и рече, да је Бруно појео свој оброк у највећу сласт. Потом се окрете својој жени.

— Дај, Гредело, какав твој добар нож, потребан ми је.

— Зашта ће ти? упита га она?

— Видећеш већ одмах.

Чим доби нож, попе се Куку Петр на огњиште узе из димњака подебелу кобасицу и шунку па је пресече на двоје; изгледао је веома задовољан што се тако побринуо.

— Ако мораднемо, доктор Франче, ићи по шуми, рече он, бар нећемо јести жир као пријатељи светог Антонија.

— Не бој се, несретниче, пре би ти заложио и своје чакшире, но што би умро од глади, рече му његова жена!

— Ти ме добро познајеш, Гредело! повика свирач и пољуби је из свег срца.

Потом изађе, да метне залиху у торбу а Гредела поче да говори:

— Да ли га одиста хоћете господин докторе, назвати великим рабинером лутања душа? Знате, он ми је толико о том причао . . . да просто не верујем

— Права је то истина, дете моје; истина, ваш је муж весељак и ветрогоњаст, али ипак за то има добро срце; он ми се допада... и заступиће ме у господарењу душама.

— Знам ја добро, да је ваљан и честит човек; само ми, неваљалац, задаје доста јада, због те његове лакоумности! Ипак за то, ја га волем; има и он по нешто добро у себи, само то треба увидети.

— Лепо, дете моје, лепо, рече Матеја дирнут наивношћу Гределином; ви ћете се дичити Куку Петром; докле траје сунца и месеца, свет ће говорити о њему.

Поносећи се овим, Гредела отрча те постави сто у дворници, и пошто у том уђе и Куку Петр, седоше да доручкују ребарца, каву и кришке намазане маслом; наскоро се појави и сам г. попа онако у чакширама, кад чу где звече чаше; видећи своје госте већ за столом, прште у смех:

— Браво, рече он, браво Бога ми! мило ми је што се сви утешисте.

Доктор Франц каза му одмах да намерава путовати.

— Лепо! Ма да би ја више волео драги господине, рече му попа и седе, да и даље останете код мене, ипак налазим да је боље, што сте тако обазриви. Киниг би најзад дознао, да сте овде, и не би се лако искобељали, ма колико да ми је он наклоњен. С тога, испијмо коју чашу. Ево ти. Гредело, кључ од малог подрума; узми боцу волхајмца.

— Добро, господине попо.

Јело се и пило, не може бити слађе.

Жао је било доктор Францу, да се растаје са овако честитим светом; али ипак, око осам часова, дође време одласку. Доктор пољуби попу; Куку Петр пољуби своју жену, која горко плакаше; отпратише их до дворишта, где је био Бруно; Матеја узјаха, поп Швајцер стеже му још једном срдачно руку а мала се Гредела једва раста с Куку Петром.

Најзад се кренуше, праћени благословом и срдачним жељама целе породице.

XX

Ускоро прођоше кроз варош доктор Франц и његов ученик. Једна за другом, ређале се кућице растурене по брегу, са њиховим стајама, коњушницама, дрвеним степеницама, где виси рубље, њиховом буцмастом дечурлијом која моле, да им уделите што год, и њиховим љубопитљивим

старицама које вире кроз баце, климајући главом

После четврт сата били су они већ у пољу, удишући свеж ваздух, јашући кроз два реда ораха, који се пружаху у недоглед, слушајући тичије певање, и мислећи на оног доброг попу Швајцера, који их тако лепо дочека, и на ону малу Гределу, која горко плакаше кад виде где одлазе.

Кад се изгубише за брдом кровови Савернски и стари четвртаст црквени торањ, прену се Куку Петр из својих сањарија; закашља се два три пут, потом запева стару баладу грофа Геролдсека: кепец на стражи, на високој кули и ослобођење лепе Ите, робињице у Високом-Бару. Глас је Куку Петров звучио меланхолично јер мишљаше на своју Гределу. Бруно ја каскао равномерно а Матеја слушајући ову стару арију, опомињао се, као кроз маглу, својих старих успомена.

Код последње строфе, заста Куку Петр и узвикну:

— Како ли су тек весело проводили свој живот ти Грофофи Геролдески! Јурити по планини, отимати девојке, туђи мужеве, пити, певати, частити се по цео дана... Боже благи! Какав живот! ни с царем се не би мењали!

— Тако је, тако је, рече Матеја, они су били моћна и силна властела; њихова се баштина пружала од грофовства Бара па до Синго-а и од доњег Минда-а па све до Басињи-а у Шампањи; најлепше драгоцености, најлепше оружје и најскупоценији застори красили су њихове замкове Елзасо су и Лорену; подруми беху им пуни најбољег вина, а у војсци опет најјуначнији витезови; у служби су њиховој били многобројни племићи и слуге а и многи калуђери, које они веома поштоваху. По несрећи, уместо да се држи та власте-

ла антропо-зоологије, поче пљачкати по друму путнике, те их с тога Биће над бићима претвори у животиње пошто се и њему већ досади то њихово пљачкан.е.

— Мени се чини, као да сам ја био један од оних калуђера, о којима мало час говорасте, повика Куку Петр... Наравно, да сам ја то вероватно био. Ипак ће се о том уверити кад пређем у Геролдсег.

— Како то?

— Отићи ћу у замак, па ако ја будем један од оних смирених калцана, одмах ћу лако наћи пут, што води у подрум.

Ма да не би Матеји право што његов ученик има овакве чулне нагоне, ипак се у себи смејао његовој веселој нарави.

Човек најзад не може бити непогрешив, мишљаше он; јадни Куку Петр мисли само на то, како ће да задовољи своје телесне прохтеве; Ве-

лики се Демијурго неће ипак љутити на њега, он је тако добра срца. Држим, да ће се и он сам већ смејати на оно што говораше о калуђеру и подруму Геролдесковом! Славни философ затресе главом, као да хтеде рећи: Тај ће увек бити онај стари!

Разговарајући тако, ишли су они лагано покрај орахова дрвећа. Има већ читав час, како иду другом страном друма, да би имали мало хлада, јер сунце беше припекло а жега страшна. Докле си могао оком сагледати, свуд се само беласараж, пшеница, овас, по тој непрегледној Елзашкој равници; благи поветарац доноси вам мирис од кошена сена. Човек и нехотице тек погледа на онај крај Мосига, пун хлада услед старих врба, што се надвеле над водом, и замишља како је то лепо купати се у њеним бистрим валима.

Пред подне, застадоше Матеја и његов ученик, недалеко од друма

крај неког кладенца, око кога беху у наоколо зове. Куку Петр метну у кладенац свој врг с волхајмцем да се хлади; извади је из торбе и прући се крај свога господара између две бразде овса, које га заклонише потпуно од сунчане припеке.

Дивно ти је то, сести у хлад, онако уморан и прашљив од пута; слушаш како шуми попац у трави, гледаш како пролазе изнад тебе хиљадама инсеката и осећаш како се нија око вас жуто класје као злато!

Бруно је пасао дуж косе; Куку Петр пуцкао је весело језиком и сваки тек час понуди врг Матеји, колико реда ради ма да је знао, да славни философ радије чисту воду но какво најбоље вино, а нарочито на таквој жези. Најзад кад би наш весели свирач готов с ручком, затвори перорез и узвикну задовољно.

— Све иде као подмазано, доктор Франче; види се да нас штити.

Велики Демијурго.... у то не треба сумњати. Сад смо подалеко од Саверне, но ако нас ухвати онај врашки помоћник, обесиће ме одмах. Испите који гутљај, па да се кренемо, јер ако се задоцнимо, затвориће градске капије.

Говорећи тако натовари торбу, даде узде Матеји и пошто славни филозоф узјаха Бруна, кретоше се пуни наде и самопоуздања.

Жега беше попустила, по путу се већ ширила сенка са околних брежуљака, а и сам је ваздух био свеж услед поветарца који ћарлијаше са Рајне.

Кад год би дошли у које село, сетио би се Куку Петр, да има још шест динара од оних тридесет, које доби од резе, те би се на вратио у оближњу крчму. Свуд је он имао познанства и свуд би нашао какав изговор да понуди или прими коју боцу; али би вазда узалуд наваљивао

на доктора да и он уђе, но овај увиђавајући да на тај начин никад неће ни стићи кући, остао би пред вратима међу сељацима, који га посматраху. На једвите јаде узео би коју чашу вина кроз прозор те је испије са пријатељима његовога ученика. Пред вече. указа им се пред очима стара варош Штрасбург. Живост се опажала на друму; сваки час сретну кола, рабаџије где воде коња за узду царинарнике, како испитују дењкове гвозденом палицом, поштанска кола пуна војника Читаво море у светлости видело се на хоризонту, изгледало је још већма услед одбијања о црне таласе Ила.

Колико се милих и старих успомена и добри доктор, кад пређоше мост и уђоше у варош са њеним стародревним опалим кућама и прозорима о које се огледа светлост, што пада са фењера; са њеним дућанима, посластичарницама, књижа-

рама; са њеним колским капијама које су закрчене робом и каљавим мрачним улицама. У тој вароши провео је он најлепше дане своје младости; ено пивнице код „Чапље“, где би сваке вечери дошао, по изласку из амфитеатра, да испуши своју лушу и попије коју чашу пива у друштву с Лудвиком, Конрадом, Бастијаном и осталим веселим друштвом.

Ту је вазда seignor на дуго и на широко беседио о својој науци међу Буршевима; служавке су трчале около њих, смејале се на једног, намигивале на другог, одговарајући на заповести своје господарице; „Ево, госпођо, одмах!“

О, коме вас лепи дани! Шта ли је са вама, Конраде, Виљеме, Лудвиче, древне испичутуре?... шта ли је са вама било за ових четрдесет година? Шта ли је са вама Грето, Розо, Шарлото? Ви сте биле тако живахне, веселе, девојке, задирки-

васте малог Франца, који је вазда седео озбиљно за асталом, пушио ћутећки, пио лагано, гледајући у таваницу и размишљао о својим божанским антропо-зоолошким проналасцима. Шта ли је сад од оне младости, лепоте, безбрижности и ваздашње наде? Ох! како је то сад далеко... врло далеко! Јадни Матеја, стариш већ, време пролази, још те једино одржава твоја наука!

Тако је размишљао овај добри човек.... срце му је силно куцало; из његовог размишљања не могадоше га тргнути, ни кола ни дућани, ни зграде, које се брзо једна за другом ређаху.

По кадкад га тргне из сањарија сам изглед предела: тамо, близу царинарнице била је његова собица под кровом оне високе куће, што се огледа у Илу и поред које лађе пролазе; његов мали сто од јеловине сав искапан мастилом, његова по-

стеља са плавим завесама у дну ложнице... а он, Франц Матеја још дечак, седи за књижурином покрај свеће и учи: начела мудрог Параселза, који вели да је душа у стомаку; славног Бордоа, који опет каже да је она у свима органима; врло ученог Газу, који наводи да је у самом жилавоме чвору дијафрагме? — славног Декарта који тврди да је душа у жљезди пред малим мозгом — и остале славне научнике људске душе! Све му је то сад излазило пред очи и он се смешио добродушно, јер, од тог доба, колико се нагомилало драгоцених опажања, мудрих проналазака у његовом уму!

— И ако тело слаби и малаксава, говораше он, ум се развија сваки дан све више; вечита младост душе, не стари никад, она се допуњава непрекидним променама!

Мало даље тамо, беше стан Луј-зин, оне добре, наивне Лујзе, која

преде стидљиво, док он, Матеја, седећи на столичици, гледа је по читаве часе и шапуће: „Да ли ме ви, Лујзо, одиста волете“ а она на то одговара.

„Па ви знате Франче, да вас ја волем“!

Ох! миле успомене! Зар је то све само сан!

Доктор беше пустио на вољу својим мислима; чинило му се као да чује још и сад, како бруји Лујзин чекрк на вретену, док тек од једном трже га Куку Петр из тих његових пријатних сања, ија.

— Куда ми то идемо, доктор Франче, рече он?

— Овамо, где нас дужност зове, одговори Матеја.

— Знам, само у који крај?

— У онај крај, који нам је најподеснији за ширење наше науке.

Баш су били на углу улице Аркада и застадоше пред једним фењером.

— Да ли сте гладни, доктор Франче? упита Куку Петр.

— Мало, пријатељу.

— И ја тако исто, рече Петр и почеша се за ухо; требало би, да нам Велики Демијург пошље што год за вечеру.

Матеја погледа Куку Петра; но овај се Богме није шалио, што и њега самог баци у бригу.

Гледали су тако, неки четврт часа, како пролази свет испод аркада; трговци хвале своју робу, девојке се устављају пред излогом, ученици звекећу својим остругама и пуцкају корбачем а достојанствени професори пролазе са књигама под мишком.

Најзад одговори Куку Петр:

— Изгледа ми, доктор Франче, да се нас сад Биће баш бићима не сећа. Боље би учинили, вере ми, да одемо да зарадимо коју пару у пивници, но да очекујемо, да нам оно донесе вечеру; кад би ви умели пева-

ти, ишао би са вама; овако, одох ја сам а ви ме причекајте пред вратима.

Ово је изгледало Матеји, да је мало недостојно; али, незнајући, шта да каже на то, покори се судбини и пође за својим учеником, који удари великом улицом и извуче ћемане из своје торбе.

Да се човек лепо заплаче, кад би видео овог јадног доктора, како иде од пивнице до пивнице и посматра кроз прозор свога ученика, где игра, да би се могла и даље проповедати наука. Залуд је он замишљао у себи своју узвишену задаћу, узалуд је говорио сам себи, како тиме биће над бићима само куша његову сталност пре но што досне до врхунца славе; узалуд је он с презрењем гледао на ове богате дућане, излоге и сав тај сјај и богаство, говорећи: „Vanitas vanitatum et omnia vanitas! Ваш је понос само прах, о ви великаши!

нестаће вас с овог света као да нисте ни постојали. Ништа му то све није могло помоћи а још више га је жалостило кад виде, како Бруно радо хоће да се наврати у сваку крчму

Ма да су се устављали пред више од двадесет крчмиша, Куку Петр око 9 часова у вече ипак није имао више од двадесет и пет пара у џепу.

— Не иде баш најбоље, господин докторе, рече он; ако би хтели попити коју чашу пива, ево вам петнаест пара, ја ћу себи купити мало хлеба, јер осећам ђаволску глад.

— Хвала ти, Куку Петре! рече тужно добричина, нисам жедан; него чуј ме: паде ми на ум сада, да ме је молио Ђорђе Милер, гостионичар кад „Чапље,“ да не свраћам код ког другог, но код њега, баш је то било последњег дана наше Fuchscomerce, тек што се завршише наши школски часови; видећи, Ђорђе Милер, да сам ја и моји другови исплатили све на-

ше дугове, раста се са нама и замо-
ли нас да свратимо у коју гостионицу,
ако се који пут навратимо у Штрас
бург. Сећам се тога, као да је данас
било; неби било у реду да га не по-
сетим.

— А колико има од тог доба? у-
пита Куку Петр.

— Па једно тридесет и пет година,
одговори простодушно Матеја.

— Тридесет и пет година! узви-
кну Куку Петр, и ви држите да је
он још овде?

— Нема сумње, видео сам у про-
ласку фирму његову; све је по ста-
ром.

— Лепо! хајдемо до „Чапље“ ре-
че ученик сав клонуо; ако ништа не
добијемо, ништа нећемо ни изгубити;
— нека нам буде велики Демијурго
у помоћи!

XXI.

Девет часова изби на саборној цр-
кви, кад стигоше Франц Матеја и

његов ученик пред пивницу код „Чапље“.

У великом дворишту, пупом хлада, што га даваху липе, било је и суви-ше света; цигани су својим бучним свирањем правили још већма ларму. Каспер Милер, пивар, са рукавима од кошуље, пшао је од стола до стола, руковао се и шалио са онима који су пили. Доиста, чудновато су нека-ко изгледала сва та, озбиљна, насме-іана лица; нека се губила у сенци, а друга опет лепо осветљена дрхта-вом светлошћу.

Славни философ посматраше ово мутним оком, у место да почне од-мах своја уобичајена размишљања о сроству раса. Да га је когод видео, онако погнута и испружена врата, рекао би, да и сам очајава за три-јумф науке и будућност поколења.

— Само храбро, доктор Франче, рече му Куку Петр! уђите к вашем пријатељу Ђорђу Милеру; до врага.

он ће вас несигурно познати! ала ћемо се онда провести! Будемо ли добили за вечерас преноћишта, преобрати ћемо сутра цео свет.

Матеја се повинова томе махинално; закопча свој црни капут и ступи несигурним кораком у велико двориште, зверајући на све стране а не знајући коме да се обрати.

Наскоро га опази Каспер Милер калута без циља испод липа и живо га заинтересова Матејино часно и сетно лице; пође му на сусрет и запита га шта жели.

— Да ли ћете бити тако добри, господине, да ми кажете где могу наћи Ђорђа Милера, одговори Матеја и дубоко се поклони?

— Ђорђа Милера? он је умро још пре петнаест година!

— Боже! Има ли кога несретнијег од мене? узвикну добричина загушеним гласом.

Поклони се још једном и упути се вратима; овај болни узвик, узбуди

млинара и он заустави Матеју; одведе га мало на страну и рече му добродушно:

— Извините, драги господине; изгледа ми да вам је нешто преко потребно, можда би вам могао учинити ту услугу, коју сте очекивали од Ђорђа Милера?

— Тако је, рече Матеја а очи му се напуне суза, у невољи сам мислио да сам затражим преноћишта за ову ноћ од Ђорђа Милера, мога старог и најбољег пријатеља. Ма да је истина прошло тридесет и пет година од како га нисам видео, још од кад сам завршио своје школовање, сигуран сам, да је остао онај стари.... срдачно би ме дочекао!

— Не сумњам, одговори пивар, али верујте ми нећу вас ни ја одбити; ја сам његов син.

— Ви сте син Ђорђа Милера! повика Матеја; ви сте онај мали Каснер, кога сам ја толико пута љуљао

на свом колену! Како сам ја срећан, драго моје дете, што вас опет видим! Не би вас Богме познао по тим вашим, великим залисцима и руменом лицу!

Каспар Милер осмену се на ово наивно казивање докторово; али, кад виде да се око њих тискају све више гости, одведе га у празну, велику дворницу, како би дознао шта више о њему. Ту му исприча Доктор Франц, без много околишења, због чега је оставио Грауфтал. Каза му такође о многобројним недаћама свога антропо-зо олошког лутања, на што га потапша Каспер Милер пријатељски по рамену и рече:

— Ви сте поштен и ваљан човек! Зар не стоји ваше име на мојој крштеници?

— Да одговори, славни доктор, Ђорђе ме је узео за сведока....

— На што даље разговарати? прекиде га пивар; ви сте мој гост вече-

рас, наредићу да уведу вашег коња у коњушницу и да дозову вашег ученика.

Остави потом Матеју самог, да изда неке заповести.

Тек што се Куку Петр састане са славним филозофом, а дође служавка Шарлота, те јави, да је све готово.

Ма да чу овакву пријатну новост, Франц Матеја не могаде се ипак отрести меланхолије, која га беше обузела; чинило му се да је велики Демијурго погрешио што га је пустио, да се обрати на Ђорђа Милера, уместо, да се он сам стара за њега о свему оно, што му је потребно за живот — у толико пре, јер ради његове славе и оде из Грауфтала а не понесе ни кршене паре.

Напротив Куку Петр, дивио се свему изненађен и сам оваквим добрим преноћиштем, јер их умало не задеси, да спавају под ведрим небом. Дивио се величини гостионице, много-

бројним оделењима, степеницама са лепом оградом, на чијем је врху била бакарна јабука; а кад им још госпођица Шарлота отвори лепу собу где он опази округао сто, на коме се већ пушила супа и пола пуњене ћурке, тада се веселник лепо сав занесе у захваљивање.

— О велико Биће, узвикну он, Биће над бићима! Сад се види очито твоја безгранична моћ и бескрајна мудрост! Свемогући Боже! каква част за убоге философе, који мишљаху, да ће морати спавати на улици!

Ово изговори тако дирљиво, да га и сама госпођица Шарлота одмах за воле; славни философ ништа не одговори; био је сав као утучен и тужно размишљаше о философском животу.

Обузе га сета, кад помисли како то раде највећи филозоф овога века, следбеник Питагорин, Филолајев и оних мудраца са Инда и Египта —

он, славни Франц Магеја, да се бри не где ће наћи преноћишта, и да не умре од глади, у место да га, дочекују са највећим одушевљењем, да га носе у триумфу да му је сав пут обасут палмама. При јелу тако сећао се горко свих догађаја са свога пута: — ударана Перброноских Јакова Финера који хтеде да узме Бруна, Саверског надзорника, који је претио галијама, предлога Куку Петровог да певају по гостионицама. Ово га дирну до дна душе а очи му беху пуне суза.

Испрва се Куку Петар није осврта на ово; но при крају ручка, паде му то у очи, остави чашу и узвикну:

— О чему мислите, врагу, сад, доктор Франче? Никад вас још не видех таквог.

— Увиђам, одговори добри човек, да је човечански род недостојан, да позна антропо-зоолошке врлине. Свет је заслеплен и то својом грешком!

Узалуд смо покушавали да до њих допре глас правде. Узалуд смо беседили и уверавали, да би само умекшали и њихова срца. Узалуд смо жртвовали наша најдража осећања, напустили кров наших отаца, пријатеља.

Не могаде да доврши: од силнога бола не умеде ни да говори, наслони се на крај стола, гушећи се у сузама.

У тај мах уђе у собу Каспер Милер држећи у обема рукама по једну боцу старог волхајмца; пивницу беше затворио јер је било већ једанаест часова. Јако се зачуди, кад виде Матеју тако тужна.

— Боже мој! повика он, још се праштам је дајем још? Зато да попије коју чашу са старим пријатељем свога оца, а оно овамо буди те Бог с нами!

Куку Петр начини му места и исприча шта се мало час десило.

— Како! зар само то? рече Каспар Милер, зар ви до сад нисте познавали свет, драги господине? Кад

би ја плакао због сваког невољалца, који ми је вратио неблагодарношћу, за услугу коју сам му учинио, изашло би ми то на врх главе! Та... оставите се тога, умирите се врагу. Није сад време плакању, ви сте међу добрим и искреним пријатељима. Хајд.... испите коју чашу; стари ће вас волхајмац окрепити!

Кад ово рече, напуни чаше и испи у здравље славног философа.

Ипак славни философ не могаде се тако брзо умирити, био је и сувише узбуђен: око срца му се вила још туга, ма да вино беше изврсно и ма да га тешише и домаћин и Куку Петр. Тек се доцније мало развесели, кад Каспар Милер поче говор о прошлости. Требало је видети Матеју, са каквим је одушевљењем причао о ондашњим лицима, простоти обичаја, срдачности некадашњих становника Штрасбурга, простодушном и патријархалном породичном животу! Сав

се био пренео и срцем и мислима у ту прошлост.

Куку Петр, наслоњен лактом о сто, пушио је мирно на своју лушу, Каспар Милер смешио се, слушајући причање Матејино а Шарлота опет, дремала је и нехотице, седећи иза пећи; час спусти главу лагано... лагано... час је дигне.

Било је скоро већ један час кад се Каспар Милер опрости са својим гостом; затим госпођица Шарлота, — готово већ задремала — одведе Куку Петра у оближњу собу да се потом и сама одмори. Кад одоше сви, Доктор Франц диже завесу са прозора и посматрајући неко време пусте и мрачне улице, фењере који се већ готово гасе, и месец како баца своју бледу светлост по димњацима... неки чудан осећај сете и осаме обузе његову душу: чинило му се, да је сам на овоме свету!

Потом очита молитву леже и кад заспа, појави му се у сну лепа Пауф

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

фталска долина; слушао је како шушти лишће, и како пева црни кос испод мрачних јела.

Диван је то био сан!

Вика продаваца поврћа разбуди врло рано Франц Матеју. По варошима се ширила магла а по мосту зврјала су кола.

Каква разлика између тога и његовог малог ћутљивог засеока Грауфтала, у долини пуној јела. Тамо би га разбудило шуштање лишћа, цвркутање птица,и весели разговор пријâ, које седе на прагу своје куће. Како је тамо пријатно размишљати о великом Демијургу, очекујући да вам донесе добра старица Марта ваше папуче!

Дуго се тако чинило славном философу који се наслонио на јастук, као да гледа и сад онај дивни домаћи живот, оне планинске пределе, стазе што воде у шуму, пријатно жуборење Зинзелино, у свом пескови-

том кориту; чинило му се као да види и сад: како рибар плови уз реку са дугим прутем за пецање, и широком мрежом о рамену; како се лован, сав мокар од росе, враћа пред зору са карабином испод мишке; како дрвосеча седи у својој димњивој колеби са секиром за појасом. И сам Жан Клод Ваутлеан чинио му се са оним његовим тророгим шеширом и дугим носем, да је срећнији и да више ужива. Док њега, јадног изгнаника, који нема где главе да склони, гањају одасвуд. Он је мислио да је најнесретнији и најбеднији на овоме свету. Ах! Да му није оног високог налога који треба да изврши! Да му није већ унапред судбом одређено, још од толиких векова, да он уништи софизам и предрасуде! Колико му наносе зла и горких часова тај високи налог! Јадни Матеја! Како да га сад испуни? Где да иде, кад буде изашао из гостионице? Шта да ради вечерас?

Премишљајући тако, Матеја се обуче; сиђе лагано низ степенице и ступи у дворницу.

Прозори су били отворени, кад он уђе служавке су чистиле и посипале под водом; госпођа Милер опет трпала је воћа и колача у торбице својој деци пре но што оду у школу; кад виде ово заборави мало за тешкоћу односно преобраћања света. Сем тога, дочекаше га тако срдачно Каспер Милер и Куку Петр, који сеђаху једно до друго за столом у дворани, те се и сам мало охрабри.

— Добар дан, драги господине! Како сте ноћас спавали ?

— Баш дођосте кад треба, господин Франче, сад ће донети доручак.

— Седите, господине докторе; ево то је овај господин, Катарино, о ком сам ти говорио.

— Добро дошли, господине, мило ми је што сам вас познала.... Много су ми причали о вами!

Ето тако дочекаше доктора; одмах га понудише да седне за сто, а у исто време уђе и Шарлота, носећи, што је било потребно за белу каву.

И овог пута имао је прилике, славни философ, да опази чудне прохтеве свога ученика; јер доиста, овај одмах и узвикну, док му је Шарлота још сипала каву:

— Сипајте ми доста каве, рећићу вам због чега.

Узалуд му је Матеја давао знак, да се умери у својој облапорности, овај и даље настави:

— Дајте ми доста скорупа, рећи ћу вам већ зашто.

— Врло радо, господине, рече Шарлога и напуни му шолу до врха

Потом метну ибричић на сто, очекујући да јој сад Куку Петр каже.

— Но! шта чекате, пријо? упита је весели свирач.

— Да ми кажете, зашто сте тражили мало час много каве и скорупа

— Зато што мењем доста шећера, одговори он сасвим мирно

Свак се на то насмеја а Матеја опет не смеде да му што год замери.

Док су они тако весело доручковали славни философ није имао времена да размишља о својим будућим намерама; али, при крају доручка, уозбиљи се богме наш Матеја, јер му паде на ум да му ваља скоро ићи а није ни сам знао куда.

Изгледало је као да Каспер Милер погађа, шта мисли:

— Морате ми нешто обећати, господин докторе рече он одједном.

— Што год могу, учинићу врло радо све за вас, драги господине.

— Лепо! Онда чујте. Ако вам је потребно да останете овде још који дан, волео би да будете моји гости.

Доктор Франц хтеде да устане, али га Каспер Милер задржа:

— Чујте ме до краја, па ми онда одговорите. Једка душа више или мање у кући, не чини ништа...

— Па ми двоје, додаде Куку Петр; где има за троје ту има и за четвртог.

Каспер Милер није обраћао пажње на ово већ настави:

— Обећали сте ми! Но ако би мене питали за савет односно ваших намера, ја бих вам рекао искрено, да сам на вашем месту, вратио бих се у Грауфтал

Доктор Франц погледа нежно свога домаћина, али неодговори ништа; видело се по њему да се и сам решава.

— Ишао би у Грауфтал, настави Каспер Милер, јер би тамо могао више урадити, но на ком другом месту; а уосталом људи не заслужују, да се човек за њих жртвује; они вас или не разуму или неће да разуму; да сам ја на вашем месту, држао би, да имам већ права да се одморим!

Каспер Милер говораше одлучно; свака његова реч потипала је од срца.

Франц Матеја час је бледео час црвенео; покри лице рукама и узвикну:

— Држите ли, да сам доста учинио за род људски? да ми потомство после не пребацује? да ли сам испунио своју дужност?

— Да ли сте доста учинили! Који и се философ може похвалити да је учинио колико ви? да је испунио своју дужност као ви? да је све жртвовао за своју науку? Не плачите, драги и часни пријатељу; кад човек ради као ви, не треба да се ничег боји. Довољна вам је ваша савест!

Ове речи умирише мало доктор Франца; сузе су му и нехотице текле; осећао је, да га је победила судба и разложити савести овог часног човека. Али, кад виде Куку Петр, да место свог велико може да изгуби рабинера, удари о сто и повика:

— Како! Ја сам богме уверен, да ћемо преобратити свет! Нећемо ваљда, врагу, напустити ствар, баш у најзгоднијем тренутку. Зар и место великог рабинера, које сте ми обећали!

Не мојте сад другојачије, кад сте већ то обећали, доктор Франче!

Матеја ништа не одговори, није имао снаге ни смелости; Каспер Милер метну руку на његово раме и рече му:

— Имам једно место за те, друже, место које ће ти милије бити од великог рабинера. Потребан ми је пиварски момак; има тридесет динара месечно стан, храна... Хм? шта велите на то?

На то Куку Петр чисто поскочи од задовољства.

— Баш, господин Каспере, некако увек знате шта човек воле...

— Одричеш се дакле достојанства великог рабинера? рече пивар.

— До врага! кад доктор Франц...

— Не, ти мораш, да решиш ту ствар.

— Вере ми! рече Куку Петр и диже се, живео подрум! место је моје у подруму!

Чим напусти тако његов ученик своју науку, славни философ одахну и диже руке:

— Биће над бићима одлучило је, рече он, нека буде његова воља!

Једино се у тим речима огледала сва његова туга; јер при помисли, да ће се вратити у Грауфтал, обузе га радост, која се не да описати речима. Колико је пре жудио да оде из засеока, толико је исто сада горео од жеље да га опет види. Жена гостионичарева придружи се своме мужу, доказујући да је за њ потребно да се одморе још који дан; све то би узалуд.

— Морам путовати говораше он идући по дворани, морам путовати..: немојте ме задржавати, драга госпођо, неби баш волео кад би морао да одбијем ваш позив.

Судба се испунила! Оседлај Бруна, Куку Петре! Хај, Куку Петре, што раније то боље! Ах! Драги пријатељи, кад би само знали колики сте терет скинули са душе! Има ваљда већ два дана, како чисто не умем да дишем; све ме је више туга обузимала, у колико се удаљавах од Грауфтала; хвала милостивом Богу, сад ћу се бар вратити!

Кад га виде Каспер Милер овако одлучна, није више нављивао; изиђе с Куку Петром и поможе му те оседла Бруна. Доктор Франц пође и сам за њима, не могући да сакрије своје нестрпљење. Видећи, да је све готово обгрли наш добричина срдачно газда Каспера и повика:

— О племенито срце, достојни сине Ђорђа Милера, нећу никад заборавити услуге, које ми учинисте. Нека биће над бићима излије свој благослов на вас и на вашу сву породицу!

Загрли госпођу Катарину потом и Куку Петра који јецаше. Потом мет-

ну ногу брзо на узенгију кад од једном осети да га неко држи за скут од његове мантије; у исти мах извуче му Куку Петр нешто у џеп.

— Шта радиш то, пријатељу? упита доктор Франц.

— Ништа, господин докторе, то је капара коју ми даје мој нови газда.. Како сад нисте више пророк, то нам је потребан новац. Имајте на уму да ваш пут води пре о Васелона, Мармутијера и Северна. Уставите се код „Рога Изобиља"; пазите, господин докторе, да вас не оглобе крчмари, јер сте и сувише добри!

За то време, посматраше Матеја свога учесника неисказаном нежношћу.

— О, Куку Петре, Куку Петре, повика он, шта би тек било од тебе да те нису само сувише занели чудни нагони! Какво добро срце! Каква природна простодушност! Какав разум! Од тебе не би било бољег?

Загрлише се навово плачући

— Не говорите о том, доктор Франче, промрмља ученик, имао би ја смелости да за вами пођем, и код вас останем, ма овде само пио.

Најзад узјаха добри доктор и крете се говорећи:

— Нека вас биће над бићима све награди; нека излије сва доброчинства на вас!

— Збогом, мили моји!..

XXIII

Франц Матеја следова савету Куку Петровом, устављајући се само пред оним крчмама, за које му он рече, и плаћајући за свој трошак, као што доликује човеку који не путује више ради цивилизације.

Пређе преко Васелопа, Мармутијера, Саверне, и стиже сутра дан на Фалбершку висораван, која нагиње ка Грауфталу

Била је већ зора, кад доктор Матеја поче силазити низ планину, чуло се

већ јутарње кукурекање првепога петла Христине Бацер; Матеја се заплака од радости кад чу тај њему добро познати глас

Бруно је каскао и рзао тихо као да хтеде рећи: „ево нашег засеока, господине докторе: зар не познајете ове стазе ове танане вресе, ово високо дрвеће? а тамо доле... ено кровова колеба које се губе у магли и долини и то је наш засеок! Како сам срећан господин докторе, што га опет видим.

Добри је доктор јецао; отпустио узде своме коњу и покри лице обема рукама јер се не могаде уздржати од плача.... потом спусти руке и посматраше ћутећки пред собом.

Као да га је све поздрављало и они облаци бели, стење обрасло маховином шибље, мирис од биља, ветрић па и дан који се почео тек да јавља. У колико се већма приближавао, све се више дивио своме родном крају.

Све му се чинило некако лепо, као, да то први пут види у свом животу и мило, као да са тиме већ не знам колико година живи.

Боже мој! говораше он, Боже мој! Како си милостив те ми даде, да опет видим мој родни крај.. моје драго родно место! Боже мој, сад тек доиста видим, колико волем овај крај; до сад нисам ништа увидео, колико је све ово нужно за мој живот: и ова дрвета, кућице, лепа Зинзела што ромори па и ове танане јеле које се нихају!

Стазица се по степену ширила и вијугала; као да му тиме хтеде показати сву драж овога предела па да га затим лагано одведе до његова дома.

После једног часа наиђе на шљунковити друм баш код моста, који је на уласку за заселак. Кораци Брунови одјекиваху на мосту а племенита животиња поче рзати сад живље.

Све је спавало још у Грауфталу, само је црвени петао Христине Бацер кукурекао; Матеја посматраше ниске прозоре, широке криве кровове, ба-

це затворене сламом и прозоре на подрумима. Каква само пријатна свежина допире са реке. Често се подмлади наш добри доктор.

Ево га најзад и пред својом кућом.

Стаде на земљу погледа изнад ограде свог малог врта и опази росу где се блиста на главицама купуса.

Како је све то свеже, мирно, спокојно!

Закуца на капак.. причека потом. Брзо завиа... Шта ли ће сад бити — Ослушну.. Неко пролази преко собе диже куку... Како снажно купа срце у Матеје! — Отвори се капак.. и Марта... добра стара Марта, у ноћној капици промоли главу напоље.

— Свемогући Боже! То је господин доктор! Ах! Боже мој! Да ли је то могућно?

И добра старица, пожури се брзо, да отвори врата.

Матеја седећи на прагу своје куће или као је као нов рођене.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТ КЊИЖЕВНИ